

ΤΕΥΧΟΣ 3ο ΑΠΡ 2005

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

Επιθεώρηση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

**ΜΜΕ. Ο Ρόλος τους στη
Διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής
ως Μέσο Προώθησης
των Εθνικών Συμφερόντων**

**Χειρισμός Κρίσεων -
Λήψη Αποφάσεων στις ΕΔ**

Αφιέρωμα στο Αιγαίο

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ 3ο ΑΠΡ 2005

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ Επιθεώρηση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Έτος : 20

Τεύχος 3/2005
ΑΠΡ 2005

ΓΡΑΦΕΙΑ

ΚΤΙΡΙΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ
Γεωργικής Σχολής 29, ΤΚ 55134
Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710
e-mail: grammateia@adispo.auth.gr

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στην Διακλαδική Επιθεώρηση δημοσιεύονται:

α. Επιστημονικές εργασίες και διαλέξεις των σπουδαστών της Σχολής, ομιλίες της Ηγεσίας του ΥΕΘΑ που αφορούν τις ΕΔ, καθηγητών πανεπιστημίων και γενικά πνευματικών προσωπικοτήτων, για θέματα Διακλαδικού ενδιαφέροντος, Στρατηγικής, Γεωπολιτικής και Διεθνών Σχέσεων.

β. Συμπεράσματα ή αποσπάσματα από σεμινάρια και διημερίδες που διοργανώνει η Σχολή.

γ. Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής.

δ. Οι εργασίες δεν θα υπερβαίνουν τις 4.000 λέξεις, πρέπει να περιλαμβάνουν πλήρη επιστημονική τεκμηρίωση βιβλιογραφία και να αναφέρουν πλήρως τα στοιχεία του συγγραφέα.

Δεν δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, που δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους και που έχουν αιχμές πολιτικής φύσεως ή μη ευπρεπείς εκφράσεις.

Δημοσιεύση εργασίας δεν σημαίνει αποδοχή απόφεων του συντάκτη της από την ΑΔΙΣΠΟ.

Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να έχουν ενιαία αρίθμηση, να βρίσκονται στο τέλος του άρθρου και να δίνονται ως εξής: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, Τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, Εκδοτικός οίκος, Έτος έκδοσης, Σελίδες.

Οι μελέτες στρατηγικού και γεωπολιτικού περιεχομένου πρέπει να συνοδεύονται και από σχετικούς χάρτες και σχεδιαγράμματα. Φωτογραφίες δημοσιεύονται μόνο εάν το περιεχόμενό τους κρίνεται αναγκαίο για την πληρέστερη κατατόπιση του αναγνώστη.

Η οποιαδήποτε συνεργασία πρέπει να παραδίδεται σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

ΕΚΔΟΤΗΣ

Τμήμα Μελετών Ερευνών της ΑΔΙΣΠΟ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμήχος(Ι) Γεώργιος Κωτσίδης
Σμήχος (ΕΑ) Γεώργιος Μακρής
Ανχης (ΤΘ) Χρήστος Χαλκίδης
Αντχος (Μ) Εμμανουήλ Τσουρδαλάκης
Ασμήχος (Ε) Στέφανος Τσακίρης

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΕΝΤΥΠΟΥ

Μ.Υ Ελευθερία Καρατσίν

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Βύρων Θεοδωρόπουλος Πρέσβυς ε.τ.
Εμμανουήλ Μικρογιαννάκης Καθηγητής
Πανεπιστημίου Αθηνών
Ιωάννης Λουκάς
Καθηγητής και Διευθυντής του Τομέα
Ανθρωπιστικών και Πολιτικών Επιστημών
της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων
Ε. Παπαδάτου Δυντρια Γ.Γ Απόδημου
Ελληνισμού
Γιώργος Παπαδημητρίου Καθηγητής
Πανεπιστημίου Αθηνών

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Γενικά Επιτελεία, Στρατιωτικοί
Σχηματισμοί, ΓΕΕΦ, Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΑΔΙΣΠΟ, Σχολές Άμυνας
Εξωτερικού, ΑΕΙ, Ινστιτούτα
και Ερευνητικά Ιδρύματα

Διανέμεται Δωρεάν

πρόλογος

του Υποστράτηγου Ιωάννη Πετρίδη

e
d
i
t
o
r
i
a
l

Το παρόν τεύχος επικεντρώνεται σε δύο σημαντικά, επίκαιρα, αλλά και διαχρονικά θέματα:

- Το Αιγαίο, την κοιτίδα του Ελληνικού Πολιτισμού, που από αρχαιοτάτων χρόνων υπήρξε ζωτικός χώρος, τροφοδότης και προστάτης του ηπειρωτικού ελληνισμού και
- την Ετήσια Διημερίδα του Προγράμματος Εκπαίδευσης της Σχολής.

Η μακραίωνη ιστορία και ο πολιτισμός του Αιγαίου, καταγεγραμμένη από αρχαιοτάτων χρόνων, τα μνημεία - που άντεχαν στο πέρασμα του χρόνου και στους κατά περιόδους κατακτητές του, η ψυχή, η καρδιά και ο νους των κατοίκων του, μαρτυρούν την ελληνικότητά του και αποτελούν τις καλύτερες και αδιαμφισβήτητες αποδείξεις, κυματοθραύστη απροσχημάτιστων επιβουλών και διεκδικήσεων, απάγκιο ελληνικών πόθων και προσδοκιών.

Για τη διημερίδα η Σχολή αισθανόμενη και αφουγκραζόμενη τα σημεία των καιρών, επέλεξε θέματα σύγχρονα και επίκαιρα, έντονου προβληματισμού, αλλά και ιδιαίτερης εθνικής σημασίας, σχετικά με το Χειρισμό Κρίσεων και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και το ρόλο τους στη διαμόρφωση της Εθνικής Στρατηγικής.

Μέσα από τη δυναμική της διημερίδας αναδείχθηκε ο ζωντανός, σύγχρονος και υψηλού επιπέδου ρόλος της Σχολής και η συμβολή της στην πλουραλιστική παιδεία των ανώτερων στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων. Αναδείχθηκαν οι ευαισθησίες, οι προβληματισμοί, οι ανησυχίες των εκπαιδευομένων στη διαχείριση δύσκολων, πολυσύνθετων και πολύπλοκων εξειδικευμένων καταστάσεων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΜΕΡΙΔΑ 2004

Ενημέρωση επί της Δημερίδας από το **Διευθυντή Σπουδών της σχολής Ταξιαρχο (Ι) Αθανάσιο Ντούρμα.**

"ΜΜΕ και η Διαμόρφωση του Δημόσιου Επικοινωνιακού Πεδίου στην Εξωτερική Πολιτική". Εισήγηση στη Δημερίδα του **Δρ. Χρήστου Φραγκοκολόπουλου, Λέκτορα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων Α.Π.Θ.**

"Ελληνικά ΜΜΕ: Μία καλόπιστη Επικοδομητική κριτική εκ... των έσω". Εισήγηση στη Δημερίδα του **κ. Γεώργιου Πιπερόπουλου, καθηγητή Πανεπιστημίου Μακεδονίας.**

"Ενοπλες Δυνάμεις και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας: Σχέσεις Συνεργασίας ή Αντιπαράθεσης.". Εισήγηση στη Δημερίδα του **κ. Κωνσταντίνου Αθανασόπουλου, καθηγητή Πανεπιστημίου.**

"ΜΜΕ και ΕΔ: προς μία Δυναμική Διαχείρηση του Εσωτερικού Μετώπου". Απόσπασμα εισήγησης στη Δημερίδα του **κ. Αθανάσιου Σαμαρά, Διδάκτορας Επικονιολόγου.**

"Η έννοια της Διαχείρισης των Κρίσεων". Εισήγηση στη Δημερίδα του **κ. Ηλία Κουσκουβέλη, Αντιπρυτάνεως, Αναπληρωτή καθηγητή Πανεπιστημίου Μακεδονίας.**

"Διαχείριση Κρίσεων οι Ψυχοκοινωνικές Διαστάσεις". Εισήγηση στη Δημερίδα του, **κ. Γεωργίου Πιπερόπουλου καθηγητή πανεπιστημίου Μακεδονίας.**

Πέρας Εργασιών Δημερίδας - Ομιλία από το **Διοικητή της σχολής Υποστράτηγο Ιωάννη Πετρίδη.**

ΕΡΕΥΝΕΣ - ΜΕΛΕΤΕΣ

Θέματα Κυριαρχίας στο Αιγαίο
Πρέσβυς ε.τ. κ. Βύρων Θεοδωρόπουλος.

Το Αιγαίον διαμεριζόμενον
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Εμμανουήλ Μικρογιαννάκης.

Σελ.

4

5

7

16

25

33

36

45

56

Η Γεωπολιτική, η Σύγκρουση των Πολιτισμάν και ο Αιγαίας Χώρος
Καθηγητής και Διευθυντής του Ταμέα Ανθρωποτυπικών και Πολιτικών
Επιστημών της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων κ. Ιωάννης Λουκάς.

63

Περί Διασποράς Ελληνισμού
Διητρία Γ.Γ Απόδημου κ. Ε. Παπαδάτου.

79

Τα Κριτήρια της Κοπενχάγης και η Τουρκία
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γιώργος Παπαδημητρίου.

89

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΔΙΣΠΟ

Τελετή Έναρξης 2ης Εκπαιδευτικής Σειράς

92

Ταξίδι στη Θράκη

92

Επίσκεψη στο Αρχαιολογικό, Πολεμικό και Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα

93

Επίσκεψη στο ΣΔΑΕΕ

93

Επίσκεψη στη Σχολή του Νομάρχη Θεσσαλονίκης

93

Επίσκεψη στο ΑΤΑ

94

Διημερίδα ΑΔΙΣΠΟ 2004

94

Επίσκεψη στο 1ο ΚΕΠ και 23η και 24η ΜΚΒ PATRIOT

94

Επίσκεψη Στρατιωτικής Ακαδημίας "Γ.Σ. ΡΑΚΟΦΣΚΥ"

95

Επίσκεψη ΕΛΒΟ

95

Γιορτή Πρωτοχρονίας - Κοπή Πίττας

95

Γενικό ΠροΕπενετό ΗΠΑ

96

Εγκαίμια Βιβλιοθήκης

96

Διάλεξη Α/ΓΕΣ

96

διημερίδα 2004

**"ΜΜΕ. Ο Ρόλος τους στη
Διαμόρφωση Εθνικής
Στρατηγικής
ως Μέσο Προώθησης
των Εθνικών Συμφερόντων "**

**"Χειρισμός Κρίσεων -
Λήψη Αποφάσεων στις ΕΔ"**

**ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΕΠΙ ΤΗΣ
ΔΙΗΜΕΡΙΔΑΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΑΞΙΑΡΧΟ (Ι)
ΑΘΑΝΑΣΙΟ
ΝΤΟΥΡΜΑ**

διημερίδα

Στρατηγέ,
Κύριοι Καθηγητές,
Κύριοι Συνάδελφοι,
Αγαπητοί Σπουδαστές,
Κυρίες και Κύριοι, Εκλεκτοί
Προσκεκλημένοι

Είναι ιδιάίτερη η τιμή και η χαρά μας, για την παρουσία σας στη διημερίδα, που διοργανώνει η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου εδώ, στη φιλόξενη Λέσχη Αξιωματικών Φρουράς Θεσσαλονίκης. Η διημερίδα μας έχει δύο θέματα: "ΜΜΕ. Ο Ρόλος τους στη Διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής ως Μέσο Προώθησης των Εθνικών Συμφερόντων" και "Χειρισμός Κρίσεων - Λήψη Αποφάσεων στις Ε.Δ.".

Μετά από έγκριση, αλλά και ένθερμη υποστήριξη του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου, στα πλαίσια των εκπαιδευτικών της δραστηριοτήτων και με απώτερο σκοπό την αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και ενημέρωσης των σπουδαστών της, καθώς επίσης και για την προβολή της ως ενός ποιοτικού και υψηλού επιπέδου επιμορφωτικού κέντρου των Ενόπλων Δυνάμεων, ανέλαβε για δεύτερη συνεχή χρονιά την διοργάνωση της σημερινής διημερίδας.

Στόχος της διημερίδας είναι η παρουσίαση, ανάλυση και ανάπτυξη από διαφορετικές οπτικές γωνίες και από εκλεκτούς καθηγητές και εμπειρογνώμονες θεμάτων που

αφορούν από τη μια τα ΜΜΕ και τον ρόλο τους στη διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής ως μέσο προώθησης των Εθνικών Συμφερόντων και από την άλλη τον χειρισμό κρίσεων και τη λήψη αποφάσεων στις Ε.Δ.

Η διημερίδα μας θα αναπτυχθεί σε 4 κεντρικές θεματικές ενότητες, με 18 εισηγητές - ομιλητές κατανεμημένους σε 4 επιμέρους ομάδες.

Αναλυτικά θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν τα παρακάτω θέματα:

"Επίδραση και Συμβολή των ΜΜΕ στην Εθνική Στρατηγική για την Προώθηση και Επίτευξη Εθνικών Συμφερόντων".

"ΜΜΕ και Ένοπλες Δυνάμεις".

"Μορφές Κρίσεων και Στρατηγικές Αντιμετώπισής των".

"Διαχείριση Κρίσεων και Λήψη Αποφάσεων σε Εθνικό Επίπεδο".

Οι προσκεκλημένοι ομιλητές μας στη διημερίδα είναι προσωπικότητες αναγνωρισμένου κύρους, καθηγητές Πανεπιστημίων Αθηνών-Θεσσαλονίκης, επιστημονικοί αναλυτές στρατιωτικών θεμάτων και επιφανείς Δημοσιογράφοι.

Ως πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής της διημερίδας, οφείλω, καταρχήν, να ευχαριστήσω τους εισηγητές - ομιλητές, που πρόθυμα ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά μας, για συμμετοχή τους, και συνεργάστηκαν ευγενικά μαζί μας, κατά το διάστημα

των οργανωτικών διαδικασιών.

Να ευχαριστήσω, επίσης, τα μέλη της οργανωτικής επιτροπής, αλλά και όλους τους αξιωματικούς της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου για τους κόπους που κατέβαλαν στην προετοιμασία για τη διοργάνωση της διημερίδας μας.

Ευχαριστίες οφείλουμε επίσης στη χορηγό Ανώνυμη Εταιρεία "Ελληνική Φιλοξενία", που ανέλαβε τη φροντίδα και την ευθύνη για τη διαμονή των συμμετασχόντων ομιλητών και φιλοξενουμένων και ιδιαίτερα τον Πρόεδρο αυτής, κ. Τσακτάνη Νικόλαο, ο οποίος παρείχε κάθε σχετική εξυπηρέτηση στη Σχολή.

Βεβαίως, ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται προς όλους εσάς, που μας τιμάτε με την ευγενή παρουσία σας.

Σας καλωσορίζουμε και σας ευχαριστούμε.

"ΜΜΕ και η Διαμόρφωση του Δημόσιου Επικοινωνιακού Πεδίου στην Εξωτερική Πολιτική".

Εισήγηση στη Διημερίδα του
Δρ. Χρήστου Φραγκονικολόπουλου

Ο ρόλος και η σημασία των ΜΜΕ στη σύγχρονη Ελλάδα αναδεικνύεται ολοένα και περισσότερο.

Ο τρόπος με τον οποίο, όμως, προσεγγίζουν την εξωτερική πολιτική και τις εξελίξεις των διεθνών σχέσεων είναι μάλλον απογοητευτικός, καθώς η στάση τους δεν χαρακτηρίζεται από την ανάγκη για αδιατάραχτη, αξιόπιστη και υπεύθυνη ροή της πληροφόρησης.

Εκμεταλλευόμενα την μετριότητα των πολιτικών και την τακτική τους να αναβάλλουν τις αποφάσεις εκείνες που συνεπάγονται πολιτικό κόστος, τα ΜΜΕ "ορίζουν" τις εξωτερικές εξελίξεις, αλλά και τους τρόπους αντίδρασης και αντιμετώπισης αυτών. Ο ρόλος τους, και ειδικότερα στα λεγόμενα εθνικά

θέματα είναι "πρωταγωνιστικός". Αυτό που συνήθως παρατηρείται είναι η μεγέθυνση των πιέσεων μέσω του δραματοποιημένου λόγου, ο οποίος αυξάνεται ανάλογα με τη "σιωπή - αδυναμία" της πολιτικής ηγεσίας. Οι συνέπειες αυτής της παρέμβασης αναφέρονται στη μεγέθυνση του θεάματος έναντι της ενημέρωσης, με άμεση συνέπεια ο "λόγος" που παράγεται σε συνδυασμό με την αδυναμία της πολιτικής ηγεσίας, να επιτείνουν την ανασφάλεια της κοινής γνώμης. Στην περίπτωση αυτή η παρέμβαση της πολιτικής ηγεσίας λαμβάνει χώρα σε ένα άλλο επίπεδο που εν πολλοίς έχει διαμορφωθεί από τα ΜΜΕ.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η στάση των ΜΜΕ στο ζήτημα της ΠΓΔΜ, όπου ο δημόσιος λόγος των ΜΜΕ συνέβαλε στη "κατασκευή" του ζητήματος οριοθετώντας και ορίζοντας το "εθνικά" αποδεκτό και επιζήμιο αντίστοιχα. Ενδεικτική είναι και η υπόθεση των Ιμίων το 1996. Η λογική του άκρατου εθνικισμού στην οποία κινήθηκαν τα ΜΜΕ, παραλίγο να οδηγήσει σε ένοπλη σύρραξη. Η ίδια αντίδραση εφαρμόστηκε και στο ζήτημα Οτσαλάν το 1999. Τα ΜΜΕ διαμαρτυρόμενα για το "εθνικό πλήγμα", έδρασαν ανεξέλεγκτα και συντέλεσαν στη δημιουργία ραγδαίων εξελίξεων (παρατήσεις υπουργών).

Ο ρόλος των ΜΜΕ είναι και "εμπορευματικός". Σε μεγάλο βαθμό, και ειδικότερα οι διεθνείς ειδήσεις, αποτελούνται από δυσάρεστες ιστορίες, ιδιαίτερα όταν οι τελευταίες αφορούν αναπτυσσόμενες ή σπαρασσόμενες από συγκρούσεις χώρες. Τα ρεπορτάζ οδηγούνται από

την ανάγκη για δραματικές εικόνες. Προκρίνεται το θέαμα έναντι της ενημέρωσης, με τη δραματοποίηση να επιλέγεται ως μέθοδος προσέλκυσης του κοινού και αύξησης των εμπορικών κερδών. Επιπλέον, στη σύγχρονη δημοσιογραφία, τα ρεπορτάζ για τις διεθνείς κρίσεις φαίνεται να συνδέονται άμεσα με τον αυξανόμενο ρυθμό βιομηχανοποίησης των ειδήσεων. Το κόστος περικόπτεται, και παρόλο που υπάρχουν περισσότερες ειδήσεις στον κόσμο, αναφέρονται από λιγότερο καταρτισμένους δημοσιογράφους, που παράγουν ειδήσεις που διαδίδονται περισσότερο από ποτέ.

Ο εθνικό - λαϊκισμός

Όπως και να έχει, ο "πρωταγωνιστικός" και εμπορευματικός ρόλος των ΜΜΕ διαμορφώνει ένα δημόσιο πολιτικό λόγο που διέπεται από συντηρητισμό, επαρχιατισμό και ελληνοκεντρισμό. Στηρίζεται σε υπεραπλουστευμένα εθνοκεντρικά στερεότυπα της διεθνούς πραγματικότητας και συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός πολιτικού λόγου με εθνικο - λαϊκιστικό περιεχόμενο.

Ο εθνικό - λαϊκισμός δεν είναι απαραίτητη εθνικισμός με την αυστηρή έννοια του όρου.

Αντίθετα, αυτό που κάνει είναι να ισοπεδώνει την πραγματικότητα και αποσιωπάει όσα δεν συμφωνούν με τα προκαθορισμένα σχήματα στο μυαλό μας. Ενδεικτική είναι η στάση στο καθεστώς του Χουσεΐν. Μέχρι και την ανατροπή του, ελάχιστα ήταν τα αρνητικά σχόλια που αναφέρονταν στο χαρακτήρα του. Μετά την ανατροπή του, και ενώ αναγνωρίζεται η

αντιδημοκρατικότητά του, για τα ΜΜΕ οι ευθύνες των ΗΠΑ που εισέβαλαν και διεξάγουν τον πόλεμο είναι μεγαλύτερες.

Επίσης, καλλιεργεί την μονομέρεια και μονόπλευρη ενημέρωση. Οποίος διατρέξει τη δεκαετία του '90 μέσα από τις σελίδες του ελληνικού Τύπου δύσκολα θα μάθει ότι οι σερβικές δυνάμεις πολιορκούσαν και βομβάρδιζαν επί χρόνια ολόκληρα το Σαράγεβο. Υπάρχουν, όμως, δεκάδες αναλύσεις για το πώς οι "ένοι" διέλυσαν τη Γιουγκοσλαβία, για το πώς οι Αμερικανοί έβαλαν στο στόχαστρο τον Μιλόσεβιτς, για το πώς οι Τούρκοι συνωμοτούσαν με στόχο τη δημιουργία ενός ισλαμικού τόξου στα Βαλκάνια.

Πάνω απ' όλα, όμως, ο εθνικο-λαϊκισμός εκπαιδεύει τον ελληνικό λαό να πιστεύει πως είναι περιούσιος μα πάντα προδομένος, εθνικά ανώτερος μα ιστορικά άτυχος, όλα τα δίκια με το μέρος του μα μονίμως αδικημένος από τους δυτικούς "ένους" και ισχυρούς που τον εχθρεύονται και μηχανεύονται την περιθωριοποίηση του. Κατ' αρχάς, παραπέμπει στον - ευνόητο και υπαρκτό - ανταγωνισμό των διεθνών συμφερόντων στα Βαλκάνια και την Ευρώπη, και καλλιεργεί κλίμα καθολικής υποθετικής πολιορκίας στην κοινή γνώμη. Θέλουμε πολύ - και ταυτόχρονα θεωρούμε ότι αυτό είναι το φυσιολογικό - να μας επαινούν. Και μας εξοργίζει να μας κατακρίνουν. Για την ακρίβεια, οι ένοι δεν δικαιούνται να μας κατακρίνουν, είτε επειδή μας οφείλουν αιώνια ευγνωμοσύνη αφού από εμάς ξεκίνησε ο πολιτισμός, είτε επειδή είναι χειρότεροι από μας. Για το

λόγο αυτό, η αυθόρμητη αντίδραση σε κάθε αρνητική κριτική δεν είναι "μήπως έχουν δίκιο;" αλλά" τι κρύβεται πίσω από αυτή τη νέα ανθελληνική επίθεση;" Όταν η Διεθνής Αμνηστία ή το Παρατηρητήριο του Ελσίνκι καταγγέλλουν παραβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία, γράφουμε την είδηση στην πρώτη σελίδα. Όταν οι ίδιες οργανώσεις διαμαρτύρονται για την καταπίεση των Μαρτύρων του Ιεχωβά, των Σλαβόφωνων ή των Μουσουλμάνων στην Ελλάδα, είναι ανθελληνικές και πληρωμένες από ένα κέντρα.

Κατά δεύτερον, τροφοδοτεί την επιφυλακτικότητα, την ξενοφοβία και την αντιπάθεια και δημιουργεί παράλογα συναισθήματα. Η κραυγή "καλά να πάθουν!" για τα θύματα της 11ης Σεπτεμβρίου είναι ενδεικτική. Χαρακτηριστική είναι και η επιδερμική στάση που τηρείται απέναντι σε θέματα μετανάστευσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι σχετικές ειδήσεις είναι αρνητικές και παρουσιάζονται με τρόπο που δημιουργούν αισθήματα φόβου και καχυποψίας. Αφορούν εγκλήματα, παράνομη μετανάστευση ή άλλου τύπου παρεκκλίνουσες συμπεριφορές. Σχόλια που αφορούν θέματα φυλετικού διαχωρισμού αλλά και πρακτικές ή πολιτικές ένταξης μειονοτικών ομάδων, παραχώρησης ασύλου, συνθήκες ζωής, πολιτισμού και γλώσσας, κατέχουν ελάχιστο χώρο στην ειδησεογραφία και τα ρεπορτάζ. Αξιοσημείωτος είναι ο τρόπος παρουσίασης της ταυτότητας των μειονοτήτων: αναφέρονται χωρίς όνομα, με έμφαση μόνο στον τόπο

καταγωγής τους.

Επίσης, όταν κάποιοι ομογενείς από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης δοξάζουν τα ελληνικά χρώματα σε αθλητικές διοργανώσεις, μιλάμε περιχαρείς για τα "παιδιά της Ελλάδας" που μας κάνουν περήφανους. Όταν κάποιοι ομογενείς από τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες κάνουν απεχθή εγκλήματα τους βαφτίζουμε Γεωργιανούς, Αρμενίους, Ρώσους και ξεμπερδεύουμε. Ενδεικτικές είναι οι δηλώσεις των Ελλήνων φιλάθλων στο EURO 2004, στις οποίες "επένδυσαν" οι δημοσιογράφοι και τα τηλεοπτικά τους ρεπορτάζ: οι Έλληνες ποδοσφαιριστές "κατατρόπιωσαν τον εχθρό, όπως έκανε ο Λεωνίδας" και "τσάκισαν τους Γάλλους, τους αλλόθρησκους, τους φραγκολεβαντίνους".

Η συμπεριφορά αυτή συμβάλλει στην έξαρση του ατομισμού, την έλλειψη αλληλεγγύης και την ξενοφοβία. Στόχος των δημοσιογράφων οφείλει να είναι η κατανόηση και μελέτη ενός τέτοιου σύνθετου φαινόμενου και όχι τα κομποσκοίνια και οι σταυροί, που μετατρέπονται σε λάβαρα του δημοσίου διαλόγου και ενισχύουν τις παρεμβάσεις υπέρ του περιούσιου και θρησκευόμενου ορθόδοξου ελληνικού έθνους. Η ελληνικότητα δεν πρέπει να εμφανίζεται στα τηλεοπτικά δελτία και έντυπα, "σαν ο ύψιστος τίτλος τιμής, σαν το ισοδύναμο της αθανασίας" με όλες τις άλλες υπηκοότητες να υπολογίζονται υποδεέστερες και να καταφρονούνται.

Το πρόβλημα

Το βασικό πρόβλημα είναι η έλλειψη συνειδητοποίησης του σύγχρονου κόσμου και των αναγκών του. Για τους περισσότερους δημοσιογράφους, οι εξωτερικές και διεθνείς σχέσεις της Ελλάδος περνούν μόνο μέσα από το υπουργείο Εξωτερικών. Ελάχιστοι είναι και οι ανταποκριτές που καλύπτουν τη δραστηριότητα των διεθνών οργανισμών. Ενδεικτικός είναι ο τρόπος με τον οποίο οι εφημερίδες συλλέγουν και αναπαράγουν τις διεθνείς ειδήσεις. Οι δημοσιογράφοι σπανιώς προβαίνουν σε εμπεριστατωμένη έρευνα. Δεν μπαίνουν στην ουσία των εξελίξεων και δεν φωτίζουν τις πολλές πτυχές της σημερινής σύνθετης και πολύπλοκης παγκόσμιας πραγματικότητας. Αρκούνται στη μετάφραση ξένων κειμένων, με τις δημοσιογραφικές αποστολές για τη διερεύνηση ενός θέματος σε βάθος να θεωρούνται όχι μόνο οικονομικά απαγορευτικές αλλά και "άχρηστες" για την προσέλκυση του κοινού. Το εξωτερικό δελτίο, το διεθνές ρεπορτάζ ή "το μεταφραστικό τμήμα", όπως επιμένουν να το λένε ορισμένοι ήταν, είναι και όλα δείχνουν ότι θα παραμείνει, ο φτωχός συγγενής των υπολοίπων ρεπορτάζ. Οποίος παθιάζετε με τα διεθνή θέματα θεωρείται κάτι σαν εξωγήινος: είτε δεν θέλει, είτε δεν έχει την ικανότητα να ασχοληθεί με τα ουσιώδη, δηλαδή με αυτά που συμβαίνουν στον τόπο του. Είναι βέβαια αναγκαίος, όλοι θέλουμε να μάθουμε τι συμβαίνει στον "έξω κόσμο" ή να διαβάσουμε ένα δροσερό κείμενο, κατά προτίμηση με ολίγον σεξ,

διημερίδα

για κάπι που συνέβη σε μια εξωτική χώρα. Ως εκεί, όμως, "Πραγματικοί" δημοσιογράφοι είναι μόνο οι ρεπόρτερ και οι πολιτικοί συντάκτες.

Ακόμα και περίπλοκα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, όπως το Κυπριακό, την ΠΔΓΜ και το Αιγαίο, αντιμετωπίζονται πρόχειρα, με καυγάδες, χωρίς νηφαλιότητα, σύνεση και διορατικότητα. Κυβερνήσεις, κόμματα και αξιωματούχοι, καταγγέλλονται για "ενδοτισμό" απέναντι στους Τούρκους, τους Αμερικανούς, ή και τους δύο. Τα θέματα ουσίας δεν αγγίζονται, και δεν στρίζονται οι προσπάθειες άσκησης ορθολογικής και μακροπρόθεσμης εξωτερικής πολιτικής, αλλά η κριτική μετατοπίζεται από την ορθότητα των ενεργειών στον πατριωτισμό των εκάστοτε χειριστών της εξωτερικής πολιτικής, με μεγαλόστομους χαρακτηρισμούς όπως "προδότες" και "μειοδότες", ενώ αυξάνεται η εσωστρέφεια και η ομφαλοσκόπηση. Και η κοινή γνώμη αγανακτεί καθώς απλώνεται όλο και περισσότερο ένα αίσθημα διχόνοιας, ηττοπάθειας και ταπείνωσης.

Οι δημοσιογράφοι που θα έπρεπε να γνωρίζουν τα ζητήματα σε βάθος, τα αγνοούν ή στην καλύτερη περίπτωση έχουν σημαντικές ελλείψεις. Μάλιστα, και ως απόρροια της σχετικής χειραφέτησής τους από το κομματικό σύστημα, η εμπλοκή των ΜΜΕ σε θέματα σημαντικού ενδιαφέροντος όπως τα ελληνοτουρκικά, συμβάλλει στην ενίσχυση της αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο κρατών, μέσω της επιλεκτικής εστίασης - "μεγέθυνσης" δηλώσεων, ενεργειών του "άλλου" που

προβάλλονται ως εχθρικές - απειλητικές, παρά στην αναζήτηση και προβολή στοιχείων που συμβάλλουν στην αποκλιμάκωση της κρίσης.

Απόρροια της τακτικής αυτής είναι η γέννηση και δημιουργία ενός "αμυντικό-επιθετικού αδιάλλακτου εθνικισμού", ο οποίος προβάλλεται ως άμυνα και υπεράσπιση δικαίων, ουσιαστικά όμως αποτελεί εκδήλωση άρνησης συμβίωσης και συνύπαρξης με τον "άλλο" και γένεσης παράληλα μιας προβληματικής περί χαμένων πατριδών οραμάτων εθνικής παλιγγενεσίας.

Το γεγονός αυτό, λειτουργεί αρνητικά έναντι της προοπτικής ενός ελληνοτουρκικού διαλόγου. Επίσης, επιτείνει την αίσθηση ενός έθνους σε πολιορκία, καλλιεργεί την ξενοφοβία μέσα από τον λόγο του εκλεκτού "εμείς", την εμμονή της σύγκρουσης, της δυναμικής αντιπαράθεσης και της σχέσης του μηδενικού αθροίσματος. Επίσης, υπονομεύεται και όποια προσπάθεια μεσολάβησης από τρίτα μέρη καθώς θεωρείται εκ των προτέρων μεροληπτική.

Η πρόκληση της εξυγίανσης

Τα παραπάνω κρίνονται ανησυχητικά με βάση τα διλήμματα για τις εσωτερικές προκλήσεις της σύγχρονης Ελλάδας και τη θέση της χώρας στη διεθνή σκηνή.

Καταρχήν, τα εθνικά μας θέματα, "δεν αφορούν μόνο το Αιγαίο και τη λύση του Κυπριακού". Η βελτίωση του τομέα της παιδείας και της δημόσιας διοίκησης, και η πάταξη της διαφθοράς, αποτελούν επίσης ύψιστα εθνικά θέματα, η διευθέτηση των οποίων "θα κάνει τη διαφορά ανάμεσα σε μια Ελλάδα του

περιθωρίου και της υπολειτουργίας και μια Ελλάδα που φτάνει και ξεπερνά τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης."

Κατά δεύτερον, η διεθνής ατζέντα είναι τόσο περίπλοκη και πολύπλευρη, ώστε είναι αναγκαία η ύπαρξη πολλαπλών πηγών πληροφόρησης και σημείων παρέμβασης. Και μόνο οι συμφωνίες που πρέπει να συναφθούν για να αντιμετωπιστεί το ευρύ φάσμα των προβλημάτων που απαιτούν λύση, υπερβαίνουν τους πόρους που έχει στη διάθεσή του το ελληνικό κράτος, που αντιμετωπίζει, εξάλλου, αυξημένες ανάγκες στο εσωτερικό του. Και όταν ακόμα τα προβλήματα περιορίζονται στην εθνική επικράτεια, το διεθνές γίγνεσθαι εσωτερικεύεται στην καθημερινότητα του έλληνα πολίτη όσο ποτέ άλλοτε. Στην Ελλάδα έχουν καταγραφεί περίπου 32.000 μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στην επίλυση εσωτερικών και διεθνών προβλημάτων. Αυτό δηλώνει την ύπαρξη ενός καινούριου φαινόμενου, ένα τεράστιο εύρος μη κυβερνητικών δράσεων, που συνδιαμορφώνουν τις διεθνείς σχέσεις της Ελλάδας. Ενδεικτική είναι η άσκηση εξωτερικής πολιτικής από χιλιάδες ελληνικές επιχειρήσεις, πανεπιστήμια, συνδικάτα και οργανώσεις στα Βαλκάνια και την Τουρκία, και μάλιστα σε εποχές που οι ελληνικές κυβερνήσεις δεν ευνοούσαν την προσέγγιση, αλλά επιχειρούσαν κάθετη ρήξη και τα ΜΜΕ τροφοδοτούσαν και την κοινωνία με τη λογική αυτή.

Γι' αυτό απαιτείται τα ΜΜΕ να προσεγγίζουν τις εξωτερικές εξελίξεις με τη μεγαλύτερη δυνατή προσοχή.

συστηματικότητα και συνέπεια, να ενθαρρύνουν την προβολή και ανταλλαγή απόψεων για τα κρίσιμα και υψηλής προτεραιότητας ζητήματα του σήμερα, καθώς και τη δημιουργία νέων πολιτικών πλαισίων επικοινωνίας, συνεργασίας και συναίνεσης.

Τα ΜΜΕ και οι δημοσιογράφοι, που βρίσκονται τόσο κοντά στην εξουσία, η οποία τους χρειάζεται για την προβολή και διαιώνισή της, θα πρέπει να απαγκιστρωθούν από τον πειρασμό να την υποκαταστήσουν. Στόχος τους δεν είναι να οδηγούν τα γεγονότα, να αποδεικνύουν την ανικανότητα των πάντων και να "κατασκευάζουν" το ζήτημα. Με τον τρόπο αυτό το λειτούργημα της ενημέρωσης για τα τεκταινόμενα καταντάει παρέμβαση στις εξελίξεις και επιβολή βιαστικών αποφάσεων, δημιουργία λανθασμένων εντυπώσεων και συσκότιση τελικά της αλήθειας που υποτίθεται ότι υπηρετείται. Αυτοί που παίρνουν τις αποφάσεις πρέπει να έχουν χρόνο και ψυχραιμία για να μάθουν, να σκεφτούν και να αποφασίσουν. Βέβαια οι αποφάσεις τους επηρεάζονται από ιδέες, γνώμες που βλέπουν το φως της δημοσιότητας, αλλά δεν μπορούν να βγαίνουν με δημοσκοπήσεις και με ένα κλίμα που τεχνητά δημιουργείται "μπροστά από το φακό" ή τα πρωτοσέλιδα.

Συνεπώς, και με αφορμή τις πολύ πρόσφατες εξελίξεις (ΗΠΑ - ΠΓΔΜ), αντί τα ΜΜΕ να περιορίζονται σε διαμαρτυρίες για την ανικανότητα της κυβέρνησης και τη συνωμοσία των ισχυρών της γης, πιο χρήσιμο και εποικοδομητικό θα ήταν να επανεξετάσουν πώς χειρίστηκαν και

συνεχίζουν να χειρίζονται αυτά τα δύσκολα θέματα. Εδώ και αρκετά χρόνια, τόσο στο θέμα της επίσημης ονομασίας του γειτονικού μας κράτους, όσο και στο θέμα των διμερών ελληνοτουρκικών διαφορών, υπάρχει μια σημαντική απόσταση ανάμεσα στην οποία ρεαλιστική λύση ή συμβιβασμό, με βάση τα διεθνή νομικά και πολιτικά δεδομένα, και ότι προσδοκά το μεγαλύτερο κομμάτι της ελληνικής κοινής γνώμης. Και το σημαντικότερο είναι ότι γίνονται πολύ λίγα πράγματα για να μειωθεί αυτή η απόσταση. Πόσοι μέχρι σήμερα δοκίμασαν να εξηγήσουν στον κόσμο, να ποιά είναι τα πραγματικά δεδομένα, ποιές είναι οι ρεαλιστικές επιλογές που διαθέτουμε στα διάφορα κρίσιμα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, και τι συνεπάγεται η κάθε μία από αυτές; Τουλάχιστον, για να ξέρει ο κόσμος πριν πάρει θέση.

Το ζητούμενο στη διαμόρφωση του δημοσίου επικοινωνιακού πεδίου στην εξωτερική πολιτική δεν πρέπει να είναι η μεγέθυνση των πιέσεων μέσω του δραματοποιημένου λόγου των ΜΜΕ, αλλά η ενίσχυση ενός συνεργατικού κλίματος μεταξύ των φορέων διαχείριση των ζητημάτων για την αδιατάραχτη, αξιόπιστη και υπεύθυνη ροή της πληροφόρησης. Αυτού του είδους η ενημέρωση θα μειώσει όχι μόνο την επιφυλακτική στάση του συνόλου της ελληνικής κοινωνίας έναντι των γειτόνων της, αλλά και την αίσθηση της έλλειψης αυτοπεοίθησης των πολιτικών και των κυβερνώντων να αναλάβουν πρωτοβουλίες στα λεγόμενα εθνικά θέματα. Τα προβλήματα, και ειδικά τα εξωτερικά προβλήματα, δεν λύνονται

με τη συνεχή αναμονή μιας καλύτερης συγκυρίας στο μέλλον. Έτσι αντιμετωπίσαμε ως έθνος στο παρελθόν το "Κυπριακό" και το "Μακεδονικό" και μάλλον δεν κερδίσαμε.

Χρειάζεται να συνειδητοποιήσουμε πως η συγκρότηση μιας ευέλικτης και έξυπνης εξωτερικής πολιτικής είναι μια συνεχής διαδικασία, μια συνεχής ανάλυση και επανεξέταση όχι μόνο των ραγδαία εξελισσόμενων καταστάσεων, αλλά και των βασικών παραμέτρων πάνω στις οποίες στηρίζουμε τις εκάστοτε θέσεις μας.

Στον συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο που ζούμε σήμερα, πέρα από τη στρατιωτική ισχύ και τη συμμαχική υποστήριξη, η αυτογνωσία και η συνεχής αυτοκριτική είναι μία τρίτη βασική προϋπόθεση επιτυχίας στον διπλωματικό κόσμο. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να ξεπεράσουμε την εμμονή της θυματοποίησης από τις δυτικές δυνάμεις και την ασυμπτωτικότητα ανάμεσα σε εκείνο το οποίο ζουν οι Έλληνες και σε εκείνο που πιστεύουν. Η Ελλάδα απολαμβάνει τα οφέλη που της εξασφαλίζει η υπεροχή ισχύος της Δύσης και έχει επωφεληθεί από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το άνοιγμα των αγορών. Το ζητούμενο, λοιπόν, είναι να αναγνωρίσουμε αυτή τη πραγματικότητα, και εάν θέλουμε να πείσουμε για τα απαραβίαστα δικαιώματά μας εχθρούς και φίλους θα πρέπει να είμαστε σε θέση να υποστηρίξουμε και όχι απλώς να το δηλώνουμε και να περιμένουμε αυτόματη δικαιώση και συμπαράσταση. Στη σημερινή εποχή οι έννοιες του πατριωτισμού και της πατριωτικής

πολιτικής λαμβάνουν νέο περιεχόμενο με τις νέες συνθήκες, απαιτήσεις και προκλήσεις που έχουν εμφανισθεί στο περιφερειακό και διεθνές σύστημα. Πατριωτική πολιτική είναι η πολιτική που αναβαθμίζει και ισχυροποιεί τον διεθνή ρόλο, τη θέση και τις δυνατότητες της χώρας, προωθώντας με αποτελεσματικότητα τα εθνικά θέματα και συμφέροντα μέσα από ενεργό παρέμβαση στη διεθνή ζωή. Το ζητούμενο είναι να κατανοήσουμε συνολικά την πορεία και τα αδιέξοδα του κόσμου και τη θέση μας σ' αυτόν.

Σε έναν ταραχώδη κόσμο, τα MME οφείλουν επίσης να αναδεικνύουν στην κοινή γνώμη της χώρας τους τα προβλήματα του πλανήτη και να βοηθούν στους προβληματισμούς της. Πώς μπορούν, λοιπόν, τα MME, να μάθουν να αξιολογούν τον τρόπο με τον οποίο παρακολουθούν, εισπράττουν και μελετούν τα όσα συμβαίνουν στο "παγκόσμιο χωριό"; Η απάντηση βρίσκεται στον "κοσμοπολιτισμό", με την έννοια της αναγνώρισης των δεσμών ανάμεσα στις διαφορετικές κουλτούρες και του σεβασμού των διαφορών τους. Για να αποκτήσει η περιγραφή του κόσμου μας τη θέση που της αξίζει, χρειάζεται ειλικρίνεια, χρειάζεται διάβασμα, διάλογος και ανταλλαγή απόψεων.

Το στοίχημα των ελληνικών MME, όμως, δεν σταματά εκεί. Στην προσπάθειά τους το κυριότερο ερώτημα στο οποίο καλούνται να απαντήσουν συνοψίζεται στο "ποιά είναι η αλήθεια;" Για να απαντήσουν, πρέπει σε πρώτη φάση να έχουν γνώση του νέου σκηνικού όπου εξελίσσεται η παγκόσμια πληροφόρηση. Κατόπιν θα

πρέπει να εστιάσουν στην πολιτική οικονομία της πληροφορίας, δηλαδή στην πολιτική ή και οικονομική παγκόσμια διαπλοκή στη ροή των ειδήσεων και στους περιορισμούς της παγκοσμιοποίησης της πληροφορίας. Ειδικότερα, και όσα MME ενθαρρύνουν τους δημοσιογράφους να καταφεύγουν για πληροφορίες στο διαδίκτυο ή στην μετάφραση κειμένων του ξένου τύπου, οφείλουν να γνωρίζουν ότι η παγκοσμιοποίηση της πληροφορίας και η αντικειμενικότητά της φράζεται - ή τουλάχιστον χαλιναγωγείται - από πολιτικο-οικονομικά συμφέροντα.

Κατ' αρχάς, τα περισσότερα παγκόσμια δίκτυα των MME χρηματοδοτούνται από πηγές που προέρχονται από ένα ευρύ πεδίο ιδιωτών, επενδυτών, διαφήμιστών, καταναλωτών, διαφόρων δημοσίων ή ιδιωτικών χορηγών και βέβαια κυβερνήσεων. Επιπρόσθετα, ο τρόπος με τον οποίο οι πληροφορίες για τις διενέξεις "συσκευάζονται" και πωλούνται, εντάσσεται στους περιορισμούς μιας παγκόσμιας και ανταγωνιστικής αγοράς που θέλει τα παγκόσμια προβλήματα να είναι "βολικά" και "εύπεπτα" για το κοινό, τους διαφήμιστές και τους οργανισμούς MME, που μετατρέπονται ολοένα και περισσότερο σε τμήματα της βιομηχανίας αναψυχής. Οι συγκρούσεις και οι κρίσεις κατά τεκμήριο προσφέρουν πολύ καλή εικόνα, και μάλιστα εικόνα που "πουλάει" καθότι εμπειρέχει δύο από τα τρία στοιχεία των MME που είναι "σεξ, βία και αίμα". Τα παγκόσμια δίκτυα των MME αντιμετωπίζουν ηπείρους, όπως η Αφρική ή περιοχές, όπως η Μέση

Ανατολή και τα Βαλκάνια, ως θέατρα "βάρβαρων" συγκρούσεων, που δεν προκαλούνται παρά από τον εγγενή χαρακτήρα των εμπλεκόμενων λαών. Με το να μειώνουν, ωστόσο, τη σημασία της κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας, αλλά και των ιστορικών αιτιών που βρίσκονται πίσω από τις διενέξεις, τα ΜΜΕ μετατρέπονται σε φορείς που καλύπτουν αποφάσεις που γέννησαν ή διαλογίζουν τις συγκρούσεις.

Και στην Ελλάδα, στον τομέα αυτό, της κάλυψης των πολέμων, ενδιαφέρει η εικόνα και σπανίως η ουσία. Το μόνο που θεωρείται ενδιαφέρον είναι να εμφανίζονται οι δημοσιογράφοι στην τηλεόραση και πίσω τους να πέφτουν σφαίρες. Ακόμη και όταν ορισμένες κρίσεις δύντας προσελκύουν την προσοχή των ΜΜΕ, η κάλυψη τείνει να είναι μικρής διάρκειας. Αυτό δημιουργεί την παραπλανητική εντύπωση ότι και οι ίδιες οι κρίσεις έχουν συγκεκριμένη αρχή και τέλος. Όταν σταματάει το ρεπορτάζ, το κοινό θεωρεί ότι η κρίση τελείωσε. Από αυτή την άποψη, οι κρίσεις παρουσιάζονται ως διαλείμματα από την κανονικότητα, ενώ, στην πραγματικότητα, συχνά η κρίση είναι η φυσιολογική κατάσταση για πολλούς ανθρώπους.

Φυσικά, αυτό δεν είναι καινούριο.

Όμως, η Ελλάδα βρίσκεται πολύ κοντά σε περιοχές (Βαλκάνια, Μέση Ανατολή) που μαστίζονται από δυσεπίλυτες διενέξεις που επηρεάζουν την πολιτική και οικονομική της θέση, για να ασχολούνται με αυτές αδαείς δημοσιογράφοι που δεν μπορούν να εκτιμήσουν την κοινωνική και πολιτική

πολυπλοκότητα των κρίσεων, και δεν είναι σε θέση να εξηγήσουν το παραμικρό για τα όσα συμβαίνουν στη γειτονιά μας.

Συνεπώς, τα ελληνικά ΜΜΕ αντί να βασίζονται στον ξένο τύπο και τα παγκόσμια δίκτυα ενημέρωσης, θα πρέπει να αξιοποιήσουν τη γεωγραφική θέση της χώρας και να αναπτύξουν ένα περίπλοκο σύστημα ανταποκριτών. Να δημιουργήσουν τα κατάλληλα επιτελεία που θα επέτρεπαν στους δημοσιογράφους μας να έχουν το ρόλο του "ειδικού", του "insider" στην αποτίμηση των προβλημάτων και κρίσεων της περιοχής μας. Στα πλαίσια αυτά τα ΜΜΕ είναι αναγκαίο να μπορούν να συμβάλλουν στην αποκλιμάκωση και τον μετασχηματισμό των συγκρούσεων που ταλαιπωρούν την περιοχή μας, να διατηρούν μια κριτική απόσταση από τους εμπόλεμους όλων των πλευρών, να εντοπίζουν οποιαδήποτε ένδειξη που ανοίγει το δρόμο για την ειρήνη, αλλά και να προιδεάζουν για το όφελος που θα προκύψει σε όλες τις πλευρές εάν τερματιστεί η σύγκρουση.

Η πρόκληση μπορεί να φαίνεται ανυπέρβλητη, αλλά η αρχή θα πρέπει να γίνει εάν δεν θέλουμε οι κρίσεις και τα προβλήματα των γειτονικών μας χωρών να μας στοιχίσουν ακριβά στο επίπεδο ζωής, στην ανάπτυξη και στο κοινωνικό κράτος. Οι απλουστευτικές, μονόπλευρες, επιφυλακτικές και ξενοφοβικές προσεγγίσεις της εξωτερικής και διεθνούς πραγματικότητας, δεν συνιστούν την ορθή επιλογή. Οδηγούν σε αδιέξοδα.

**"Ελληνικά ΜΜΕ: Μία καλόπιστη
Επικοδομητική κριτική εκ... των
έσω".**

Εισήγηση στη Διημερίδα του
Γεώργιου Πιπερόπουλου

Σε άλλες εποχές, στην ευλογημένη χώρα όπου σήμερα κατοικούν 11 εκατομμύρια ανδρών, γυναικών και παιδιών (Έλληνες και...αλλοδαποί) αλλά παραμένει άγνωστος ο αριθμός των...φιλελλήνων, οι ρόλοι ήταν ευκόλως διακριτοί καθώς η Νομοθετική Εξουσία νομοθετούσε, η Εκτελεστική εφάρμοζε, η Δικαστική ήλεγχε και ο ΤΥΠΟΣ μέσω των ΡΕΠΟΡΤΕΡ κάθε φορά που εντόπιζε πρόβλημα, απεκάλυπτε πτυχές και ιδιαιτερότητες που θα έμεναν κρυμμένες επιτήδεια, ξεσκέπαζε πρωταγωνιστές και λεπτομέρειες ανατριχιαστικές ή ...γαργαλιστικές δίνοντας στο αναγνωστικό κοινό υλικό για στοχασμό, σχολιασμό και μαθησιακές εμπειρίες!...

Όμως ο κόσμος άλλαξε, αλλάξανε οι καιροί, και είναι ΟΛΑ ψέματα, και ας φαίνονται για...αλήθεια! Στην Ελλάδα σήμερα ΔΕΝ διαβάζουμε, κοιτάμε ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ η οποία δεν προσπερνά, αλλά μένει στην επιδερμίδα στην οποία έμειναν και όσοι πριν μερικά χρόνια με κατέταξαν εξ αιτίας των θέσεων που είχα αναπτύξει με τα γραπτά μου και τις ραδιοτηλεοπτικές μου εμφανίσεις στην κατηγορία του "μπραδεροφάγου και μπραδερολόγου". Τότε ομολογώ ότι δεν μπορούσα να φαντασθώ πως ο χαρακτηρισμός θα αποτελούσε κάποια μέρα τίτλο αναγνώρισης της ευθύνης που οφείλουμε να έχουμε ΟΛΟΙ οι

επιστήμονες της συμπεριφοράς απέναντι στην κοινή γνώμη...

Δεν μπορεί να αποτελέσει ξεπερασμένη ηθικολογία ούτε όμως και να βαπτισθεί ως οπισθοδρομική η θέση ότι ως ακαδημαϊκοί δάσκαλοι και μέλη της κοινωνίας στην οποία ζούμε και λειτουργούμε οφείλουμε να έρθουμε αρωγοί στην τηλεοπτική κοινή γνώμη που μάταια αναζητά ένα σημείο αναφοράς για να επιβεβαιώσει του λόγου το αληθές...Τουτέστιν, ότι προφανώς, έστω σε επίπεδο αντιγραφής, κάποιοι τηλεοπτικοί παραγωγοί έχουν εμπλέξει και το ελληνικό τηλεοπτικό φιλοθεάμων κοινό σε μια διελκυστίνδα σύγχρονου Μιθριδαπομού!

Καθότι το πρόβλημα με τις κάμερες που εισέβαλαν βάναυσα, βίαια και αδημάγα στον προσωπικό μας χώρο εξαγοράζοντας την χυδαιότητα με το τίμημα της αναγνώρισης, της καθιέρωσης και της εισπρακτικής μας δυναμικής είναι ότι στο στυλ του αρχαίου μυθικού ηγεμόνα Μιθριδάτη

διημερίδα

μας οδηγούν σε ολοένα και δελεαστικότερες, ολοένα και περισσότερο απαξιωτικές καταστάσεις.

Είναι αλήθεια επιστημονικά δεδομένη ότι τα μεγάλα ψυχοκοινωνικά φαινόμενα δεν μπορεί να αναλυθούν, να αξιολογηθούν ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη επειδή η απαιτούμενη αντικειμενικότητα που θεμελιώνεται στην πλήρη αποστασιοποίηση από αυτά δεν είναι φοβερά δύσκολη αλλά σχεδόν ακατόρθωτη να την επιτύχει ακόμη και ο πλέον έμπειρος και αντικειμενικός ερευνητής.

Ζούμε τέτοια φαινόμενα στα ελληνικά ραδιοτηλεοπτικά δρώμενα εδώ και μερικά χρόνια και τα πράγματα, όσο αρνητικό και εάν ακούγεται αυτό, μάλλον θα επιδεινωθούν πριν και εάν ποτέ βελτιωθούν! Για τον λόγο αυτό θα σας προτρέψω, στα πλαίσια μιας δηκτικής αίσθησης καλόπιστου χιούμορ:

Εάν ΔΕΝ είσθε έτοιμοι να δείτε το πραγματικό πρόσωπο της ελληνικής τηλεοπτικής πραγματικότητας διαπερνώντας την επιδερμική γοητεία της, μην συνεχίζετε, ΣΤΟΠ, σταματήστε την ανάγνωση του κειμένου μου εδώ!

Εάν έχετε την τάση να υποβαθμίζετε, επειδή θεωρείτε ότι έτσι αποφεύγεται την υπερβολή που διακατέχει σήμερα την κοινή γνώμη στην εκτίμησή της για τη δύναμη της τηλεόρασης, την τηλεοπτική εικόνα ως παιδαγωγικό εργαλείο, σας ικετεύω, ΣΤΟΠ μη συνεχίζεται να διαβάζετε το κείμενό μου, διακόψτε εδώ!

Και τελικά, εάν νομίζετε ότι επειδή είμαι από τα πρόσωπα που συχνά φιλοξενούν τα τηλεοπτικά

παράθυρα και τα ραδιοφωνικά μπαλκόνια ΔΕΝ έχω το ΔΙΚΑΙΩΜΑ να κρίνω καλόπιστα και αυστηρά τους οικοδεσπότες των καναλιών, κάντε μου μία προσωπική χάρη, μη συνεχίστε το διάβασμα, ΣΤΟΠ εδώ!

Καταθέτω σήμερα τον προβληματισμό και γράφω ΕΠΩΝΥΜΩΣ γιατί αισθάνομαι ότι κάποια πράγματα πρέπει να λέγονται με το όνομά τους.

Όλοι εμείς που ασχολούμεθα με τις επιστήμες της συμπεριφοράς και μαζί μας κατά κύριο λόγο όσοι θεραπεύουμε την ειδικότητα της επικοινωνιολογίας χρειάζεται να αποδώσουμε ΟΡΘΑ για την επιμόρφωση του κοινού την εκπληκτική δύναμη της σύγχρονης τηλεόρασης στην άσκηση όχι της συνειδητής αλλά κυρίως της υποδόριας, της υποσυνείδητης επιδρασής της στην καθιέρωση προτύπων συμπεριφοράς προς μήμηση και ταύτιση για τα παιδιά που στέκονται ευάλωτα και εύπλαστα μπροστά στους δέκτες και για μας τους μεγάλους που έχουμε σχεδόν συστηματικά οδηγηθεί στην αποδοχή της φεύγικης "εικονικής πραγματικότητας" με την αποκρυστάλλωση μιας πολύ στρεβλής αντίληψης της...πραγματικότητας!

Αναρωτηθήκαμε ποτέ ποιοι, πώς και μέσα στα πλαίσια ποιών σημείων αναφοράς έχουν εκχωρήσει αβίαστα και προφανώς χωρίς τον φόβο επιβολής κυρώσεων σε κάποιους που λειτουργούν προφανώς άφοβα και ανενδοίαστα χτίζοντας παραμύθια που θα ζήλευε και ο Μινχάουζεν και - εδώ θα ήθελα να έχω απέναντί μου φοιτητές και φοιτήτριες τμημάτων Μ.Μ.Ε. - τι είναι αυτό το νέο φρούτο

που λέγεται...ΡΕΠΟΡΤΑΖ; Μήπως μια σύγχρονη έκδοση της δικής μας αρχαϊκής ερμηνείας ευρηματικού αποπροσανατολισμού που συνιστούσε πάντα ο "Από μηχανής...Θεός;"

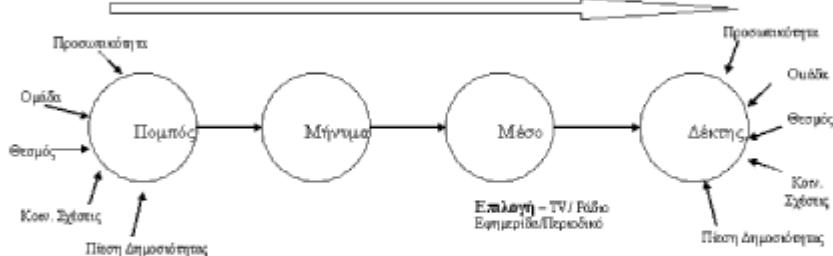
Για τις υπερβολές στα ΜΜΕ και ιδιαίτερα στην παντοδύναμη τηλεόραση σε ΟΛΕΣ τις χώρες έχει συσταθεί η αρμόδια ελεγκτική αρχή για να ανακόπτει τις υπερβολές και να προστατεύει το τηλεοπτικό κοινό και τις ευπαθείς ομάδες. Τέτοια ΑΡΧΗ είναι στην πατρίδα μας το Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο. Όσο θυμάστε και θυμάμαι ΠΟΤΕ επενέβη το ΕΣΡ με τρόπο παραδειγματικό ώστε να αποκαταστήσει βλάβες και προσβολές τιμωρώντας με τρόπο παραδειγματικό τους παραβάτες και επιτυγχάνοντας έτσι την αποτροπή μελλοντικών παραπτωμάτων;

Μικρόφωνο και φακός.

Ενα..δύο..τρία..ακούγομαι; Και

Κυβικοπέπτη

Εικόνα Πομπού στο Δέκτη

Πομποφορτηρή

Εικόνα Δέκτη στο Πομπό

Διατροφοθεραπητή

διημερίδα

μεγαλοπρέπεια πολλών ντεσιμπέλ γίνεται αναμφίβολα TITANIA γι αυτούς που μιλώντας σε μικρόφωνο και κάμερα συνειδητοποιούν ότι εκατομμύρια αυτιά τους ακούν και εκατομμύρια μάτια τους βλέπουνε.

Γιατί ο κάθε παρουσιαστής της Ιδιωτικής ή Κρατικής τηλεόρασης και του ραδιοφώνου πανελλαδικής εμβέλειας φαίνεται και ακούγεται από άκρον σε άκρο της Ελλάδος και με τα σύγχρονα μέσα των δορυφορικών συνδέσεων σε πολλές χώρες της Ευρώπης αλλά και του πλανήτη μας.

Αυτός ακριβώς ο λόγος της ανυπέρβλητης γοητείας και δύναμης που ασκούν τα ραδιοτηλεοπτικά ΜΜΕ στο σύγχρονο αδηφάγο και συχνά παμφάγο κοινό καθιερώνει τους παρουσιαστές σε μεγαλύτερες λαϊκές μάζες, ευκολότερα, από ότι η γραφίδα και ο έντυπος λόγος... Ε, και, λοιπόν; Μα δεν υπάρχει "λοιπόν" και δεν έχω πεισθεί μέχρι τώρα ότι υπάρχει ευαισθησία, συνειδητοποίηση της ευθύνης, σεβασμός απέναντι σε ένα τηλεοπτικό και ραδιοφωνικό κοινό στο οποίο απευθύνονται - ελέω ελευθερίας έκφρασης και με τη βούλα του ΕΣΡ - οι ραδιο-τηλεπαρουσιαστές "διαμορφωτές της κοινής γνώμης". Πώς αλλιώς να ερμηνεύσουμε εσείς και εγώ τα μύρια όσα λέγονται καθημερινά στα κανάλια μας, που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη με την επίφασή της ενημέρωσής της διεγείροντάς την και, τελικά, αφήνοντάς την σε περισσότερο "σκοτάδι" από όσο υπήρχε πριν ξεκινήσει η...ενημέρωση και "παίξουν" τα...ρεπορτάζ;

Κυρίες και Κύριοι σας βλέπουμε, σας ακούμε και κάποιοι εύλογα ανακράζουμε: Αιδώς, Αργείο!

Η Τέχνη της Επικοινωνίας.

Επικοινωνία ονομάζεται η τέχνη της αποτελεσματικής ανταλλαγής πληροφοριών που ολοκληρώνεται με την εδραιώση αμοιβαίας κατανόησης ανάμεσα σε δύο η περισσότερα άτομα, ανάμεσα σε ένα πρόσωπο και μια ομάδα, ή ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες ομάδες. Ως όρος η επικοινωνία αποτελεί μία ευρεία έννοια και μπορεί να συμπεριλάβει όλους τους τρόπους με τους οποίους ένα μιαλό μπορεί να επηρεάσει ένα άλλο.

Στην πλέον απλουστευμένη θεώρηση το επικοινωνιακό σχήμα απαρτίζεται από 4 επί μέρους στοιχεία και συγκεκριμένα, τον ΠΟΜΠΟ, που στέλνει το μήνυμα, τον ΔΕΚΤΗ που θα το δεχθεί, το ΜΗΝΥΜΑ που μεταβιβάζεται και το ΜΕΣΟ δια του οποίου γίνεται η μεταβίβαση.

Ο Robert Wiener παρομοίασε τον κόσμο μας με "μία μυριάδα μηνυμάτων", ενώ ο Max Weber θεώρησε την επικοινωνία ως μία μορφή κοινωνικής αλληλαντίδρασης ή διάδρασης η οποία συνδέεται με υποκειμενικά νοήματα που προσανατολίζονται στη σκέψη, τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά των δρώντων προσώπων.

Ο C.W.Morris ως επικοινωνία όρισε το μηχανισμό μέσω του οποίου υπάρχουν και αναπτύσσονται οι ανθρώπινες σχέσεις, δηλαδή όλα τα σύμβολα της σκέψης μαζί με τους σκοπούς της μεταφοράς τους μέσα στο χώρο και τη διαφύλαξή τους στο χρόνο ενώ ο C.R.Wright θεωρεί την επικοινωνία ως διαδικασία μεταφοράς εννοιών ανάμεσα σε άτομα.

Στη μεταπολεμική περίοδο και

με απίστευτα υψηλούς ρυθμούς στις τελευταίες δύο δεκαετίες από τα τρία επικοινωνιακά μέσα μεταφοράς μηνυμάτων, τον Τύπο, το Ραδιόφωνο και την Τηλεόραση η τελευταία έχει πάρει την αδιαμφισβήτητη πρωτιά και μέσα από αυτήν περνούν και σε συνειδητό αλλά και σε υποσυνείδητο επίπεδο μηνύματα που καθιερώνουν εταιρίες και προϊόντα, που προάγουν αντλήψεις και διαμορφώνουν απόψεις που καθιερώνουν στην κοινή γνώμη ως αναγνωρίσιμα πρόσωπα τα οποία στη συνέχεια και διεκδικούν και επιτυγχάνουν την εκλογή τους στα ύψιστα αξιώματα - όχι μόνο στην Ελλάδα μας - αλλά και σε κάθε δημοκρατική κοινωνία από το επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμού μέχρι και εκείνο των Εθνικών Αντιπροσωπειών ως Βουλευτές και γερουσιαστές.

Η ουσία, το περιεχόμενο και ο "λόγος" όχι μόνο στην ελληνική αλλά στην παγκοσμιοποιημένη "τηλεοπτική δημοκρατία" δίνουν τη θέση τους στο περίβλημα, στο επιδερμικό, στην εικόνα. Ισως άλλοι λαοί να μην νοιάζονται για αυτές τις μεταλλάξεις, αλλά εμάς εδώ στην χώρα κοιτίδα του πολιτισμού, της δημοκρατίας και της λογικής ίσως έπρεπε να μας...πειράζει, λιγουλάκι!

Το πρόβλημα δεν είναι η δημοκρατία την οποία εμείς και διδάξαμε στους λαούς και σεβόμαστε. Το πρόβλημα έγκειται στον τύπο της δημοκρατίας και στο ρόλο της σύγχρονης ΥΠΕΡΔΥΝΑΜΗΣ που λέγεται τηλεόραση.

Τριάντα χρόνια πριν στην Αμερική "Ψαχνόμασταν" οι επιστήμονες, καλλιτέχνες και

διανοούμενοι όλων των μεγεθών όταν διαπιστώναμε ότι τις επιλογές σε "πιλοτικά επεισόδια" για τα τηλεοπτικά στήριαλ που θα βλέπαμε στην επόμενη σεζόν ΔΕΝ τις έκαναν κάτοικοι της Νέας Υόρκης, Βοστώνης, Σικάγου ή του Σαν Φρανσίσκου αλλά κάποιων κωμοπόλεων της Πολιτείας του Κάνσας ή της Μινεσσότα (όπου τα συνήθη δημογραφικά στοιχεία κατέγραφαν... βούβαλοι 18.000, αγελάδες 108.000, αιγαπρόβατα 208.000, και κάτοικοι 8.000 εκ των οποίων οι 800 απόφοιτοι...Λυκείου!)

Η τηλεόραση ως το Μέσο Επικοινωνίας που τείνει να αναδείξει τα ΜΜΕ ως "πρώτη εξουσία" ψυχοκοινωνικά και ανελέητα μεθοδικά μας εξοικειώνει με πρόσωπα και η κακή τηλεόραση μας αποβλακώνει!

Εμπόδια στην επικοινωνία.

Μέχρι στιγμής, θα ήθελα να πιστεύω ότι έγινε κατανοητή η απλότητα του προτύπου συστήματος της επικοινωνίας όπου διακρίνουμε τέσσερα βασικά στοιχεία και συγκεκριμένα, τον πομπό, τον δέκτη, το μέσο και το μήνυμα που μεταφέρουμε. Και όμως, παρά την εμφανή απλότητά της κάθε προσπάθεια επικοινωνίας αντιμετωπίζει μία σειρά από προβλήματα που δχι μόνο την καθιστούν δυσχερή αλλά, κατά περίπτωση, ενδέχεται να την ακυρώσουν σε καθολική μορφή.

Ένα από τα βασικά προβλήματα που παρεμβάλλονται στη διαδικασία επικοινωνίας ανάμεσα σε πομπό και δέκτη είναι ο "θόρυβος" δηλαδή κάθε παρεμβολή ή παράστιο που αλλοιώνει και παραποτεί τα επικοινωνιακά

στοιχεία και απολήγει σε λάθος κατανόηση. Ο θόρυβος μπορεί να είναι φυσικός, ψυχολογικός ή γλωσσικός.

Οι φυσικοί θόρυβοι, τα φυσικά εμπόδια αναφέρονται στο φυσικό περιβάλλον και σε παραδείγματα όπως την προσπάθειά μας να συγκεντρωθούμε στην ανάγνωση ενός κειμένου ενώ δίπλα μας ένα ραδιόφωνο ή μια τηλεόραση παιζουν στην "δια πασών" ή προσπαθούμε να ακούσουμε τον συνομιλητή μας στο τηλέφωνο ενώ ένας έντονος στατικός ήχος στο μεγάφωνο της συσκευής παρεμβάλλεται ενοχλητικά.

Οι ψυχολογικοί θόρυβοι, τα ψυχολογικά εμπόδια αφορούν στις σχέσεις ανάμεσα σε πομπό και δέκτη όπου οι συναισθηματικές φορτίσεις μπορεί να οδηγήσουν σε λάθος μεταφορά και κατανόηση των μηνυμάτων που στέλνουμε ως πομποί ή δεχόμαστε ως δέκτες.

Οι γλωσσικοί θόρυβοι, τα γλωσσικά εμπόδια αφορούν σε λανθασμένες κωδικοποιήσεις ή σε αδυναμίες αποκωδικοποίησης των μηνυμάτων, π.χ. καθώς ένα βρέφος κλαίει η ερώτηση της μαμάς "πονάς μωρό μου" που βρίσκει την απάντηση του "ώ, ώ, ώ" δεν βοηθά στην κατανόηση του προβλήματος καθώς και εάν η μαμά ρωτούσε "πεινάς μωρό μου" θα έπαιρνε την ίδια απάντηση.

Οι γλωσσικοί θόρυβοι δημιουργούν και τραγελαφικές καταστάσεις (η πινακίδα όπου αναγράφεται στα αγγλικά Fine for Parking - δεν σημαίνει ότι είναι εντάξει (δηλαδή, fine) ο χώρος για να σταθμεύσουμε αλλά ότι θα πληρώσουμε πρόστιμο (δηλαδή, fine) εάν αποφασίσουμε να σταθμεύσουμε το αυτοκίνητό μας στον συγκεκριμένο

χώρο. Ο κολοσσός της παραγωγής τροφίμων, η γνωστή πολυεθνική εταιρία Campbell υπέστη ζημιές που ξεπέρασαν τα 30 εκατ. δολάρια όταν διεισδύοντας στη αγγλική αγορά δεν ενημέρωσε το βρετανικό καταναλωτικό κοινό που έχει αδυναμία στις σούπες ότι τα δικά της σκευάσματα ήταν συμπυκνωμένα και μπορούσαν να διαλυθούν σε νερό χωρίς να χάσουν τη γεύση και τη θρεπτική τους αξία με αποτέλεσμα οι καταναλωτές να θεωρήσουν ότι οι σούπες ήταν υπέροχες αλλά...πανάκριβες!.

Πέρα από το γενικότερο πρόβλημα του θορύβου, στη βιβλιογραφία και την πρακτική της επικοινωνίας και των δημοσίων σχέσεων αναφέρονται και μία σειρά άλλων παραγόντων που περιορίζουν και δυσχεραίνουν την επικοινωνία. Σε γενικές γραμμές η πληθώρα αυτών των παραγόντων μπορεί να συνοψισθεί σε οκτώ συγκεκριμένα ΕΜΠΟΔΙΑ που μας δυσχεραίνουν στις προσπάθειες επιτυχημένης μεταφοράς μηνυμάτων από τον πομπό και ορθής κατανόησης τους από το δέκτη.

Εμπόδια στην Επικοινωνία

Πομπός - Δέκτης

Κοινά πεδία εμπειριών

Προβολή κύρους

Λάθος συνδέσεις

Γλωσσικά προβλήματα

Επιλεκτικότητα

Διαφορές κοινωνικής θέσης

Περιορισμοί χρόνου

Υπερφόρτωση

διημερίδα

Κοινά πεδία εμπειριών.

Πομπός και δέκτης διευκολύνονται επικοινωνιακά όταν έχουν πολλές κοινές εμπειρίες ή συμμετέχουν από κοινού σε πολλά πεδία εμπειριών. Στο χώρο της εργασίας αλλιώς αντιλαμβάνεται ένα συγκεκριμένο μήνυμα το στέλεχος της διοίκησης και αλλιώς ο απλός εργαζόμενος ακριβώς επειδή δεν μοιράζονται τα ίδια πεδία εμπειριών και ας συνυπάρχουν στον ίδιο χώρο, όπως και μέσα στο χώρο της οικογένειας αλλιώς θα αντιληφθεί ένα μήνυμα το παιδί και αλλιώς ο γονιός παρά το γεγονός ότι υπάρχει ανάμεσα τους αμοιβαία αγάπη και σεβασμός.

Οι διαφορές που υπάρχουν σε πολιτισμικό επίπεδο μέσα στο κάθε κοινωνικό σύστημα πολλαπλασιάζονται και μπορεί να δημιουργήσουν επικοινωνιακά προβλήματα στην εφαρμογή προγραμμάτων δημοσίων σχέσεων όταν αναφερόμαστε στην παγκόσμια αγορά και τις θεμελιακές διαφορές που εντοπίζουμε κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι και ανθρωπολόγοι στα διάφορα κοινωνικά συστήματα του πλανήτη μας.

Η μεγάλη κατασκευάστρια ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών εταιρία Phillips απέτυχε να προωθήσει με επιτυχία τις ηλεκτρικές ξυριστικές της μηχανές στις ανώτερες οικονομικές τάξεις των χωρών της Ασίας όχι τόσο για λόγους ανταγωνιστικότητας και προτίμησης στα εγχώρια προϊόντα τους όσο επειδή οι συσκευές αυτές ήταν σχετικά μεγάλες και άβολες για τις μικροκαμψώνες παλάμες των Ασιατών καταναλωτών.

Στο ίδιο μήκος κύματος αναφέρεται και η αποτυχία της Coca Cola να λανσάρει την δίλιτρη (και οικονομικότερη) συσκευασία στην ισπανική αγορά αφού δεν υπολόγισε ότι το μέσο ισπανικό νοικοκυρίο, λόγω έλλειψης χώρου, εξυπηρετείται με τα γνωστά μικρά ψυγεία. Το ίδιο πρόβλημα είχε αντιμετωπίσει και η μεγάλη εταιρία τροφίμων General Foods όταν απέτυχε να προωθήσει μίγματα κείκ στην Ιαπωνική αγορά καθώς ο χώρος της κουζίνας στο μέσο ιαπωνικό νοικοκυρίο είναι ελάχιστος και δεν χωρά το γνωστό φούρνο των ευρωπαϊκών και αμερικανικών νοικοκυριών.

Προβολή κύρους.

Το μήνυμα απαξιώνεται όταν ο δέκτης δεν σέβεται τον πομπό ή και όταν το μέσο με το οποίο μεταφέρεται δεν διαθέτει το απαραίτητο κύρος. Σε κάθε περίπτωση αυτό που μετράει είναι η προβολή του κύρους του πομπού και του μηνύματος. Χρειάζεται να προσέξουμε ιδιαίτερα είναι να βεβαιωθούμε ότι μπορούμε να ελαπτώσουμε την μειωτική αξιολογική κρίση του δέκτη μας για το μήνυμα που το στέλνουμε ή για τον πομπό από τον οποίο το μήνυμα προέρχεται. Όταν ο δέκτης για δικούς του λόγους αξιολογεί με χαμηλό βαθμό πομπό και μήνυμα, έστω και εάν με αντικειμενικά κριτήρια η αξιολόγησή τους αυτή είναι λαθεμένη το αποτέλεσμα θα είναι η αποτυχία.

Λάθος συνδέσεις.

Η εσφαλμένη σύνδεση μέσου-

διημερίδα

μηνύματος απολήγει στην αλλοίωση του μηνύματός μας. Χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή όταν εκκενώνουμε ένα κτίριο για να εγκατασταθούμε σε ένα νεώτερο και πιο λειτουργικό να μην αφήσουμε στις παλαιές εγκαταστάσεις μας στοιχεία αναγνώρισης της ταυτότητάς μας (πινακίδες κλπ) που θα οδηγήσουν τους περαστικούς, ως δέκτες, να υποθέσουν ότι "πέσαμε έξω" ενώ εμείς, ουσιαστικά, μεταφερθήκαμε σε καλύτερο κτίριο. Η Procter & Gamble έκανε μια προωθητική καμπάνια στις αραβικές χώρες εμφανίζοντας μια στοίβα άπλυτα ρούχα στα αριστερά, το απορρυπαντικό της στη μέση και τα ίδια ρούχα φρεσκοπλυμένα και εντυπωσιακά καθαρά στη δεξιά πλευρά! Το αποτέλεσμα του μηνύματος δεν ήταν το προσδοκώμενο καθώς, αντίθετα με εμάς τους Δυτικούς, οι αραβόφωνοι λαοί διαβάζουν από...δεξιά προς αριστερά!

Γλωσσικά προβλήματα.

Ζούμε σε έναν κόσμο όπου κυριαρχούν σλόγκαν, μηνύματα και γλωσσικά ιδιώματα που δεν είναι κατανοητά από όλους έστω και αν λειτουργούμε στην ίδια γλώσσα (π.χ. ελληνικά ή αγγλικά). Μια απλή αναφορά των εφήβων μας στην επιτυχία της εκδρομής τους (πήγαν όλα τζάμι!) ή στην καλή ποιότητα του ανεκδότου (καλά, μας καράφλιασες) δεν γίνονται αντιληπτά από τους γονείς που δυσανασχετούν με την βαρβαρότητα των γλωσσικών ιδιωμάτων των παιδιών τους. Η Chevrolet (general Motors) απέτυχε στην προσπάθειά της να λανσάρει το

μοντέλο της Cherry Nova στις Ισπανόφωνες χώρες καθώς στα ισπανικά η έκφραση "no va" σημαίνει ότι αυτό το αυτοκίνητο "δεν...κινείται όπότε και δεν πάει πουθενά!" Παρόμοια ήταν και η αποτυχία της δισκογραφικής εταιρίας Capitol η οποία υποχρεώθηκε να αλλάξει το όνομα του γνωστού συγκροτήματος "Roxette" (που σημαίνει στις τοπικές διαλέκτους εμετός) σε "Rocket"...

Επιλεκτικότητα.

Οι ιδιομορφίες της ανθρώπινης φύσης εμπειρίχουν και συγκεκριμένες αντιδράσεις σε συγκεκριμένα ερεθίσματα. Οι άνθρωποι λειτουργούμε επιλεκτικά σε ότι αφορά την προσοχή μας, την παραποίηση της αντίληψής μας και της ανάκλησης παλαιών μας εμπειριών. Στο θέμα της επιλεκτικότητας, λοιπόν, οφείλουμε να είμαστε έτοιμοι να δεχθούμε ότι οι δέκτες μας δεν θα προσέξουν όλα τα δεδομένα του μηνύματός μας, θα ακούσουν ή θα δούνε ή θα αντιληφθούν μόνο αυτά που τους...συμφέρουν ή αυτά που συμφωνούν με τις γενικότερες στάσεις ζωής και τις σχετικές τους πεποιθήσεις και, τελικά, θα είναι σε θέση να ανακαλέσουν στη μνήμη τους μερικά μόνο μηνύματα ή στοιχεία κάποιων μηνυμάτων.

Διαφορές κοινωνικής θέσης.

Όλοι μας, σε μικρότερο η μεγαλύτερο βαθμό γνωρίζουμε ότι κοινωνιολογικοί, ψυχολογικοί και οικονομικοί παράγοντες προσδιορίζουν την κοινωνική μας θέση μέσα

στο κοινωνικό σύστημα ακριβώς όπως παιδεία, εμπειρίες και ικανότητες χρησιμοποιούνται για την κατάταξή μας σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο του διοικητικού οργανογράμματος της επιχείρησης ή του οργανισμού στον οποίο απασχολούμαστε. Στις Ένοπλες Δυνάμεις ή στην Εκκλησιαστική ιεραρχία δεν θεωρείται παράδοξο ούτε καν σπάνιο πολλά από τα ανώτατα στελέχη να μην έχουν καμία επικοινωνία με κατώτερα στελέχη με αποτέλεσμα πολλά χρήσιμα μηνύματα να μην φτάνουν ποτέ από την κορυφή στον πάτο και τανάπαλιν.

Περιορισμοί χρόνου.

Θεωρείται, σε παγκόσμια κλίμακα, αμερικανικής προέλευσης η θέση ότι "ο χρόνος είναι χρήμα" αλλά αυτό δεν είναι απότοκο της πρόσφατης ροπής για την παγκοσμιοποιημένη αγορά όπου κυρίαρχος του παιχνιδιού είναι η Αμερική. Από την εποχή που ο Βενιαμίν Φρανκλίνος συμβούλευε στο ημερολόγιο του φτωχού Ρίτσαρντ ότι "ο χρόνος είναι χρήμα" μέχρι και σήμερα τα πράγματα όχι μόνο δεν βελτιώθηκαν αλλά ο χρόνος μοιάζει να είναι μια ανεξέλεγκτη παράμετρος για τα περισσότερα από τα σύγχρονα στελέχη επιχειρήσεων και οργανισμών. Η στενότητα χρόνου συχνά γίνεται περισσότερο καθοριστική και από τη στενότητα οικονομικού ή ανθρώπινου κεφαλαίου με αποτέλεσμα το επικοινωνιακό μας μήνυμα να χάνει τη δύναμη ή την πειστικότητά του καθώς δεν έχουμε το χρόνο που απαιτείται για να το διαμορφώσουμε και να το παρουσιάσουμε σωστά. Εδώ χρειάζεται ο προσεκτικός και έγκαιρος

προγραμματισμός των δραστηριοτήτων μας και η μόνιμη ερώτηση που αφορά στο γνωστό "και τι θα γίνει εάν..."

Υπερφόρτωση.

Ζούμε σε εποχή κατακλυσμικών κοινωνικών αλλαγών που οφείλονται σε μεγάλο μέρος τους στις νέες τεχνολογίες και επικοινωνιακές δυνατότητες και κατακλυζόμαστε καθημερινά από ένα διαρκώς διογκούμενο πακτωλό πληροφοριών και μηνυμάτων που προέρχονται από μυριάδες γνωστούς, λιγύτερο γνωστούς και αγνώστους πομπούς. Ο μέσος άνθρωπος ως δέκτης βομβαρδίζεται από πληροφοριακό υλικό και έντυπα ή ραδιοτηλεοπτικά μηνύματα που δεν μπορεί έγκαιρα και αποτελεσματικά να αποκωδικοποιήσει, να κατανοήσει και αφού τα αξιολογήσει ορθά να τα αφομοιώσει. Όσο δύσκολη και αν είναι, όμως η θέση μας όταν λειτουργούμε ως δέκτες, είναι εξίσου και ακόμη μεγαλύτερη η δυσχέρεια της θέσης μας όταν θα λειτουργήσουμε ως πομποί και χρειάζεται να αξιολογήσουμε σωστά πώς θα μπορέσουμε να κερδίσουμε την προσοχή του δέκτη μέσα στο γενικότερο αλαλούμ του επικοινωνιακού πακτωλού.

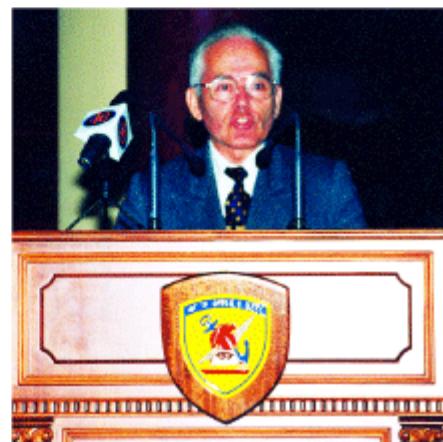
Μέσα σε αυτόν τον επικοινωνιακό πακτωλό η Ιαπωνική θυγατρική της γνωστής εταιρίας McDonald's αναγκάστηκε να εξαλείψει από τα διαφημιστικά της μηνύματα τη φιγούρα που είναι γνωστή στα παιδιά όλων των χωρών της Υφηλίου όπου λειτουργούν τα συγκεκριμένα εστιατόρια δηλαδή τη φιγούρα του

διημερίδα

Ronald McDonald (με το άσπρο βαμμένο πρόσωπο) καθώς ένα τέτοιο πρόσωπο στην ιαπωνική κουλτούρα συμβολίζει τον...θάνατο!

"Ενοπλες Δυνάμεις και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας: Σχέσεις Συνεργασίας ή Αντιπαράθεσης?"

Εισήγηση στη Δημερίδα του καθηγ. παν/μίου Κωνσταντίνου Αθανασόπουλου

Παρακαλώ βεβαιωθείτε ότι διακατέχομαι από ιδιαίτερη συγκίνηση διότι έχω αυτή την υψίστη τιμή να απευθύνομαι προς αυτό το εκλεκτό κοινό και επικινδυνότητας εντ'αυτό ακροατήριο.

Ευχαριστώ εκείνους οι οποίοι είχαν την τιμή και την ευχαρίστηση και την φιλική διάθεση να με προτείνουν να είμαι εισηγητής και βεβαίως ευχαριστώ εκείνους οι οποίοι απεδέχθησαν αυτήν την εισήγηση.

Συγχαίρω για την πάρα πολύ σημαντική πρωτοβουλία την οποία έχετε λάβει εδώ στην ΑΔΙΣΠΟ και θα ήθελα να επισημάνω με έμφαση ότι πρωτοβουλίες αυτού του είδους λειτουργούν θετικά πολλαπλώς προς πολλές κατευθύνσεις, επισημαίνω δύο, πρώτον επιτρέπουν τη διάχυση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bassett, G.A., *The New Face of Communication*, New York, American Management Association

Orwell, G. 1984, *New York*, Harcourt 1949

Πιπερόπουλος, Γ. Επικοινωνώ άρα Υπάρχω - Δημόσιες Σχέσεις και Επικοινωνία, ΖΥΓΟΣ, 7η έκδοση, Θεσσαλονίκη 2004

Πιπερόπουλος, Γ. Κοινωνιολογία, ΖΥΓΟΣ, 6η έκδοση, Θεσσαλονίκη 1999

Wright, C.R., *Mass Communication*, New York 1959

πολυτίμων πληροφοριών και δεύτερον οδηγούν σε δημιουργικούς ενδεχομένως γόνιμους προβληματισμούς.

Έχουν λεχθεί ήδη εξόχως σημαντικά πράγματα υπό των εκλεκτών εισηγητών οι οποίοι προηγήθηκαν. Διαφωνώ εις τα σημεία συμπλέω επί της αρχής συγχάρω προσυπογράφω και διακατέχομαι υπό συναισθημάτων κατάθλιψης συνειδητοποίησας την ασημαντότητά μου ως πολίτου έναντι μέσων και προθέσεων.

Όπως αντιλαμβάνεστε πολλά εξόσον είχα κατά νου να σας εκθέσω με την ελπίδα ότι δεν θα εκτεθώ ελέχθησαν ήδη και μοιραίως πρέπει να αναφερθώ με τόνους ίσωνες σε άλλα θέματα μικράς κλίμακας. Έτσι δεν θα καταχραστώ πλέον του χρόνου σας και θα αναφερθώ επιγραμματικός σε άλλα θέματα μικράς κλίμακας πάντοτε στις προϋποθέσεις μαζικής επικοινωνίας, στις λειτουργίες των μέσων μαζικής επικοινωνίας, στο ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων κατά τους σύγχρονους καιρούς, σε θέματα τα οποία από πλευράς Ενόπλων Δυνάμεων ενδιαφέρουν και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, στους τρόπους διάχυσης της πληροφορίας από πλευράς Ενόπλων Δυνάμεων σε καιρό ειρήνης προς τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, στη διασταύρωση της οπτικής Ενόπλων Δυνάμεων και μέσων μαζικής επικοινωνίας και τελικώς θα μου επιτρέψετε να παραθέσω σκέψεις τινές εις τόνον ίσο.

Είναι σαφές και πάρα πολύ εκ των παρισταμένων και των εκλεκτών εισηγητών οι οποίοι προηγήθησαν, ότι οι προϋποθέσεις για να υπάρξει μαζική επικοινωνία βασικώς θεωρούνται τρεις. Οι πλέον εξ αυτών κύριες

συμποσούνται στην ύπαρξη τεχνικών μέσων τα οποία θα πρέπει να είναι προσιτά, στην ύπαρξη νόμων ηθών και εθίμων που θα διέπουν την χρήση των τεχνικών μέσων, και τέλος εις την αποκλειστική απασχόληση ανθρώπων οι οποίοι θα αναλάβουν εξ επαγγέλματος την ικανοποίηση των αναγκών επικοινωνίας των άλλων. Αντιλαμβάνεστε ότι αυτή είναι οι δημοσιογράφοι, τα στελέχη δημοσιότητας αν μου επιπρέπετε μία δυτικού τύπου προσέγγιση κατανέμονται ή διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες. Είναι οι δημοσιογράφοι οι οποίοι ασχολούνται με την καταγραφή των γεγονότων, είναι οι σύμβουλοι δημοσίων σχέσεων οι οποίοι θεραπεύουν ανάγκες αυτής της άλλης φιλοσοφικής προσπάθειας δημοσιότητας είναι οι διαφημιστές και τέλος είναι οι δημοσιολόγοι οι οποίοι συνθέτουν τις τρεις προηγούμενες ειδικότητες.

Σε σχέση τώρα με τις λειτουργίες των μέσων μαζικής επικοινωνίας εάν αυτά διαθέτουν την κατάλληλη τεχνολογία εάν το επιθυμούν, αυτό το υπογραμμίζω με έμφαση και παρακαλώ να συναρτηθεί με εκλεκτές εισηγήσεις οι οποίες προηγήθηκαν και εάν βεβαίως αφεθούν ελεύθερα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είτε υπό καθεστώς εσωτερικής λογοκρισίας διατελούντα είτε υπό καθεστώς κρατικής λογοκρισίας τότε θα πρέπει να επιτελέσουν μία σειρά κρισίμων και ζωτικών λειτουργιών όπως: πρώτον καταγραφή των γεγονότων ειδησηγραφίας, δεύτερον συνάρτηση των αντιδράσεων της κοινωνίας, τρίτον να ασκήσουν έλεγχο εάν είναι

καλόπιστος είναι η καλυτέρα των περιπτώσεων, τέταρτον να ενασχοληθούν με ζητήματα κριτικής πνευματικών και λοιπών κοινωνικών εκδηλώσεων, πέμπτον να διαφημίσουν αγαθά και υπηρεσίες διότι η υγιής διαφήμιση είναι αναγκαία προϋπόθεση για την ανάπτυξη της οικονομίας, έκτον να ψυχαγωγήσουν να λειτουργήσουν ως ένας δίσιλος διαφυγής από την καθημερινή ένταση και το άγχος και έβδομον να μεταβιβάσουν τη λεγόμενη πολιτιστική κληρονομιά.

Αυτές είναι οι κύριες λειτουργίες κατά τη δυτική προσέγγιση των μέσων μαζικής επικοινωνίας και επαναλαμβάνω και συγχωρήστε μου την επανάληψη υπό τις τρεις πάντοτε προϋποθέσεις εάν διαθέτουν τα τεχνικά μέσα, εάν το επιθυμούν και εάν αφεθούν ελεύθερα.

Εξ άλλης πλευράς από πλευράς πολιτών αναγνωστών, καταναλωτών του προϊόντος των μέσων μαζικής επικοινωνίας το οποίο είναι διφυές, είναι εμπορικό προϊόν εντ' αυτό και πνευματικό προϊόν οι προσδοκίες συνίστανται εις το να λειτουργήσουν τα μέσα ως μία πηγή πληροφόρησης ως ένα εργαλείο επαγγελματικών δραστηριοτήτων ως μία δίοδος διαφυγής από την καθημερινή ένταση και άγχος, ως μία πηγή προσωπικού γοήτρου και τέλος ως μία πηγή συναισθημάτων ασφαλείας, εις ένα κόσμο εξόχως επισφαλή.

Εάν θα θέλατε τώρα μία άλλη προσέγγιση επί τροχάδην, πως τα μέσα μπορούν να ασκήσουν όλες εκείνες τις σημαντικές λειτουργίες, τις οποίες επαναλαμβάνω προηγουμένως εκλεκτοί εισηγητές σας παρέθεσαν με εξαιρετική ενάργεια θα έλεγα, ότι τα

μέσα έχουν την πολυτέλεια να προσεγγίσουν ότι όλοι οι άνθρωποι ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, θρησκείας, οικονομικής κατάστασης, οικογενειακής κατάστασης και λοιπών ιδιοτήτων έχουν κοινό και αυτά τα τέσσερα στοιχεία είναι τα ακόλουθα: πρώτον η πείνα με την έννοια της ενδεχόμενης στέρησης αγαθών ανακαλέστε παρακαλώ στη μνήμη σας τι συνέβη εδώ όταν επίκετο μία έξοδος ενός τουρκικού σκάφους στο Αιγαίο κλπ ή αμέσως μετά το Τσερνομπίλ, δεύτερον το συγγενικό ένστικτο, τρίτον ο φόβος του θανάτου και των φυσικών δυνάμεων και τέταρτον η γενετήσια επιθυμία η οποία εμφανίζεται υπό τρεις περιπτώσεις: πρώτον ως ικανοποιημένη αυτή δυστυχώς πλέον δεν απασχολεί ουδένα μέσον μαζικής επικοινωνίας, δεύτερον ως απωθημένη, εγκλήματα κατά των ηθών κλπ που απασχολεί βεβαίως την κοινωνία και την αστυνομία, τρίτον ως εξυψωμένη που επίσης έχει και στρατιωτικό ενδιαφέρον, ο νεαρός άλφα φυλής ο οποίος ζώνη την μέση του με κιλά δυναμίτιδας συναντά τους αλλοφύλους, αυτοπυρπολείται την επομένη, για τη φυλή του είναι ο Εθνικός ήρωας διαιωνίζει την ιδέα του Έθνους για τους αντίπαλους είναι ο απεχθής εγκληματίας.

Σε σχέση τώρα με την αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων κατά τους συγχρόνους καιρούς, ενδεικτικώς θα ήθελα να σας αναφέρω τα εξής κατά την ταπεινή μου προσέγγιση. Όπως γνωρίζετε με τις επελθούσες πρόσφατες αλλαγές έχει επιδιωχθεί πλήρης η αναδιάταξη των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Έτσι γίνονται πιο αποτελεσματικές, με χαμηλότερο

κόστος και οι σχετικοί πόροι οι οποίοι εξοικονομούνται διατίθενται για την ενίσχυση της κοινωνικής πολιτικής της χώρας. Παράλληλα και εξ' άλλης πλευράς οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις επιφορτίζονται και με άλλους ρόλους και καθήκοντα όπως είναι η παραγωγή κοινωνικού και ανθρωπιστικού έργου η εμπλοκή τους σε διεθνής δραστηριότητες και άλλα.

Μνημονεύω συνοπτικώς τα εξής: επί του οικονομικού τομέως υπογραμμίζω τον αναδιανεμητικό ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων όπου υπάρχει στρατόπεδο ναυτική ή αεροπορική βάση πέραν των συναισθημάτων ασφαλείας σε ένα κόσμο επισφαλή. Οι Ένοπλες Δυνάμεις συμβάλουν εκ του ασφαλούς και στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου κατά ποικίλους τρόπους.

Δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, παραχωρούν πρώην στρατόπεδα στην τοπική αυτοδιοίκηση και γενικώς τονώνουν την τοπική οικονομία. Επί του κοινωνικού τομέως η προσφορά του Στρατού Ξηράς, του Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας είναι και πολλαπλή και πολύτιμη. Χωρίς να θίγεται το επιχειρησιακό τους έργο αναπτύσσουν δημιουργικές πρωτοβουλίες και δραστηριότητες στους τομείς της υγείας, της πρόνοιας, της παιδείας, του πολιτισμού, του αθλητισμού κατά προτεραιότητα βεβαίως σε ορεινές και προβληματικές ή νησιώτικες περιοχές και μέσω και της εκτέλεσης μικρών έργων υποδομής συμβάλουν συστηματικός και ανιδιοτελώς στη βελτίωση των όρων της καθημερινής ζωής των Ελλήνων πολιτών.

Έτσι ο Στρατός Ξηράς

κατασκευάζει αγροτικούς δρόμους, στέλνει δωρεάν στην υπηρεσία των πολιτών κινητές ιατρικές μονάδες καθώς και χιλιάδες φιάλες αίματος αλλά και Στρατιωτικούς Ιερείς για την τέλεση Θείας Λειτουργίας σε απομακρυσμένες περιοχές.

Το Πολεμικό Ναυτικό υδροδοτεί άνυδρα νησιά συνδράμει την τοπική αυτοδιοίκηση οργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις, μεταφέρει ασθενείς, διασώζει κινδυνεύοντες αλλά και παραδοσιακούς λιθόκτιστους φάρους.

Η Πολεμική Αεροπορία πραγματοποιεί εκατοντάδες αεροδιακομιδές παρέχει υπηρεσίες έρευνας και διάσωσης κινδυνεύοντων ατόμων και άλλων.

Πέραν αυτών οι Ένοπλες Δυνάμεις προσφέρουν στους Έλληνες πολίτες και άλλες υπηρεσίες μέσω της γεωγραφικής υπηρεσίας Στρατού, της Υδρογραφικής υπηρεσίας, της Υπηρεσίας Φάρων του Πολεμικού Ναυτικού, της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας, των Διευθύνσεων Ιστορίας Στρατού, Ναυτικού και Πολεμικής Αεροπορίας και άλλα. Και ενώ αυτά προκύπτουν επί εσωτερικού πεδίου δεν παραγνωρίζονται οι Ευρωπαϊκές και εν γένει οι διεθνής υποχρεώσεις της χώρας, όπου οι Ένοπλες Δυνάμεις με συνέπεια, αποφασιστικότητα και αποτελεσματικότητα είναι δημιουργικός παρούσες προς ευπολούν της διεθνούς νομιμότητας.

Η Ελλάδα γνωρίζεται πάρα πολύ καλά προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών καλείται να καλύψει ανάγκες οι οποίες απορρέουν από το δόγμα της άμεσης αντίδρασης και ευέλικτης ανταπόδοσης, το δόγμα

του ενιαίου αμυντικού χώρου, την αυξημένη παρουσία της σε διεθνής ειρηνευτικές αποστολές. Θέματα ενδιαφέροντα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι απολύτως σαφές στο νοήμων και επικινδυνόδες ακροατήριο ότι πρωτίστως τα μέσα ενδιαφέρονται για την πολιτική ηγεσία η οποία επικάθεται επί του μεγάλου κλάδου των Ενόπλων Δυνάμεων σε μία Δημοκρατία. Δευτερογενώς βεβαίως ενδιαφέρονται και για την Στρατιωτική Ηγεσία πολλαπλός.

Άλλα θέματα τα οποία είναι τριχούς σημασίας και ενδιαφέρουν και τις Ένοπλες Δυνάμεις και τον πολίτη είναι τα ζητήματα της Στρατολογίας, οι προαγωγές των στελεχών, οι προμήθειες υλικών, τα ατυχήματα, οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές ενδεχομένων στελεχών, οι κλοπές υλικού και άλλα.

Σπανίως όμως η κοινωνική διάσταση του έργου των Ενόπλων Δυνάμεων προβάλλεται υπό των μέσων μαζικής επικοινωνίας και δικαίως οι παρέχοντες αυτή την υπηρεσία προς το έθνος διακατέχεστε υπό συναισθημάτων πικρίας. Ο λόγος ελέχθη ήδη, δεν πουλάει η προβολή ή ενοχλεί ή δεν συμφέρει. Τρόποι διάχυσης των πληροφοριών από πλευράς Ενόπλων Δυνάμεων προς τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι συνήθως εν Ελλάδι οι ακόλουθοι: πρώτον τα γραφεία τύπου τα οποία λειτουργούν συνήθως παρά τον Υπουργό ή παρά τον Κύριο Αρχηγό ΓΕΕΘΑ ή παρά τον Αρχηγό ΓΕΣ - ΓΕΑ. Άκομη οι εκάστοτε οργανωμένες press conference, οι ανακοινώσεις όπου υπάρχουν συγκεκριμένα ζητήματα, οι καταχωρήσεις επί

πληρωμή για διάφορα άλλα ζητήματα κοινωνικού χαρακτήρος και επιτρέψτε μου εδώ εντός εισαγωγικών ο όρος "οι εθελοντές διακινητές πληροφοριών εν στολή". Οι εξ υμών δημοσιογράφοι του ακροατήριου αντιλαμβάνεστε πάρα πολύ καλά τη διάσταση αυτής της διατύπωσης. Σε σχέση τώρα με τη διασταύρωση της οπτικής των Ενόπλων Δυνάμεων και των μέσων μαζικής επικοινωνίας θα ήθελα να υπογραμμίσω με ιδιάζουσα έμφαση ότι είναι αυτονότητα τα αντιτιθέμενα συμφέροντα για πολλούς λόγους τους οποίους γνωρίζετε ήδη, συνέβαλαν τα μέγιστα οι προηγηθείσες ουσιώδες ειστηγήσεις. Με δεδομένη την άποψη ότι η αρνητική προσέγγιση των θεμάτων αποδίδει εμπορικός, συνήθως προβάλλονται οι αρνητικές διαστάσεις των γεγονότων, τα σχόλια είναι κατά κανόνα επικριτικά, πλειστάκις με σαφής προσανατολισμούς, ενίστε το άρωμα της αντιπολευτικής διάθεσης είναι έντονο, έντονη είναι επίσης και η δραματοποίηση των συμβάντων. Μερικές φορές όλα αυτά απέχουν των πραγματικών δεδομένων η δε προσφυγή στη δικαιοσύνη δεν είναι πάντοτε ευκαιρείς υπόθεση. Ανεφέρθη προσφυώς το θέμα λήψης μέτρων κατά τη ζωντανή μετάδοση της αναχώρησης του στόλου από το ναύσταθμο στην περίπτωση Ιμίων. Απλώς σας αναφέρω δύο ρυθμίσεις: πρώτον του Ελληνικού Συντάγματος και δεύτερον του Ελβετικού Συντάγματος. Το Ελληνικό σύνταγμα απαγορεύει όπως γνωρίζεται την προληπτική λογοκρισία. Τα καταστατικά μέτρα επιτρέπονται αφού γίνει η δημοσίευση κλπ. Άλλα θα πρέπει εδώ να υπομνήσω εις το

εκλεκτό ακροατήριο ότι η ρύθμιση αναφέρεται εις τον τύπο διότι η τηλεόραση και η ραδιοφωνία έχουν εξαιρεθεί αυτής της ρυθμίσεως.

Αυτή η εξαίρεση παρέχει προφανώς υπό υποθέσεις και τήρηση άλλων διαδικασιών αξιών και κανόνων μιας δημοκρατίας, την ευχέρεια στην εκτελεστική εξουσία να παρέμβει επί της λειτουργίας των μέσων. Απόδειξη ότι υπάρχει το εθνικό ραδιοτηλεοπτικό συμβούλιο με ότι αυτό συνεθέλκετο ως προς τη λειτουργία του με την πάντοτε συμβουλευτική χροιά των εισηγήσεών του, δεν θα καταστεί υποθέτω σε μία χώρα όπως η Ελλάδα ποτέ υποχρεωτικό το στοιχείο των γνωμοδοτήσεων του συγκεκριμένου συμβουλίου. Γνωμοδοτεί προς την εκάστοτε εκτελεστική εξουσία, η εκάστοτε εκτελεστική εξουσία αποφασίζει συνέπεια αυτής της απόφασης είναι όπως γνωρίζετε οι πάντες ότι ακόμα δεν έχουν χορηγηθεί μόνιμες ή οριστικές άδειες λειτουργίας σταθμών ραδιοφωνίας και τηλεόρασης και επικρέμεται προεκλογικός πάντοτε η διαβεβαίωση ότι αυτές θα χορηγηθούν.

Ταύτα λοιπόν ως προς το Ελληνικό σύνταγμα το οποίο επιπροσθέτως προβλέπει ότι αν ένα έντυπο δημοσιεύσει μία πληροφορία περί της κινήσεως των Ενόπλων Δυνάμεων τότε μπορεί να οδηγηθεί σε κατάσχεση. Έχουν ακουστεί πάρα πολλές έντονες φωνές στην Ελλάδα ότι είναι αντιδημοκρατικών να μην πληροφορείται ο λαός της κινήσεις των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων κλπ ακόμα και ενόψει μιας σύρρααης. Υποθέτω ότι υπό το πρίσμα αυτής της λογικής δεν ασκήθει ουδεμία δίωξη και

δεν ελήφθη κανένα μέτρο στην περίπτωση που προαναφέρθει του Στόλου. Θα ήθελα απλώς και άνευ σχολίου να σας αναφέρω τα ισχύοντα σε άλλες χώρες π.χ στην Ελβετία. Η Ελβετία όπως ξέρετε είναι μία χώρα η οποία ευτύχησε στα τελευταία 300 χρόνια να μην λάβει μέρος σε κανένα πόλεμο να είναι υστάτη καταφυγή των μεν και των δε απάντων των εμπλεκομένων κοινωνικώς, οικονομικώς, επιχειρηματικός και αλλέως πως.

Η Ελβετία δεν διαθέτει Στρατεύματα διαθέτει όμως 50.000 χιλιάδες άνδρες ενστόλους οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως τελωνοχωροφύλακες και οι οποίοι έχουν ως βασική αποστολή να μην επιτρέπουν την λαθραία είσοδο εντός των εδαφών της χώρας της ομοσπονδίας άλλων έστω και Γαλλίας ακόμα και Ευρωπαίων πολιτών. Η ρύθμιση η οποία προβλέπεται στο ομοσπονδιακό σύνταγμα περί της κινήσεως και της αποκαλύψεως κινήσεων των συγκεκριμένων 50.000 χιλιάδων τελωνοχωροφύλακων είναι η ακόλουθη: εάν "Δημοσιεύσατε κινήσεις ότι μετεφέρθησαν 50 άνθρωποι από σημείο Α των συνόρων προς το σημείο Β σας γίνεται μια πρώτη σύσταση, εάν επαναλάβετε μία συναφούς είδους δημοσίευση θα έχετε αργία 1 μηνός ως προς την έκδοση του συγκεκριμένου εντύπου. Εάν υποπέσετε το τρίτον εις το συγκεκριμένο απόπτημα σας αφαιρείται η άδεια".

Αυτήν τη ρύθμιση έχει μία χώρα τύπου Ελβετίας η οποία επαναλαμβάνω δεν απειλείται απ' ουδενός, δεν έχει λάβει μέρος σε κανένα πόλεμο τα 300 χρόνια.

διημερίδα

Αναλογιστείτε τι θα έπρεπε να συμβαίνει στην Ελλάδα επί του συγκεκριμένου πεδίου χωρίς βεβαίως εγώ τουλάχιστον να θέλω να είμαι θιασώτης μιας αδυσώπητης απειλούς και ανελέητης λογοκρισίας τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, την ιερά αποστολή των οποίων όταν αυτή επιτελείται σέβομαι, υπολήπτομαι και τιμώ.

Ακόμη θα ήθελα να ανακαλέσετε στη μνήμη σας περιπτώσεις τις οποίες τα μέσα μαζικής επικοινωνίας στην Ελλάδα και βεβαίως και σε άλλες χώρες ήδη αναφέρθη περί Ηνωμένων Πολιτειών άκρως ευστόχως προηγουμένως υπό των εκλεκτών εισηγητών η περίπτωση χρησιμοποίησης των μέσων για την εξυπρέτηση κυβερνητικών και άλλων πολιτικών επιλογών.

Επιτρέψτε μου υπό το πρίσμα αυτών των δεδομένων τα οποία σας εξέθεσα διατηρών βασίμως την ελπίδα ότι δεν έχω εκτεθεί ενώπιον σας επαρκώς, να σας παραθέσω σκέψεις τινές πάντοτε εις τόνο ίσονων.

Με σόχο λοιπόν την εμπέδωση ενός κλίματος καλής συνεργασίας μεταξύ Ενόπλων Δυνάμεων και μέσων μαζικής επικοινωνίας προτείνονται τα εξής για να λειτουργήσουν από την πλευρά την Ενόπλων Δυνάμεων: πρώτον η σύσταση των γραφείων επικοινωνίας στους μεγάλους Σχηματισμούς, γνωρίζετε πάρα πολύ καλά ποιοί είναι αυτοί και ποιοί θα έπρεπε να διαθέτουν αυτά τα γραφεία, δεύτερον τη συγκρότηση ενός γραφείου ομιλητών αυτό κατά την ταπεινή εκτίμηση πλέον ειδικών δυτικού τύπου και της σεμνής ταπεινότητος θα πρέπει να έχει

στελέχη των τριών κλάδων διαφόρων βαθμών τα οποία θα έχουν εκπαιδευθεί να ομιλούν καλώς περί των Ενόπλων Δυνάμεων όχι παραποιώντας βεβαίως τα γεγονότα και την αλήθεια αλλά να ομιλούν από άποψη τεχνική καλώς διότι πάρα πολλές φορές θα έχετε δει ακριβώς οι ίδιοι ότι οι ενασχολούμενοι στην τηλεόραση ή στη ραδιοφωνία ή δίδοντας συνεντεύξεις κλπ, η δυνατότητα μιας έκφρασης πλήρους και παραδεκτής υπό του μέσου πολίτου μάλλον δεν είναι η επιθυμητή. Ακόμη σε περιπτώσεις εκτάκτων συμβάντων θα πρέπει να εγκαθιδρύεται ένας μηχανισμός άμεσης παρέμβασης π.χ σε ραδιοφωνικές τηλεοπτικές εκπομπές κλπ.

Δηλαδή θα έχετε 10 - 20 Αξιωματικούς οι οποίοι θα παρακολουθούν ο καθένας έναν σταθμό ραδιοφωνίας ή τηλεόρασης μόλις λεχθεί οτιδήποτε το οποίο είναι ανακριβές ή κακοβούλως θίγει τις Ένοπλες Δυνάμεις, ένας άλλος χειριστής θα ενημερώνεται να παρεμβαίνει αμέσως. Διότι η επανόρθωση την επομένη ή την μεθεπομένη ή μετά από μία εβδομάδα καταλαβαίνετε κάθε άλλο παρά αποκαθιστά την αξιοπιστία των Ενόπλων Δυνάμεων.

Ακόμη σε χαμηλότερα κλιμάκια θα έπρεπε εδώ να οργανώσετε περιοδικές ξεναγήσεις στελεχών των μέσων μαζικής επικοινωνίας σε Σχηματισμούς των Ενόπλων Δυνάμεων και ακόμη μέσω των γραφείων Στρατολογίας, να αξιοποιήσετε ιδίως των γραφείων Στρατολογίας του εξωτερικού όπου έχετε πάρα πολύ μεγάλο πρόβλημα επικοινωνίας να

αξιοποιήσετε τα τοπικά μέσα και επιπροσθέτως να έχουν την διάθεση τα στελέχη σας αυτών των υπηρεσιών να κατανοούν ότι εκτελούν υπηρεσιακές εντολές όταν η αρμοδιότητα για άλλα ζητήματα έχει εναποτεθεί επί των ώμων αιρετών αρχόντων όπως π.χ των Νομαρχών προκειμένου περί διορθώσεων ηλικιών κλπ πολιτών ότι άλλο είναι η τροποποίηση ληξιαρχικής πράξης γέννησης ως προς το στοιχείο της ημερομηνίας και άλλο είναι η με δικαστική απόφαση εξ επ' αρχής σύσταση ληξιαρχικών πράξεων γεννήσεως.

Από τις πλευράς τώρα των μέσων μαζικής επικοινωνίας προσωπικός θα παρακαλούσα να αυτοοριθετήσουν ένα σαφές πλαίσιο λειτουργίας και θα επανέλθω επ' αυτού. Ακόμη θα πρέπει τα μέσα να κατανοήσουν το παλαιόν αξίωμα τον οποίον και εν Ελλάδι επί μακρόν σε άλλες εποχές λιτότητος ως προς τον αριθμό την έκταση των σελίδων και την πλυθεί των σημερινών μέσων μαζικής επικοινωνίας ίσχυε ότι δηλαδή η ειδηση είναι Αγία το σχόλιο είναι ελεύθερο και θα πρέπει να αποτρέπεται η παράθεση στοιχείων της ειδησης με ενδιάμεσα σχόλια νέα στοιχεία της ειδησης νέα σχόλια με αποτέλεσμα ουδείς να έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει τα πραγματικά δεδομένα του συμβάντος.

Βεβαίως θα πρέπει ακόμη να προβλεφθεί το κοινωνικό έργο των Ενόπλων Δυνάμεων διότι οι Ένοπλες Δυνάμεις χρειάζονται την αποδοχή του κοινού είναι σαρξ εκ της σαρκός του λαού αλλά χρειάζονται την αποδοχή και θα πρέπει ακόμη να τονισθεί ότι το έργο των Ενόπλων Δυνάμεων το

επιτελούν άνθρωποι οι δικοί μας άνθρωποι οι άνθρωποι της διπλανής πόρτας και ως εκ τούτου η πολιτική των μέσων μαζικής επικοινωνίας έναντι των Ενόπλων Δυνάμεων και των στελεχών τους πρέπει να καταστεί εφ' εξής εξόχως ανθρωποκεντρική.

Και εν κατακλείδι περί δημοσιογράφων και μέσων υποδηλών πάντοτε το σεβασμό εις το λειτούργημα όχι εις το επάγγελμα εις το λειτούργημα το οποίο πλήσθη εξ αυτών με λαμπρό ήθος και λαμπρά προσόντα επιτελούν.

Μήπως επέστη αγαπητοί φίλοι δημοσιογράφοι αππή ιδιοκτήτες των μέσων η ώρα πέρα της θαλπωρής των κωδικών δεοντολογίας κατ' εξοχήν λέξην perfecta δηλαδή ατελών νόμων που διέπουν τη λειτουργία σας να αρχίσετε να συζητάτε τη θέσπιση νομοθεσίας σαφούς, δικαίας, αντικειμενικής υπό τον ήλιο της Δημοκρατίας και του σεβασμού των δικαιωμάτων των πολιτών και των κοινωνικών συνόλων δηλαδή νομοθεσίας λεξπερφέκτα η οποία θα προβλέπει το περιστατικό αλλά δικαιώς και εκείνον ο οποίος θα επιβάλλει την κύρωση και βεβαίως την μορφή της κυρώσεως και βεβαίως και τα δικαιώματα καθού στρέφεται η κύρωση.

ΘΕΜΑ: "ΜΜΕ και ΕΔ: προς μία Δυναμική Διαχείρηση του Εσωτερικού Μετώπου".

Απόσπασμα εισήγησης στη Δημοτερίδα του καθηγ. **Αθανάσιου Σαμαρά**

Ο όρος φιλανδοποίηση περιγράφει τη διαδικασία κατά την οποία μία μικρή χώρα, η οποία συνορεύει με μία μεγαλύτερη, αποκτά με συγκεκαλυμμένο τρόπο εξαρτήσεις από την ισχυρή της γείτονα. Εξαρτήσεις που την κάνουν να αντιδρά αυτόματα και ευνοϊκά σε κάθε αίτημα της μεγαλύτερης χώρας. Η υιοθέτηση αυτής της στάσης είναι απότοκο του φόβου ότι η μικρή χώρα οδηγούμενη σε σύρραξη με το γείτονά της θα χάσει πολύ περισσότερα.

Ο όρος αυτός αποτελεί κωδικοποίηση των ιστορικών σχέσεων της Φινλανδίας με τη Σοβιετική Ένωση. Μετά από μία σειρά ένοπλων συγκρούσεων μεταξύ των δύο χωρών στο πρώτο μισό του αιώνα, η μεταπολεμική φιλανδική κυβέρνηση του Suho Passikivi ακολούθησε μία πολιτική ευμενούς ουδετερότητας απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, η οποία μέσα από ένα πλέγμα "φιλικών" συμφώνων συνεργασίας, καθώς και τη σύναψη προνομιακών οικονομικών σχέσεων, οδήγησε στο "συντονισμό" της εξωτερικής και εν μέρει της εσωτερικής πολιτικής της Φινλανδίας με τις απαιτήσεις της Σοβιετικής Ένωσης.

Η λειτουργία της φιλανδοποίησης απαιτεί μία σύνθετη διαδικασία αυτολογοκρισίας που παίρνει τη μορφή της αστυνόμευσης του οικείου συμβολικού περιβάλλοντος

εκ μέρους του πιο αδύνατου μέρους της σχέσης. Κατά τη διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων ή κρίσεων σε κράτη με βαθιά δημοκρατική παράδοση και με νομοθετικά καθιερωμένη την ελευθερία του τύπου, λαμβάνει χώρα μία έντονη σύγκρουση ανάμεσα στο συμφέρον του κράτους, που πρέπει να φροντίσει για την επιβίωση του έθνους από την μία, και στο δικαίωμα της αλήθειας, της ελευθεροστομίας και της ελευθεροτυπίας από την άλλη. Ο πόλεμος συχνά επιδρά όχι απλά και μόνο στις πρακτικές αλλά και στον τρόπο που γίνεται αντιληπτός ο κανονιστικός ρόλος των ΜΜΕ. Μεγάλα τμήματα της κοινωνίας παύουν να θεωρούν τα ΜΜΕ σαν πηγή πληροφόρησης που οφείλει να είναι ομερόληπτη και τα αντιλαμβάνονται σαν εργαλεία διαχείρισης του εσωτερικού μετώπου η λειτουργία των οποίων αποσκοπεί στο να κρατήσει ψηλά το ηθικό και να ενισχύσει την

προσπάθεια τόσο στο θέατρο των μαχών όσο και στο θέατρο της κοινής γνώμης.

Σε περιόδους εθνικής κρίσης ή ένοπλης σύρραξης η νομιμοποίηση της επικοινωνιακής χειραγώγησης σχετίζεται τόσο με τις ιδιαιτερότητες της σύγκρουσης, όσο και με την ύπαρξη αντιθέσεων στο εσωτερικό της κοινωνίας. Ο κυριότερος παράγοντας νομιμοποίησης κάθε προσπάθειας επικοινωνιακής χειραγώγησης είναι το μέγεθος της διακύβευσης της σύγκρουσης. Τι μπορεί, δηλαδή, να χαθεί και τι να κερδηθεί ανάλογα με την έκβαση της σύγκρουσης. Την περίοδο 1944-48, με την Σοβιετική εισβολή να επικρέμεται η κυβέρνηση της Φιλανδίας προειδοποίησε τους δημοσιογράφους ότι λόγοι σύνεσης απαιτούσαν η εικόνα της Σοβιετικής Ένωσης στα Φιλανδικά MME να είναι σύμφωνη με τις επιθυμίες της, απαίτησε από τους Φιλανδούς δημοσιογράφους να κινηθούν στα επίπεδα αυτολογοκρισίας που κινήθηκαν οι Άγγλοι συνάδελφοι τους κατά την διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ενώ η δημοσίευση αρνητικών σχολών κατά ξένης χώρας ή της κυβέρνησης της στον τύπο θεωρείτε ως δυσφήμιση, κακούργημα τιμωρούμενο με διετή φυλάκιση.

Ο πρόεδρος της Φιλανδίας καθώς και ο υπουργός των εξωτερικών λειτουργούσαν σαν δίαιλοι μέσω των οποίων άμεσες κι έμμεσες απειλές εκπορευόταν από την Σοβιετική Ένωση προς τους ιδιοκτήτες κι εργαζόμενους των MME. Άλλος μοχλός πίεσης ήταν η πρεσβεία της ΕΣΣΔ στην Φιλανδία, μία από τις καλύτερα στελεχωμένες στον

κόσμο με πάνω από 300 υπαλλήλους.

Ειδική ομάδα ανέλυε το περιεχόμενο των MME, κάθε μέσο επικοινωνίας ήταν χρεωμένο σε ειδικό παρατηρητή, ενώ τα κεντρικά ενημερώνονταν σε καθημερινή βάση για τις αναπαραστάσεις της ΕΣΣΔ από τα Φιλανδικά MME.

Η φιλανδοποίηση, ακριβώς όπως ο επεκτατικός εθνικισμός και η πολεμική σύγκρουση οδηγούν σε χειραγώγηση του επικοινωνιακού συστήματος. Τα απολυταρχικά καθεστώτα έχουν διαμορφώσει τα MME κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση τους κι έτσι δεν δημιουργούνται ασυνέχειες. Οι πιέσεις που ασκεί μία σύρραξη στις σχέσεις μίας φιλελεύθερης αστικής δημοκρατίας με τα MME, είναι συνήθως βραχυπρόθεσμη και δεν δημιουργεί δομικές στρεβλώσεις. Στην περίπτωση της φιλανδοποίησης η ανάγκη αστυνόμευσης του συμβολικού περιβάλλοντος και αυτολογοκρισίας έχει διαχρονική σταθερότητα δημιουργώντας στρεβλώσεις στο επικοινωνιακό σύστημα. Ουσιαστικά τα MME καλούνται να λειτουργήσουν με μία λογική, με ένα τρόπο κατασκευής της ειδησεογραφίας διαφορετικό από αυτόν που αντιστοιχεί στην δομή τους.

Στο επίπεδο των κοινωνικών αναπαραστάσεων, η τακτική αυτή σδηγεί στον αποκλεισμό ορισμένων απόφεων από το περιεχόμενο των MME που με την σειρά του οδηγεί στην έκπτωση τους από τον πολιτικό και κοινωνικό διάλογο. Ποιο μπορεί να είναι το αποτέλεσμα του αποκλεισμού αυτού στο επίπεδο της κοινής γνώμης; Την απάντηση δίνει η Γερμανίδα θεωρητικός Noelle-Neumann (1984) με

την θεωρία του "σπιράλ της σιωπής". Προτείνει ότι οι περισσότεροι άνθρωποι για να αποφύγουν την απομόνωση σε σημαντικά δημόσια ζητήματα καθοδηγούνται απ' ότι νομίζουν ότι είναι οι κυρίαρχες απόψεις στο περιβάλλον τους. Οι άνθρωποι τείνουν να αποκρύπτουν τις απόψεις τους, όταν νομίζουν ότι ανήκουν στη μειοψηφία, αντιθέτως, είναι πιο πρόθυμοι να τις εκφράσουν, όταν εικάζουν ότι ανήκουν στις κυρίαρχες ομάδες. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι απόψεις που γίνονται αντιληπτές ως κυρίαρχες κερδίζουν ακόμα περισσότερο έδαφος και οι εναλλακτικές υποχωρούν ακόμα περισσότερο. Τα MME αποτελώντας τις πιο εύκολα προσβάσιμες πηγές παιζουν καθοριστικό ρόλο στον προσδιορισμό της κυρίαρχης άποψης για το ακροατήριο. Συνεπώς απόψεις που εκ συστήματος αποκλείονται από τα MME περιορίζεται η δυνατότητα τους να λειτουργήσουν σαν άξονες για την οργάνωση και την κινητοποίηση της κοινής γνώμης. Ο συνδυασμός των επικοινωνιακών διεργασιών της φιλανδοποίησης με την λειτουργία του σπιράλ της σιωπής έχει τη δυνατότητα να μετατρέψει μία στρατηγική κίνηση σε ψυχική άλωση του υπό φιλανδοποίηση έθνους παγιώνοντας την εθελοδουλία και προσδίδοντας της κανονιστικό ρόλο..

Κατά τον καθηγητή Salmiainen (1999) μία άλλη αλλοίωση που υφίσταται το υπό φιλανδοποίηση έθνος είναι οι στρεβλώσεις που δημιουργούνται στην γλώσσα. Στρεβλώσεις ανάλογες με αυτές που περιγράφει ο Όργουελ στο μυθιστόρημα "1984". Οι λέξεις

χρησιμοποιούνται όχι με το πραγματικό τους νόημα άλλα ως ευφημισμοί που αποκρύπτουν την πραγματικότητα. Αντίστοιχα προς το 1984 όπου η λέξη "ειρήνη" σημαίνει πόλεμος, στην φιλανδοποίηση η ίδια λέξη σημαίνει υποταγή, ενώ η εθελοδουλία βαφτίζεται "καλή γειτονία" για να γίνουν αμφότερες πιο εύκολα αποδεκτές, ενώ η ιστορία ξαναγράφεται για να συνταιριάζει με τις πολιτικές αναγκαιότητες της στιγμής και του κατ' ουσία επικυρίαρχου. Το newspeak της φιλανδοποίησης είναι πιο "light" από το αντίστοιχο Οργουελιανό αλλά όχι και λιγότερο επικίνδυνο. Είτε προέρχεται από επιθετική στάση (ιμπεριαλισμός) είτε από αμυντική (φιλανδοποίηση) η διαδικασία ελέγχου του κοινωνικού γίγνεσθαι μέσα από τον έλεγχο του νοήματος των λέξεων (terministic control) μπορεί να είναι εξίσου αποτελεσματικό.

"Η έννοια της Διαχείρισης των Κρίσεων".

Εισήγηση στη Διημερίδα του καθηγ. **Ηλία Κουσκουβέλη**

Η κρίση είναι μία κατάσταση στην οποία παρατηρούνται γρήγορα εκτυλισσόμενα γεγονότα που ταυτόχρονα εμπεριέχουν και δημιουργούν το στοιχείο της έκπληξης. Μία κρίση στα πλαίσια των διεθνών σχέσεων δημιουργεί απειλές, σε θέματα υψηστης σημασίας ή προτεραιότητας, όπως τα λεγόμενα εθνικά θέματα. Είναι μία κατάσταση αλληλεπιδράσεων η οποία δεν είναι σύγκρουση, εμπεριέχει όμως υψηλό κίνδυνο σύγκρουσης και ταυτόχρονα αυξάνει τις πιθανότητες εμφάνισης βίας. Σε μία κατάσταση κρίσης απαιτούνται αποφάσεις, οι οποίες μπορεί να έχουν σημαντικές συνέπειες και οι οποίες ταυτόχρονα πρέπει να ληφθούν σε πολύ περιορισμένο χρόνο. Από αυτές τις αποφάσεις εξαρτάται το κύρος του φορέα, του οργανισμού ή του ίδιου του ηγέτη και της χώρας.

Λειτουργίες και χαρακτηριστικά της κρίσης

Οι κρίσεις είναι ένα χαρακτηριστικό της πολιτικής και δεν είναι ούτε πρέπει να θεωρούνται ως ένα γεγονός ασυνήθιστο ή μη αναμενόμενο. Κατά την εκτίμησή μου οι κρίσεις συμπεριλαμβάνονται στην κανονική ροή των εξελίξεων.

Οι κρίσεις δεν είναι απαραίτητα αρνητικές, καθώς προσφέρουν τη δυνατότητα για αποσαφήνιση καταστάσεων, δυναμικών ή άλλων

συμφερόντων. Συνήθως η κρίση προκύπτει και εστιάζεται σε ένα σαφώς καθορισμένο ζήτημα. Οι κρίσεις σήμερα επιλύουν συνήθως είτε χωρίς είτε με ελάχιστη βία καταστάσεις που στο παρελθόν λύνονταν με πόλεμο, ενώ σήμερα δεν μπορούν να επιλυθούν με τη συνήθη οδό.

Συχνά, η κρίση προκαλείται και σκόπιμα με στόχο την αύξηση της πίεσης για την επίλυση κάποιων προβλημάτων είτε ως προειδοποίηση και προανάκρουσμα σύγκρουσης. Για να γίνει πιο σαφές το περιεχόμενο και η έννοια της κρίσης θα αναφερθούμε σε ορισμένα φαινόμενα, τα οποία τις χαρακτηρίζουν.

Πληροφόρηση

Σε μία κατάσταση κρίσης η εισρέουσα πληροφόρηση είναι αποσπασματική, περιορισμένη, ή ακόμα μπορεί να παρατηρηθεί και η υπερφόρτωση. Η συνέπεια είτε του

ενός είτε του άλλου ενδεχομένου είναι ότι ο λήπτης της απόφασης δεν έχει σαφή εικόνα της κατάστασης. Τα παραδείγματα προηγούμενων καταστάσεων κρίσης κατά τη διάρκεια των οποίων παρατηρήθηκε έλλειψη πληροφοριών αιφθονούν. Στα πλαίσια της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έλλειψη πληροφοριών σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1974 στην Κύπρο, της κρίσης του Μαρτίου 1987, και της κρίσης των Υμίων τον Ιανουάριο του 1996.

Επειδή υπάρχει ακριβώς έλλειψη πληροφοριών, έχουν καταγραφεί στα προηγούμενα παραδείγματα σημαντικές και μεγάλου κόστους προσπάθειες για τη συγκέντρωση επαληθευμένων πληροφοριών. Το παράδειγμα της απώλειας του ελικοπτέρου στην κρίση των Υμίων είναι μία τραγική μεν, αλλά και αντικειμενική απόδειξη των ανωτέρω και του μεγάλου κόστους της πληροφόρησης.

Στελέχωση

Ένα δεύτερο φαινόμενο το οποίο χαρακτηρίζει τις καταστάσεις κρίσης είναι η έλλειψη στελεχών ή υπευθύνων. Το γεγονός ότι οι κρίσεις εμπεριέχουν το στοιχείο του απρόβλεπτου σημαίνει ότι μπορεί να προκύψουν σε οποιαδήποτε χρονική σπιγμή, δηλαδή κατά τη διάρκεια της νύχτας ή διακοπών. Ταυτόχρονα όμως, και, συχνά, λόγω της έλλειψης οργάνωσης μπορεί να μην προβλέπεται ή να μην έχει προσδιορισθεί ποιο θα είναι το αρμόδιο ή τα αρμόδια άτομα που θα διαχειρισθούν το συγκεκριμένο

πρόβλημα.

Ένα επίσης σημαντικό φαινόμενο που παρατηρείται ειδικά στα πλαίσια των ομάδων είναι η αγωνία, ο φόβος της αποτυχίας, οι συγκρούσεις μεταξύ των στελεχών, η απογοήτευση και η ασυμφωνία μεταξύ τους. Αυτό μπορεί να οφείλεται πέρα από τη μεγάλη πίεση στην ανομοιογένεια της ομάδας, στις συγκρουόμενες ιδεολογικές απόψεις ή ακόμη περισσότερο στην έλλειψη προετοιμασίας. Οι λήπτες των αποφάσεων ή τα μέλη ομάδων διαχειρίστηκρίσης συχνά μπορεί να εμφανίζουν και συμπτώματα αδυναμίας προσαρμογής στην κατάσταση ή στην εξέλιξη της κατάστασης. Αυτό σημαίνει ότι αδυνατούν να αντιληφθούν το μέγεθος και τη σοβαρότητα της κατάστασης. Υπάρχει όμως και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή η αύξηση της πίεσης οδηγεί σε ύφεση των συγκρούσεων.

Κόπωση

Το επόμενο χαρακτηριστικό είναι η πνευματική και φυσική κόπωση των μελών ή των υπευθύνων που διαχειρίζονται την κρίση. Μια κρίση διαρκεί συνήθως ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα κατά το οποίο τα μέλη είναι απαραίτητο να βρίσκονται διαρκώς σε εγρήγορση. Η φυσική και πνευματική κόπωση είναι ένα φαινόμενο το οποίο είναι αναμενόμενο είτε από τον αντίπαλο είτε από τον πιθανό μεσολαβητή. Ίσως μπορεί να αναφερθεί ως παράδειγμα, ότι η διαμεσολάβηση εκ μέρους των ΗΠΑ για αποκλιμάκωση της κρίσης των Υμίων εκδηλώθηκε στις πρώτες

πρωινές ώρες Ελλάδας και Τουρκίας, ενώ για τους μεσολαβητές ήταν νωρίς το βράδυ, δηλαδή μία στιγμή για αυτούς πλήρους πνευματικής και σωματικής ευεξίας.

Επεξεργασία προτάσεων

Ένα άλλο συναφές με το προηγούμενο φαινόμενο είναι η αδυναμία αντίστασης και εξέτασης των υποβαθλομένων προτάσεων από κάποια μέλη της ομάδας διαχείρισης κρίσης. Είτε λόγω της κόπωσης, είτε λόγω της έλλειψης πληροφοριών, είτε ακόμη λόγω της έλλειψης διαύγειας και φαντασίας υπάρχει έλλειψη στρατηγικής, η οποιαδήποτε πρόταση και αν γίνει, έστω και αν δεν είναι η πρέπουσα, κινδυνεύει να υιοθετηθεί.

Ανταγωνισμός

Σε μία κατάσταση κρίσης εμφανίζονται ανταγωνιζόμενες ομάδες είτε στον ευρύτερο χώρο των υπευθύνων είτε ακόμη στα πλαίσια της ομάδας διαχείρισης κρίσης. Η ύπαρξη τέτοιων ομάδων αποτελεί απειλή για τον καλό συντονισμό των διαφόρων μελών και τημημάτων της οργάνωσης για την αντιμετώπιση της κρίσης και ταυτόχρονα μοιραία για την τελική έκβαση της διαχείρισης της κρίσης.

Διαχείριση

Τέλος, ίσως το πλέον χαρακτηριστικό, ίσως αυτό το οποίο έχει συχνά διαπιστωθεί, είναι η έλλειψη προετοιμασίας, η έλλειψη σχεδίων για την αντιμετώπιση κρίσεων. Ακόμη κι όταν όμως έχει αποδειχθεί η ύπαρξη

σχεδίων αντιμετώπισης εκτάκτων γεγονότων, εκείνο το οποίο διαπιστώνεται είναι η παντελής έλλειψη προηγούμενων δοκιμών εφαρμογής των εν λόγω σχεδίων ή η έλλειψη των μέσων που προϋποτίθενται για την υλοποίηση αυτών των σχεδίων.

Διαχείριση κρίσης

Ο όρος "διαχείριση κρίσεων" έγινε γνωστός από το περίφημο σχόλιο που έκανε ο Robert McNamara: "δεν υπάρχει πλέον τέτοιο πράγμα που να λέγεται στρατηγική, παρά μόνο διαχείριση κρίσης". Στόχος της κάθε προσπάθειας διαχείρισης κρίσης μπορεί να είναι εναλλακτικά η κλιμάκωση, η αποτροπή της κλιμάκωσης και η αποκλιμάκωση, με βάση τους στόχους που θέτει και επιδιώκει να πετύχει ο κάθε εμπλεκόμενος σε αυτήν παράγων. Διαχείριση κρίσης δεν σημαίνει απαραίτητα αποτροπή της κλιμάκωσης ή αποκλιμάκωση, όπως φαίνεται να εννοούν διάφοροι επιστήμονες.

Τρόποι

Μεταξύ των διαθεσίμων σε κάθε παράγοντα μέσων διαχείρισης μίας κρίσης συμπεριλαμβάνεται κατ' αρχήν η κλιμάκωση των απειλών. Βασική προϋπόθεση είναι ότι η όποια κλιμάκωση πρέπει να είναι αξιόπιστη. Αν η απειλή δεν είναι αξιόπιστη, τότε αυτός που την εκτοξεύει και δεν θα επιτύχει το στόχο του και κινδυνεύει να χάσει την αξιόπιστία του.

Άλλο μέσο διαχείρισης είναι η προσπάθεια συμβιβασμού με

διημερίδα

υποχωρήσεις και συνολική ή μερική ικανοποίηση των συμφερόντων της μίας, της άλλης, ή και των δύο πλευρών. Για να συμβεί όμως αυτό πολλές φορές χρειάζεται χρόνος και για τις δύο πλευρές και, συνήθως, σε μία κατάσταση κρίσης ο χρόνος πιέζει. Για αυτό συνιστάται από τη θεωρία να δίνεται χρόνος στην άλλη πλευρά έτσι ώστε, αν επιθυμεί αποκλιμάκωση, να έχει την ευκαιρία επαναθέωρησης της κατάστασης και εξέτασης της προοπτικής συμβιβασμού. Όμως, σε κάθε περίπτωση μονομερούς υποχώρησης ή αμοιβαίων υποχωρήσεων, οι δύο πλευρές ή οι μεσολαβητές πρέπει να επιχειρήσουν να διατηρήσουν αλώβητο το δημόσιο κύρος των εμπλεκομένων μερών.

Τέλος, η δυνατότητα συμβιβασμού, συμφωνίας και αποκλιμάκωσης μπορεί να επιτευχθεί και να οφείλεται πιθανά σε μεταβολή της κατάστασης κατά τη διάρκεια της κρίσης. Δηλαδή, μπορεί οι διαμεσολαβητές να προβάλουν ή τα εμπλεκόμενα μέρη να αντιληφθούν ότι πέραν των διαφορών υπάρχουν μερικά κοινά συμφέροντα, τα οποία είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν. Επιπλέον, είναι προφανές ότι κατά τη διάρκεια μίας κρίσης μπορεί τα δεδομένα να εξελιχθούν υπέρ της μίας ή της άλλης πλευράς, έτσι ώστε η υποχώρηση από τα κτηθέντα λόγω της κρίσης και η πιθανή επάνοδος στο πιθανό status quo ante να εμφανισθεί και να γίνει αποδεκτή ως μία ικανοποιητική υποχώρηση εκ μέρους της μίας προς την άλλη πλευρά.

Μηχανισμός διαχείρισης κρίσης

Σε κάθε περίπτωση ο κοινός νους και η θεωρία προτείνουν τη δημιουργία ενός πυρήνα διαχείρισης της κρίσης. Ο πυρήνας αυτός αποτελείται συνήθως από ένα μικρό αριθμό ατόμων. Για κάθε πυρήνα διαχείρισης κρίσης χρειάζεται να έχει εκ των προτέρων προσδιορισθεί ένας επικεφαλής. Ο προσδιορισμός του είναι κεφαλαιώδους σημασίας, καθώς, υπάρχει το ενδεχόμενο, να είναι αυτός που θα πρέπει να λάβει τις αποφάσεις και να αναλάβει τις ευθύνες.

Στη θεωρία έχει συζητηθεί το αν είναι προτιμότερο ο πυρήνας αυτός να αποτελείται από άτομα που θα του προσφέρουν μία ομοιογενή ή ανομοιογενή σύνθεση. Στην πρώτη περίπτωση ο πυρήνας μπορεί να κινδυνεύσει από το σύνδρομο της ομαδοσκέψης, του αποκλεισμού δηλαδή απόψεων μειοψηφίας, οι οποίες εντούτοις μπορεί να είναι οι πλέον κατάλληλες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Στη δεύτερη περίπτωση τίθεται το πρόβλημα της διαφωνίας μεταξύ των μελών και των συγκρούσεων οι οποίες θα αδρανοποιήσουν συνολικά τον πυρήνα. Οι συγγραφείς που έχουν ασχοληθεί με τη διαχείριση κρίσης φαίνεται πως προτιμούν να αναλάβουν τον πρώτο κίνδυνο, αυτόν δηλαδή της ομαδοσκέψης.

Κατά την οργάνωση του πυρήνα διαχείρισης κρίσης πρέπει να επιδιώκεται τα μέλη να μην είναι άσχετα με το θέμα που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο της κρίσης και την κατάσταση που ενδέχεται να

αντιμετωπισθεί, χωρίς όμως αυτό να οδηγεί σε επαγγελματική ή άλλη μονομέρεια. Επιπλέον πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η φυσική και πνευματική ανθεκτικότητα των μελών, ιδιαίτερα υπό κατάσταση υψηλής πίεσης και άγχους. Αυτό σημαίνει ότι εκ των προτέρων πρέπει να προσδιορισθούν το είδος και τα κριτήρια της απαιτούμενης από τα μέλη ανθεκτικότητας. Έχει προταθεί αυτός ο παράγων να ελέγχεται και μέσω επιστημονικών εξετάσεων με στόχο τον προσδιορισμό των φυσικών και πνευματικών ορίων των συμμετεχόντων υπό κατάσταση κρίσης.

Θεωρείται στοιχείο "εκ των ων ουκ άνευ" η προετοιμασία και η ύπαρξη σχεδίων δράσης. Τα σχέδια αυτά πρέπει ρητά να προβλέπουν μερικά από τα ήδη αναφερθέντα στοιχεία, όπως τα ονόματα των συμμετεχόντων στον πυρήνα και του επικεφαλής τους, αλλά και τις εναλλακτικές λύσεις σε ενδεχόμενα σενάρια.

Δεν αρκεί όμως μόνο να υπάρχουν αυτά τα σχέδια, θα πρέπει να έχουν δοκιμασθεί είτε σε πραγματικές είτε σε ασκήσεις επί χάρτου ή ακόμα, τέλος, μέσω προσομοιώσεων. Μέσω αυτών θα διαπιστωθεί αν τα σχέδια αυτά είναι κατάλληλα και αν τα μέλη της ομάδας, τα οποία απαρτίζουν τον πυρήνα, είναι ικανά να τα εφαρμόσουν. Σε κάθε περίπτωση μέσω αυτών των ασκήσεων τα μέλη του πυρήνα θα αποκτήσουν μία σχετική εμπειρία και θα διαπιστώσουν ταυτόχρονα αν οι φορείς ή τα στελέχη τα οποία θα υπαχθούν σε αυτούς κατά τη διάρκεια της κρίσης είναι ικανά να

ανταπεξέλθουν στις προβλεπόμενες ανάγκες.

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για τη διαχείριση της κρίσης, είναι η δημιουργία ενός αξιόπιστου και αποτελεσματικού συστήματος επικοινωνιών, αλλά και επαλήθευσης. Το σύστημα αυτό της επικοινωνίας πρέπει να υπάρχει μεταξύ των μελών του πυρήνα, μεταξύ αυτών και των υποκείμενων σε αυτά παραγόντων και δυνάμεων, όπως και μεταξύ των τελευταίων. Το σύστημα επαλήθευσης μπορεί επίσης να συμβάλει ιδιαίτερα στη διαχείριση της κρίσης, καθώς είναι αυτό που θα επιτρέψει να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο οι επιλεχθείσες δράσεις είχαν ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα.

**"Διπλωματία και Άμυνα σε
Αλληλεξάρτηση και Συνέργεια
σε Περιόδους Κρίσεων".**

*Εισήγηση στη Διημερίδα του
Βύρωνα Θεοδωρόπουλου*

Ο πολύς Κλάουζεβιτς είχε γράψει ότι "ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα". Με τη ρήση αυτή τοποθέτησε πράγματι το ρόλο των ενόπλων δυνάμεων στο ευρύτερο στρατηγικό πλαίσιο, αν και δεν προσδιόρισε το εύρος του. Γιατί βεβαίως αυτό που αποκαλεί ο Κλάουζεβιτς "πολιτική" είναι ένα σύνολο που στηρίζεται σε τέσσερις τουλάχιστον πυλώνες: Την κοινωνία, την οικονομία, τη διπλωματία και την ένοπλη ισχύ. Το σύνολο της εθνικής πολιτικής επιβάλλει να συνυπολογίζονται σε συνεχή βάση τόσο η στατική όσο και η δυναμική κατάσταση του κάθε ενός από τους πυλώνες αυτούς. Χωρίς τη στήριξη της κοινωνίας δεν μπορεί να ασκείται επιτυχημένη εθνική πολιτική. Χωρίς μια εύρωστη οικονομία η άσκηση αποτελεσματικής εθνικής πολιτικής δυσχεραίνεται. Χωρίς μια επιδέξια διπλωματία η οποία εθνική πολιτική κινδυνεύει να αστοχεί. Και χωρίς μια αξιόπιστη ένοπλη ισχύ η εθνική πολιτική κινδυνεύει να παραμένει ανίσχυρη.

Η διαπίστωση αυτή μπορεί να χαρακτηρισθεί αυτονόητη, αλλά πολλές φορές αγνοείται. Τόσο στην ελληνική όσο και στη διεθνή ιστορία συναντούμε συχνά παραδείγματα αναποτελεσματικής εθνικής πολιτικής, είτε γιατί το κοινωνικό σύνολο δεν την στηρίζει αρκετά, είτε γιατί η οικονομία

δεν αντέχει την προσπάθεια, είτε γιατί η διπλωματία ασκείται κακότεχνα, είτε γιατί η ένοπλη ισχύς αποδεικνύεται πολύ λίγο πειστική.

Αυτές οι διαπιστώσεις αναφέρονται, όπως είπα, στο ευρύτερο στρατηγικό πλαίσιο. Η περίπτωση όμως την οποίαν καλούμεθα σ' αυτή την ενότητα της Διημερίδας να συζητήσουμε είναι ο χειρισμός των κρίσεων, θέμα δηλαδή που θα μπορούσε κανείς να πει ότι ανάγεται στο πλαίσιο της τακτικής. Πλαίσιο όπου η διπλωματία και η άμυνα αποκτούν πρωταγωνιστικό ρόλο. Πλαίσιο επίσης πιο βραχυπρόθεσμο που χαρακτηρίζεται από την ένταση και την ταχύτητα των εξελίξεων που επιβάλλουν και την αντίστοιχη ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων. Βεβαίως το διεθνές σύστημα είναι στο σύνολό του σύστημα όχι μόνο δυναμικό αλλά και μη γραμμικό, πράγμα που σημαίνει πλην άλλων ότι

σε ορισμένες φάσεις εξελίσσεται απρόβλεπτα και παράλληλα οι πολλές μεταβλητές που το αποτελούν κινούνται σε διάφορα επίπεδα και με διαφορετική η κάθε μία ένταση, πράγμα που καθιστά δύσκολη τόσο τη διάγωνη όσο και την πρόγυνωση στην κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Είναι γι' αυτό ιδιαίτερα λεπτή υπόθεση η σωστή εκτίμηση κάθε φορά της έκτασης και της έντασης της κρίσης που είτε επέρχεται, είτε εξελίσσεται είτε εκτονώνεται.

Ας ξεκινήσουμε όμως από μία θεμελιώδη υπόθεση εργασίας, ότι δηλαδή λέγοντας "κρίση" εννοούμε μία κατάσταση επικίνδυνη που προκαλείται από ενέργειες άλλης χώρας. (Διαφορετική είναι η περίπτωση όταν η δική μας πλευρά είναι εκείνη που αποφασίζει να οδηγήσει τα πράγματα σε κρίση. Άλλα και αυτό απαιτεί άλλου είδους σχεδιασμό, γιατί πρέπει να προβλεφθεί και να σχεδιασθεί ανάλογα με τις επιδιώξεις μας και με τις δυνατότητες μας).

Ένα πρώτο ερώτημα: Τί χαρακτηρίζεται ως "κρίση";

Μια εχθρική εκστρατεία στα κάθε είδους ΜΜΕ της άλλης χώρας;

Αλλεπάλληλες απειλητικές δηλώσεις από υπεύθυνους κυβερνητικούς κύκλους;

Μια σειρά μεθοριακών μικρο-επεισοδίων;

Ενδείξεις για κινητοποίηση στρατιωτικών, ναυτικών ή αεροπορικών μονάδων;

Επίσημη διατύπωση απαιτήσεων ή όρων από τη μία κυβέρνηση προς την άλλη;

Τελεσίγραφο με ορισμένη προθεσμία;

Αυτές είναι απλώς ενδεικτικές περιπτώσεις, γιατί μια κρίση μπορεί να γεννηθεί, να αναπτυχθεί και να ξεσπάσει με πάμπολλους τρόπους. Ας θυμηθούμε την περίπτωση π.χ.του ελληνοϊταλικού πολέμου.

Άραγε η κατάληψη της Αλβανίας από την Ιταλία το Πάσχα του 1939 ήταν αρχή ελληνοϊταλικής κρίσης; Η είσοδος της Ιταλίας στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας ήταν ή όχι λόγος να θεωρηθεί στην Αθήνα ως απαρχή κρίσης; Ο τορπιλισμός της "Ελλης" ήταν ή όχι σαφής είσοδος σε περίοδο κρίσης παρά το γεγονός ότι έγινε από "αγγώστου εθνικότητος" υποβρύχιο; Βλέπουμε έτσι πώς μια κατάσταση κρίσης αρχίζει στιγά-στιγά να γίνεται ολόενα πιο συγκεκριμένη. Η ένταση αυξήθηκε με έντονη δημοσιογραφική εκστρατεία κατά της Ελλάδος (από μια χώρα μάλιστα όπου ο τύπος ήταν όλος ελεγχόμενος). Επακολούθησε ο καταιγισμός κατηγοριών για τη δήθεν υπόθαλψη που παρείχε η Ελληνική κυβέρνηση στην ένοπλη συμμορία του Νταούτ Χότζα που υποτίθεται ότι έκανε επιδρομές στο αλβανικό έδαφος. Ιδού ένα παράδειγμα μια βαθμιαίας κλιμάκωσης μιας κρίσης που οδήγησε σε πόλεμο. Και ερωτάται: από ποιο σημείο και πέρα μπορεί κανείς να χαρακτηρίσει την κατάσταση ως "κρίση" και να κινητοποιήσει κάποιον συγκεκριμένο μηχανισμό διαχείρισης της; Εδώ πρέπει να πούμε ότι στην περίπτωση του ελληνοϊταλικού πολέμου δεν υπήρχε μεν ένας τέτοιος μηχανισμός, αλλά τόσο η διπλωματία όσο και οι ένοπλες δυνάμεις λειτούργησαν αντίστοιχα, συντονισμένα και σωστά. Ειδικότερα σε ό,τι

αφορά τη διπλωματία, η Ελληνική Λευκή Βίβλος που κυκλοφόρησε μετά την κήρυξη του πολέμου περιέχει τόσο τις επί τόπου πληροφορίες που με ακρίβεια μετέδιδαν οι ελληνικές αρχές στα Τίρανα, στο Αργυρόκαστρο, στην Κορυτσά όσο και τις πληροφορίες αλλά και προβλέψεις της Ελληνικής Πρεσβείας στη Ρώμη. Ο τότε Πρέσβυς Ιωάννης Πολίτης είχε όχι μόνο από πολύ νωρίς προειδοποιήσει για τις βλέψεις, τις προθέσεις και τις ετοιμασίες των Ιταλών, αλλά έφθασε και νά προβλέψει ότι η ιταλική επίθεση θα εκδηλωθεί μεταξύ 26 και 30 Οκτωβρίου.

Αντίθετα η γερμανική επίθεση που εκδηλώθηκε στις 6 Απριλίου 1941 δεν μπόρεσε να προβλεφθεί με την ίδια ακρίβεια. Γιατί είχαν μεν εισέλθει στη Βουλγαρία οι Γερμανοί από την 1η Μαρτίου, αλλά η εκδήλωση επιθετικής ενέργειας καθορίστηκε από ένα απρόβλεπτο γεγονός, το πραξικόπημα στο Βελιγράδι που επιτάχυνε την απόφαση των Γερμανών να χτυπήσουν τη Γιουγκοσλαβία και ταυτόχρονα και την Ελλάδα. Στην περίπτωση αυτή ούτε η διπλωματία μπόρεσε να προβλέψει τις εξελίξεις ούτε η στρατιωτική προπαρασκευή μπορούσε να έχει προβλέψει ότι η γερμανική επίθεση κατά της Ελλάδος θα εκδηλωνόταν μέσω Γιουγκοσλαβίας.

Από την παρατήρηση και ανάλυση άλλων κρίσεων στην παλαιότερη και πρόσφατη ιστορία συνάγονται ορισμένα συμπεράσματα:

Η ταχύτητα με την οποίαν εξελίσσεται μία κατάσταση σε κρίση δεν είναι εύκολο να προβλεφθεί.

Επίσης δύσκολο είναι να

προβλεφθεί το σημείο μέχρι το οποίο η άλλη πλευρά είναι διατεθειμένη να εξαθήσει τα πράγματα, πότε δηλαδή συμβαίνει αυτό που τα σημειρινά μαθηματικά του χάους χαρακτηρίζουν ως απότομη αλλαγή του συστήματος προς απρόβλεπτη κατεύθυνση.

Και τέλος δεν μπορεί με βεβαιότητα να προβλεφθεί ποιό ρόλο θα θελήσει ή θα μπορέσει να παίξει ο λεγόμενος "διεθνής παράγων", που περιλαμβάνει τη στάση των συμμάχων, των άλλων τρίτων χωρών, των διεθνών οργανισμών.

Ας πάρουμε πάλι ένα παράδειγμα, την κρίση του Νοεμβρίου/Δεκεμβρίου 1967 που οδήγησε στην απόσυρση της ελληνικής μεραρχίας από την Κύπρο.

Ένα περιορισμένο επεισόδιο στην Κοφίνου, μικρό τουρκοκυπριακό χωριό, εξελίσσεται την επομένη σε μείζονα εκδήλωση δυνάμεως από την Εθνοφρουρά υπό τον στρατηγό Γρίβα, αλλά με γνώση και επίνευση του Μακαρίου με αποτέλεσμα πολλά θύματα μεταξύ του τουρκοκυπριακού πληθυσμού. Η Τουρκική Κυβέρνηση προβαίνει σε έντονο διάβημα στην Αθήνα και προειδοποιεί για πολύ σοβαρές συνέπειες. Η Αθήνα της χούντας τότε το αγνοεί, πεπεισμένη -άγνωστον γιατί- ότι είτε οι Τούρκοι δεν θα αντιδράσουν περαιτέρω είτε ότι η Ελλάς είναι σε θέση να αντιμετωπίσει την όποια τουρκική αντίδραση. Η Τουρκία κινείται προς όλες τις κατευθύνσεις, NATO, ΟΗΕ, ΗΠΑ και συγχρόνως απειλεί με στρατιωτική ενέργεια και βρίσκει την ευκαιρία να απαιτήσει την απόσυρση των εξ Ελλάδος δυνάμεων που είχαν "μυστικά" (υποτίθεται) σταλεί στην Κύπρο κατά

παράβασιν των συνθηκών. Γίνονται αλλεπάλληλες παρεμβάσεις του Γενικού Γραμματέως του NATO προσωπικώς, ειδικού απεσταλμένου του Γεν. Γραμματέως του ΟΗΕ και ειδικού απεσταλμένου του Αμερικανού Προέδρου. Η Αθήνα εκτιμά (κακώς, όπως αποδείχτηκε) ότι οι τουρκικές απειλές είναι κενές περιεχομένου και δεν μετακινείται. Μέχρι τη νύχτα που ο Αμερικανός απεσταλμένος Σάυρους Βανς ύστερα από αλλεπάλληλα ταξίδια μεταξύ Αθηνών και Αγκύρας φθάνει από την Άγκυρα για να ανακοινώσει στην Ελληνική Κυβέρνηση ότι οι Τούρκοι του εδήλωσαν ότι την αυγή θα φορτώσουν τα ναπάλμ στα αεροπλάνα και θα ξεκινήσουν την επίθεση στην Κύπρο. Και αιφνιδίως η τότε στρατιωτική ηγεσία στην Αθήνα "ανακαλύπτει" την περιορισμένη ακτίνα δράσεως των αεροπλάνων μας, την αδυναμία επεμβάσεως του ναυτικού μας και δέχεται την απόσυρση των ελληνικών δυνάμεων. Υπόδειγμα κακής διαχείρισης μιας μείζονος κρίσεως με κεντρικό γνώρισμα την κακή εκτίμηση σειράς παραγόντων: της αποφασιστικότητας της άλλης πλευράς να φθάσει σε πόλεμο, του ενδιαφέροντος των δυνάμεων, είτε χωρών είτε διεθνών οργανισμών να αποτραπεί η ένοπλη αναμέτρηση και των δυνατοτήτων που διέθετε η χώρα σε περίπτωση πολεμικής εμπλοκής αλλά και της προθυμίας που διέθετε η ίδια η χώντα να αναδεχθεί τους κινδύνους ενός πολέμου. (Δεν θέλησα να αναφερθώ στην περίπτωση του 1974, γιατί εκεί το πράγμα ξεπέρασε κάθε όριο παραλογισμού).

Το συμπέρασμα από την απλή παράθεση αυτών των παραδειγμάτων

είναι ότι έχει κεντρική σημασία η σωστή εκτίμηση τριών παραμέτρων: των δικών μας προθέσεων και δυνατοτήτων, των δυνατοτήτων και προθέσεων της άλλης πλευράς και αντιστοίχως των δυνατοτήτων και προθέσεων του διεθνούς παράγοντος στην ευρύτερη έννοια.

Η εκτίμηση αυτή, για να προσεγγίζει όσο γίνεται περισσότερο την πραγματικότητα, προϋποθέτει τη συνεργασία ολοκλήρου του κρατικού μηχανισμού. Άλλα ιδιαίτερα τη συνεργασία κυρίως των αμυντικών και των διπλωματικών υπηρεσιών και μάλιστα όχι μόνο σε περιόδους κρίσεως, γιατί -όπως ανέφερα προηγουμένως- δεν μπορεί κανείς εύκολα να προσδιορίσει πότε και με ποιες εκδηλώσεις αρχίζει μία κρίση. Συνεργασία διαρκή, ανεπιφύλακτη και ειλικρινή. Μπορεί αυτό να ακούγεται αυτονότο και όμως δεν είναι! Και δυστυχώς το λέω εκ πείρας. Πότε η μία, πότε η άλλη πλευρά προτιμά στην α ή β φάση των εξελίξεων να αποφασίσει μόνη της, είτε γιατί δεν είναι σε θέση να εκτιμήσει σωστά τα συγκεκριμένα δεδομένα, είτε γιατί θεωρεί ότι δεν χρειάζεται τη συμπαράσταση ή την ενημέρωση καν της άλλης.

Πώς πρέπει και πώς μπορεί να εξασφαλίζεται αυτή η συνεργασία είναι υπόθεση που επιδέχεται διάφορες λύσεις που να αφορούν την οργάνωση των αρμοδίων υπηρεσιών αμυντικών και διπλωματικών, την καλή λειτουργία της επικοινωνίας μεταξύ τους και τις μεθόδους κοινής λήψεως αποφάσεων. Αυτά μπορούν να πάρουν διάφορες πρακτικές μορφές, π.χ. ενός συστήματος συνεχούς αλληλο-

ενημέρωσης, ένα κοινό όργανο εκτίμησης των πληροφοριών, ακόμη και μια κοινή αίθουσα επιχειρήσεων. Αυτά είναι όλα θέματα πρακτικά που μπορούν να αντιμετωπίζονται ανάλογα με τις συγκεκριμένες πραγματικότητες. Εκείνο που προέχει είναι να υπάρχουν τέσσερα στοιχεία απαραίτητα και για τις δύο πλευρές, τη στρατιωτική και τη διπλωματική.

Πρώτον, οι εκατέρωθεν υπηρεσίες να έχουν πλήρη και ακριβή πληροφόρηση την οποίαν και να ανταλλάσσουν συνεχώς μεταξύ τους.

Δεύτερον, η εκτίμηση των διαθεσίμων πληροφοριών να γίνεται από κοινού για να συνάγονται κοινά συμπεράσματα, τόσο ως προς την εξωτερική κατάσταση όσο και ως προς τις διαθέσιμες δυνατότητές μας (αμυντικές ή/και διπλωματικές).

Τρίτον, βάσει των κοινών αυτών συμπερασμάτων να συναποφασίζονται οι όποιες περαιτέρω ενέργειες, αμυντικές ή/και διπλωματικές.

Τέταρτον, η συνεργασία αυτή να εκτείνεται σε όλο το Φάσμα των εμπλεκομένων υπηρεσιών, από τις τοπικές μέχρι τις κεντρικές και -ακόμη σπουδαιότερο- και την πολιτική ηγεσία τους αρμόδιους υπουργούς και τον πρωθυπουργό.

Αυτά όλα με λιγότερα λόγια τί σημαίνουν; Ότι η συνεργασία της διπλωματίας και της άμυνας πρέπει να είναι μια αδιάλειπτη μέριμνα τόσο της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας, όσο και των αρμοδίων υπηρεσιακών υπευθύνων από τις δύο πλευρές. Αυτή η συνεργασία δεν πρέπει να είναι ένα περιστασιακό φαινόμενο, πρέπει να γίνει αυτονόητη συνήθεια.

"Διαχείριση Κρίσεων οι Ψυχοκοινωνικές Διαστάσεις".

Εισήγηση στη Δημερίδα του Καθηγ. Παν/μίου Μακεδ. Γεωργίου Πιπερόπουλου.

Ως "κρίση" ορίζεται η διανοητική ενέργεια που προσδιορίζει τις σχέσεις ανάμεσα στις έννοιες, συγκρίνει και ξεχωρίζει τις διαφορές - επίσης η αξιολόγηση πράξεων ή καταστάσεων ή η διατύπωση έγκυρης και εμπειριστατωμένης γνώμης για κάτι - επίσης η διανοητική διαύγεια, ορθοφροσύνη - και τελικά μία περίοδος ανωμαλίας με δυσχέρειες και κινδύνους που αφορά σε οποιαδήποτε δραματική αλλαγή και επιδείνωση σε δεδομένες καταστάσεις.

Ο τελευταίος από τους παραπάνω ορισμούς της έννοιας της κρίσης είναι εκείνος που μας αφορά στην προκείμενη συζήτηση στα πλαίσια του προβληματισμού μας για επικοινωνία και δημόσιες σχέσεις στις Ένοπλες Δυνάμεις όπως συμβαίνει και σε επιχειρήσεις και οργανισμούς. Οι κρίσεις μπορεί να προκληθούν από φυσικά αίτια ή θεομηνίες, ή να οφείλονται σε ανθρώπινα λάθη και παραλείψεις ή ακόμη και σε εγκληματικές ενέργειες μεμονωμένων ατόμων ή επιχειρήσεων και οργανισμών. Τα στελέχη της Επικοινωνίας και των Δημοσίων Σχέσεων ενδέχεται να βρεθούν αντιμέτωπα με μία "κρίση" που προκύπτει εντελώς αναπάντεχα ή με ένα πρόβλημα που δεν του δίνουμε την πρέπουσα σημασία και εξελίσσεται με γοργό (και κατά περίπτωση με

ραγδαίο) ρυθμό σε "κρίση" που απαιτεί άμεση, ορθή και αποτελεσματική διαχείριση.

Η αλήθεια είναι ότι και στην περίπτωση των κρίσεων και της διαχείρισής τους ισχύει το Ιπποκρατικό ρητό που αξιολογεί την "πρόληψη ως σημαντικότερη προσέγγιση από την θεραπεία" (αυτό που οι Αγγλοσάξωνες περιγράφουν λέγοντας ότι μία ουγκιά πρόληψης αξίζει όσο ένα λίτρο θεραπείας...). Καλό είναι, με άλλα λόγια, να αποφεύγουμε τις κρίσεις εάν μπορούμε να τις προλάβουμε αλλά αυτό δεν είναι πάντοτε εφικτό όσο και αν είναι επιθυμητό. Το επόμενο στάδιο είναι να έχουμε έτοιμο ένα σχέδιο (μαζί με ένα εγχειρίδιο - manual) διαχείρισης μιας πιθανής κρίσης και να έχουμε ετοιμάσει με επάρκεια την ομάδα των ατόμων που θα την διαχειρισθεί εάν και όποτε εκδηλωθεί.

Θεωρητικά και εμπειρικά δεδομένα μας βοηθούν να δημιουργήσουμε έναν χρήσιμο χάρτη ροής που περιλαμβάνει δέκα βασικές δραστηριότητες οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως σημεία αναφοράς στη διαχείριση κρίσεων από στελέχη των Δημοσίων Σχέσεων. Πριν παρουσιάσουμε παρακάτω τον χάρτη ροής είναι χρήσιμο να επισημανθεί το γεγονός ότι στην αντιμετώπιση οποιασδήποτε κρίσεως και στην κατάρτιση οποιουδήποτε προγράμματος διαχείρισης κρίσεων στις Ένοπλες Δυνάμεις, στην επιχείρηση ή τον οργανισμό μας τα πάντα χρειάζεται να ξεκινήσουν από το θεμελιακό ερώτημα που θα πρέπει να αποτελεί και διαρκή πρόκληση "τι θα πρέπει να κάνουμε εάν..." και, φυσικά, από τη στιγμή που αρχίζουμε να

δίνουμε απαντήσεις στο συγκεκριμένο ερώτημα αρχίζουμε και τη δόμηση και μαζί την καταγραφή σε ένα εγχειρίδιο του δικού μας προγράμματος διαχείρισης οποιασδήποτε κρίσης.

Πριν παρουσιάσουμε μια σειρά πράξεων που αποτελούν τη ραχοκοκαλιά κάθε καλού εγχειρίδιου διαχείρισης κρίσεων θα ήταν χρήσιμο να αναφερθούμε έστω και πολύ συνοπτικά σε δύο περιπτώσεις διαχείρισης κρίσεων στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 στις οποίες η πρώτη στέφθηκε από ΕΠΙΤΥΧΙΑ και η δεύτερη σφραγίσθηκε από ΑΠΟΤΥΧΙΑ. Θα αναφερθούμε συγκεκριμένα στις εμπειρίες δύο γιγάντων επιχειρήσεων της Αμερικής, δηλαδή στην εταιρία Johnson & Johnson (ΕΠΙΤΥΧΙΑ διαχείρισης κρίσης) και στην εταιρία EXXON (ΑΠΟΤΥΧΙΑ στη διαχείριση κρίσης).

Η επιτυχία.

Στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980 ένα απρόσμενο γεγονός αναστάτωσε την αμερικανική κοινή γνώμη καθώς 7 από τα εκατομμύρια ανθρώπων που αγόραζαν σε σταθερή βάση το εξαιρετικά δημοφιλές παυσίπονο TYLENOL το οποίο μπορούσε να αγοράσει κανείς στην αγορά (χωρίς ιατρική συνταγή) βρήκαν τραγικό θάνατο επειδή, όπως διαπιστώθηκε, κάποιος ή κάποιοι είτε εσκεμμένα είτε κατά λάθος είχαν προσθέσει μικρή αλλά θανατηφόρα ποσότητα υδροκυανίου σε κάψουλες του αναλγητικού φαρμάκου.

Η αντίδραση της εταιρίας Johnson & Johnson υπήρξε ακαριαία.

Η εταιρία διέθεσε το ποσό των

300 εκατ. δολαρίων ανακαλώντας ΟΛΑ τα φιαλίδια του φαρμάκου από όλες τις αγορές.

Η εταιρία άμεσα εισήγαγε μια νέα μορφή αεροστεγούς συσκευασίας που δεν επέτρεπε την παρέμβαση στα φιαλίδια του φαρμάκου μετά την έξοδό τους από τη γραμμή παραγωγής.

Η εταιρία έδωσε όλες τις απαιτούμενες από τα MME πληροφορίες ζητώντας ταυτόχρονα την κατανόηση της αμερικανικής κοινής γνώμης και έδειξε ευαισθησία παραδεχόμενη την οδύνη της για το γεγονός.

Η αμερικανική κοινή γνώμη επικρότησε την διαχείριση της κρίσης από τα στελέχη της εταιρίας και οι πιθανές απώλειες σε αξιοπιστία και προτίμηση για τα προϊόντα της εταιρίας περιορίσθηκαν σε μηδενικά επίπεδα.

Η αποτυχία.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 το τάνκερ της εταιρίας EXXON με την επωνυμία EXXON VALDEZ προσέκρουσε σε παγόβουνο στον κόλπο της Αλάσκας με αποτέλεσμα εκατομμύρια λίτρα αργού πετρελαίου να χυθούν στη θάλασσα προκαλώντας ίσως τη μεγαλύτερη μέχρι τότε περιβαλλοντική καταστροφή που προκάλεσε το θάνατο σε ψάρια, θαλάσσια κύτη και πουλιά και απώλεια εισοδήματος για τους αλιείς της περιοχής. Ο έλεγχος απέδειξε ότι ο κυβερνήτης του σκάφους εμπιστεύθηκε το τιμόνι σε κατώτερο αξιωματικό που δεν διέθετε την απαραίτητη άδεια και εμπειρία και το κακό ολοκληρώθηκε με τους

λανθασμένους χειρισμούς στα κεντρικά γραφεία της εταιρίας.

Δεν υπήρξε άμεση αντίδραση μετά την ανακοίνωση της κρίσης.

Προφανώς η εταιρία δεν διέθετε πρόγραμμα διαχείρισης κρίσεων καθώς επαναπάτηκε στις ασφαλείς διακινήσεις αργού πετρελαίου και παραγώγων του από το στόλο των σκαφών της.

Η επικοινωνιακή πολιτική και η διαχείριση της κρίσης από τα ανώτατα διοικητικά στελέχη της εταιρίας ήρθε με καθυστέρηση.

Η ενημέρωση ήταν σπασμωδική και ελλιπής και προσέβαλε όχι μόνο τα στελέχη και τους εκπροσώπους των MME στα οποία δε δόθηκαν ακριβή στοιχεία αλλά και την κοινή γνώμη καθώς δεν υπήρξε έκφραση οδύνης.

Η EXXON τελικά αναγκάσθηκε να πληρώσει πολλά δισεκατομμύρια δολάρια στην Κυβέρνηση της Αλάσκας και την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση των ΗΠΑ, στους αλιείς της περιοχής αλλά και σε μεμονωμένα άτομα και, φυσικά, υπέστη πτώση εταιρικού γοήτρου για πολλά χρόνια μετά το γεγονός.

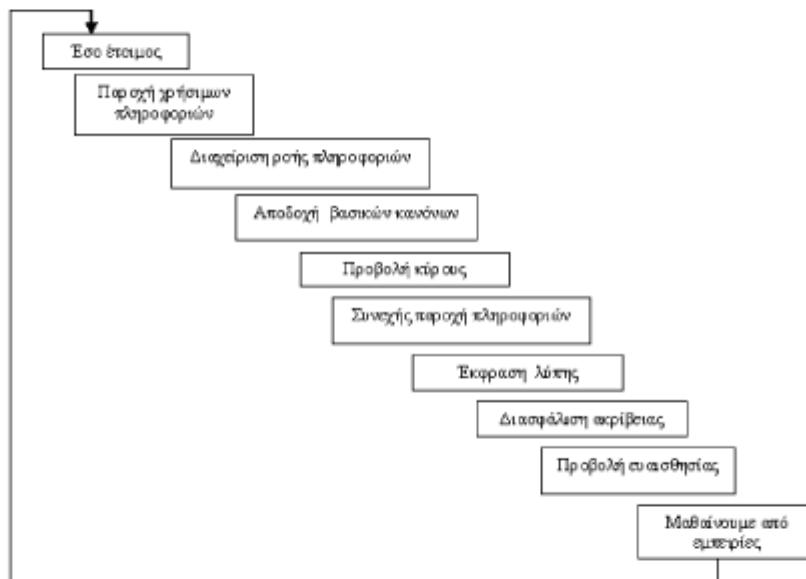
Χάρτης ροής διαχείρισης κρίσεων.

1. "Έσο έτοιμος"

Κάθε πρόγραμμα διαχείρισης κρίσεων χρειάζεται να ξεκινήσει με τη διαβεβαίωση ότι η επιχείρηση ή ο οργανισμός διαθέτει συγκεκριμένη ομάδα διαχείρισης κρίσεων τα μέλη της οποίας είναι ενημερωμένα και μπορούν να συνεργασθούν με στόχο την επιτυχή εφαρμογή ενός προσυμφωνημένου σχεδίου δράσης.

Σε τακτά χρονικά διαστήματα η ομάδα διαχείρισης κρίσεων με επικεφαλής το στέλεχος της επικοινωνίας και των δημοσίων σχέσεων συνέρχεται και δημιουργεί μία σειρά από πιθανά σενάρια που αφορούν μία πληθώρα πιθανών κρίσεων που (ίσως, αναπάντεχα, κάποια στιγμή θα κληθεί να διαχειρισθεί. Μέσα στα πιθανά σενάρια, έχει αποδειχθεί στην πράξη, ότι μπορεί να συμπεριληφθεί και το

ώστε όλοι όσοι απαρτίζουν την προσδιορισμένη ομάδα να είναι σε θέση να γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν, πότε πρέπει να το κάνουν και πώς να δραστηριοποιηθούν, είναι απαραίτητο σε τακτά χρονικά διαστήματα να γίνονται δοκιμαστικές εφαρμογές του σχεδίου. Οι εφαρμογές διασφαλίζουν ότι το πρόγραμμα είναι πάντα επίκαιρο και προσαρμοσμένο σε μεταβαλλόμενες συνθήκες μέσα και

σενάριο όπου οι επικεφαλής της ομάδας διαχείρισης κρίσεων είναι αδύνατον να εντοπισθούν έγκαιρα και συνεπώς τον συντονισμό των προσπαθειών χρειάζεται να αναλάβουν οι προσδιορισμένοι "αντικαταστάτες τους".

Επειδή η επιτυχία κάθε προγράμματος διαχείρισης κρίσεων στηρίζεται στην απλότητά του, έτσι

έξω από το χώρο εργασίας, σε πιθανές αλλαγές προσωπικού της επιχείρησης ή του οργανισμού που έχουν επίπτωση και στη σύνθεση της ομάδας διαχείρισης κρίσεων και σε τεχνολογικές αλλαγές ή νέες συνθήκες λειτουργίας των ΜΜΕ.

2. "Παροχή χρήσιμων πληροφοριών".

Οι μακρόχρονες εμπειρίες με περιπτώσεις διαχείρισης κρίσεων έχουν αποδείξει ότι όταν ξεσπά μια κρίση ο χρόνος γίνεται ο πλέον αμείλικτος εχθρός των στελεχών Επικοινωνίας και δημοσίων σχέσεων που θα τη διαχειρισθούν σε ότι αφορά την παροχή αναγκαίων πληροφοριών όχι μόνο προς τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και τα στελέχη της επιχείρησης ή του οργανισμού αλλά και προς τους δημοσιογράφους των ΜΜΕ που θα κατακλύσουν την περιοχή ζητώντας "πληροφορίες" για το συμβάν.

Μέρος του προγράμματος διαχείρισης κρίσεων χρειάζεται να είναι και η ύπαρξη προετοιμασμένου πληροφοριακού υλικού για την επιχείρηση ή τον οργανισμό, οργανογράμματα, ιστορικά και οικονομικά στοιχεία, αριθμοί και πολιτικές που αφορούν στους ανθρώπινους πόρους, ισολογισμούς, πωλήσεις κλπ. Ο λόγος, ή μάλλον οι λόγοι που κάνουν αναγκαία την ύπαρξη τέτοιου υλικού είναι ότι το στέλεχος των δημοσίων σχέσεων και τα διοικητικά στελέχη δεν θα μπορέσουν να ικανοποιήσουν όλες τις ανάγκες των εκπροσώπων των ΜΜΕ οι οποίοι, βέβαια, ως υπεύθυνοι κάλυψης των γεγονότων δεν μπορεί να στείλουν στα δικά τους κέντρα (εφημερίδα, ραδιόφωνο ή τηλεόραση) "λευκές σελίδες" ή κενές λόγου ή εικόνας ταινίες και για να "γεμίσουν το κενό" θα αναζητήσουν οποιεσδήποτε πληροφορίες μπορεί να συλλέξουν επί τόπου από αυτόπτες και αυτήκουσις

μάρτυρες οι οποίοι μπορεί να καταθέσουν "ότι τους κατέβει..." δημιουργώντας αρνητικές εντυπώσεις για την επιχείρηση ή τον οργανισμό.

Μέρος του σχεδίου δράσης μπορεί να είναι και η παροχή πληροφοριών με τη μορφή προσωπικών καταθέσεων και αναφορών σε επίδειξη θάρρους και αυτοθυσίας από κάποιους εργαζόμενους ή γείτονες της επιχείρησης ή του οργανισμού, ιστορίες με ανθρώπινο περιεχόμενο κοκ. Η περίπτωση του ποδοσφαιρικού αγώνα στο στάδιο Χίλσμπορο του Σέφφιλντ μεταξύ της Λίβερπουλ και της Νότινχαμ Φόρεστ στις 15 Απριλίου 1989 όπου "ποδοπατήθηκαν" και σκοτώθηκαν 96 φίλαθλοι αποτελεί μία κορυφαία περίπτωση ορθής διαχείρισης κρίσης με αποτέλεσμα να υπάρχει ελάχιστη αρνητική προβολή του τραγικού γεγονότος από την ημέρα του συμβάντος και για αρκετά χρόνια μετά.

3. "Διαχείριση ροής πληροφοριών".

Οι κρίσεις όπως έχει επισημανθεί ξανά και ξανά στην παρούσα παρουσίαση έρχονται αναπάντεχα, δεν ακολουθούν τις δικές μας προδιαγραφές και πολύ συχνά τις αντιλαμβανόμαστε ακριβώς επειδή κάποιος δημοσιογράφος μας θέτει το απλό, και συνάμα ενοχλητικό, ερώτημα του "πι συμβαίνει στην δικαιοδοσία των Ενόπλων μας Δυνάμεων, στην επιχείρηση ή τον οργανισμό σας;"

Σε κάθε περίπτωση η γνωστή και προσφιλής σε κάποιους, παρά τις γνωστές αρνητικές της επιπτώσεις,

αντίδραση του "ουδέν σχόλιο" δεν βοηθά την εικόνα της υπηρεσίας μας, της επιχείρησης ή του οργανισμού καθώς, εάν γίνεται για να καλύψει την ανυπαρξία συγκεκριμένου σχεδίου και προγράμματος διαχείρισης της κρίσης δείχνει ότι ΔΕΝ είμαστε "σοβαροί", εάν στοχεύει στην προσπάθεια να κερδίσουμε χρόνο για να δούμε τι συμβαίνει μπορεί να εκληφθεί ως δείγμα κυνισμού και αναξιοπιστίας μας και τελικά ενδέχεται να καταλήξει στη δημιουργία ενός "επικοινωνιακού και πληροφοριακού κενού" το οποίο οι εκπρόσωποι των ΜΜΕ θα συμπληρώσουν όπως αυτοί κρίνουν ορθό!

Είναι, λοιπόν, απαραίτητο και όχι απλά και μόνο χρήσιμο να υπάρξει συγκεκριμένο πρόσωπο που απαντά στις ερωτήσεις εκπροσώπων των ΜΜΕ με συγκεκριμένες τοποθετήσεις κερδίζοντας έτσι τις εντυπώσεις ότι η Υπηρεσία μας, η επιχείρηση ή ο οργανισμός και γνωρίζει και ελέγχει και επιθυμεί να πληροφορήσει σωστά μέσα από τα ΜΜΕ την κοινή γνώμη που διψά να κατανοήσει τη δύση, το μέγεθος, τη δραματικότητα και τις επιπτώσεις της κρίσης που αντιμετωπίζουν.

Σε παγκόσμια κλίμακα υπηρεσίες Ενόπλων Δυνάμεων, επιχειρήσεων και οργανισμών έχουν υιοθετήσει στο πρόγραμμα διαχείρισης κρίσεων την κλίμακα σοβαρότητας της κάθε κρίσης και με γνώμονα αυτήν προσδιορίζουν το ή τα πρόσωπα διαχείρισης της ροής πληροφοριών. Έτσι, π.χ. εάν μία κρίση αφορά τραυματισμούς και καταστροφές εγκαταστάσεων ή εξοπλισμού η διαχείριση ανατίθεται σε συγκεκριμένο

πρόσωπο που γνωρίζει πώς να τη διαχειρισθεί, εάν η κρίση αφορά απώλειες ζωής και καταστροφές μεγάλης κλίμακας η διαχείρισή της θα γίνει από το κορυφαίο στέλεχος των Δημοσίων Σχέσεων και, όπου κρίνεται αναγκαίο, θα κληθεί σε βοήθεια και μία μεγάλη εταιρεία συμβούλων δημοσίων σχέσεων με την οποία συνεργάζεται ήδη η επιχείρηση ή ο οργανισμός.

4. Αποδοχή βασικών κανόνων".

Το πρόγραμμα διαχείρισης κρίσεων που έχει υιοθετηθεί από τις Ένοπλες Δυνάμεις, την επιχείρηση ή τον οργανισμό περιλαμβάνει, συνήθως, και άλλους θεσμικούς φορείς, επιχειρήσεις ή οργανισμούς που μπορεί να είναι προμηθευτές, πελάτες ή συνεργάτες μας και η παρουσία τους στην εφαρμογή του προγράμματος από τη στιγμή που θα εκδηλωθεί μία κρίση γίνεται αναγκαία. Εδώ σημειώνεται ότι η συμφωνία σε βασικούς κανόνες συμπεριφοράς γίνεται για να αποφευχθούν επικαλύψεις στην επικοινωνία με τα ΜΜΕ και άλλους φορείς και για να αποφευχθεί η ανθρώπινη τάση να "ρίξουμε στους άλλους τις ενοχές".

Όπως και αν δούμε τις πιθανές εκδηλώσεις κρίσεων μέσα στους βασικούς κανόνες που υιοθετούμε δεν μπορεί να συμπεριληφθεί η προσπάθεια αποκλεισμού των εκπροσώπων των ΜΜΕ και η υποχρέωσή μας να τους τροφοδοτήσουμε με επαρκείς απαντήσεις στην πληθώρα των ερωτημάτων τους. Συχνά κάποιες επιχειρήσεις και οργανισμοί συμφωνούν να δώσουν τη δυνατότητα

στους εκπροσώπους των ΜΜΕ να μιλήσουν ζωντανά με άτομα που αποτελούν μέρος της κρίσης που εκδηλώθηκε, προσωπικό που έζησε τη φυσική καταστροφή ή τα αποτελέσματα ενός ανθρώπινου λάθους, ναυαγούς που διασώθηκαν, επιβάτες κάποιου μέσου μαζικής μεταφοράς που έζησαν την τραγωδία κοκ. Τέτοιες επιλογές ατόμων που μπορούν να εκφρασθούν σε αντίθεση με άτομα που αδυνατούν να αρθρώσουν λόγο μπροστά σε μικρόφωνα ή κάμερες από τη μία μεριά βοηθούν τα ΜΜΕ να παρουσιάσουν στο κοινό μία εικόνα της κρίσης και από την άλλη αποδεικνύουν ότι η επιχείρηση ή ο οργανισμός δε φοβάται τη διείσδυση των ΜΜΕ.

5. "Προβολή κύρους".

Οι εκπρόσωποι των ΜΜΕ, εκτός εάν προϋπήρξε κάποια έντονα θετική σχέση στο παρελθόν δεν μπορεί να υποθέσει κανείς ότι θα διάκεινται ευνοϊκά ή φιλικά προς την Υπηρεσία, την επιχείρηση ή τον οργανισμό που αντιμετωπίζει και διαχειρίζεται μια μικρού ή μεγάλου μεγέθους κρίση με ανθρώπινα θύματα και υλικές ζημιές. Αυτή ακριβώς η διαπίστωση και άλλες σχετικές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το στέλεχος ή τα στελέχη επικοινωνίας και δημοσίων σχέσεων που είναι επιφορτισμένα με την ευθύνη της διαχείρισης της κρίσης πρέπει να προβληθούν προς τα έξω με μία αδιαμφισβήτητη αίσθηση κύρους για ότι λέγουν και τον τρόπο που τα λέγουν.

Σε πολλές γνωστές περιπτώσεις κρίσεων, από την πτώση και συντριβή

αεροπλάνων μέχρι τη βύθιση εμπορικών ή επιβατηγών πλοίων ή τις εκρήξεις και τις πυρκαγιές σε εργοστάσια ή πλωτές πλατφόρμες πετρελαίου και θανάτους φιλάθλων σε γήπεδα ή θαμώνων σε νυκτερινά κέντρα διασκέδασης ή ξενοδοχεία το θεμελιακό πρόβλημα της προβολής κύρους που κερδίζει την αξιοπιστία του εκπροσώπου της επιχείρησης ή του οργανισμού ήταν και παραμένει ένα από τα βασικά κλειδιά της επιτυχημένης διαχείρισης κρίσεων.

Συχνά οι εκπρόσωποι των ΜΜΕ επιθυμούν να έχουν απέναντί τους, για να τον υποβάλλουν σε ερωτήσεις που εκφράζουν τις αγωνίες και τους φόβους της κοινής γνώμης, το πρόσωπο που κατέχει τον υψηλότερο θώρακο εξουσίας στην επιχείρηση ή τον οργανισμό που αντιμετωπίζει το πρόβλημα της κρίσης. Αυτό δεν είναι πάντα η επιθυμητή πολιτική, επί του πρακτέου, για την επιχείρηση ή τον οργανισμό καθώς πολύ πιο συχνά από ότι θα περίμενε η κοινή γνώμη ο ιεραρχικά προϊστάμενος της Υπηρεσίας, ο Πρόεδρος ή ο Διευθύνων Σύμβουλος της επιχείρησης ή του οργανισμού δεν είναι το κατάλληλο πρόσωπο που θα κερδίσει το κοινό μπροστά σε ένα μικρόφωνό ή μια τηλεοπτική κάμερα - του λείπουν οι επικοινωνιακές ικανότητες, όχι όμως και οι διοικητικές ή άλλες συναφείς και απαραίτητες γνώσεις - και έτσι αυτό που συμφέρει στην Υπηρεσία, την επιχείρηση ή τον οργανισμό είναι, εξ αρχής, το πρόσωπο που θα λειτουργήσει ως "εκπρόσωπος τύπου" να είναι κάποιο επικοινωνιακά ικανό στέλεχος των δημοσίων σχέσεων ή της επικοινωνίας.

6. "Συνεχής παροχή πληροφοριών".

Ένα από τα θεμελιακά ερωτήματα που χρειάζεται να αντιμετωπίσουν όχι μόνο τα στελέχη της επικοινωνίας και των δημοσίων σχέσεων, αλλά και οι διοικήσεις επιχειρήσεων και οργανισμών και τα μέλη της ομάδας διαχείρισης κρίσεων σχετίζεται με το θέμα της παροχής πληροφοριών προς τους εκπροσώπους των ΜΜΕ με μία αίσθηση συνέχειας και συνέπειας. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι κάθε κρίση έχει ένα σημείο υψηλού ενδιαφέροντος και στη συνέχεια μία πτώση καθώς άλλα θέματα, άλλα προβλήματα, άλλες επιχειρήσεις ή οργανισμοί, ομάδες και άτομα κερδίζουν το ενδιαφέρον των ΜΜΕ και γίνονται επίκεντρα αναφοράς. Για όσο χρονικό διάστημα η κρίση την οποία εμείς διαχειρίζομαστε είναι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των ΜΜΕ το αρχικό ερώτημα ισχύει, δηλ. κάθε πόσο χρόνο θα ενημερώνουμε τα ΜΜΕ και πώς θα πρέπει να συμπεριφερθούμε όταν δεν διαθέτουμε νέα στοιχεία για να ικανοποιήσουμε την έντονη και επίμονη απαίτηση των δημοσιογράφων για συνεχή παροχή πληροφοριών;

Η κλασική θέση ότι η άρνηση για παροχή πληροφοριών είναι ανεπιθύμητη ακριβώς επειδή, μεταξύ των άλλων δημιουργεί καχυποψία σχετική με το ότι "κάτι έχουμε να κρύψουμε..." και επιπρόσθετα δημιουργεί ένα κενό πληροφόρησης το οποίο θα χρειασθεί να γεμίσουν οι δημοσιογράφοι με "οπιδήποτε βρούνε μπροστά τους.." μας υποχρεώνει να

παρέχουμε πληροφορίες σε όσο το δυνατόν περισσότερο συνεχή βάση. Όταν, όμως, πραγματικά δεν υπάρχουν νεώτερα δεδομένα και πληροφορίες, τότε είναι προτιμότερο να το γνωστοποιήσουμε αυτό στους εκπροσώπους των ΜΜΕ και ταυτόχρονα να προσδιορίσουμε ένα συγκεκριμένο χρόνο αργότερα την (δια μέρα ή την επόμενη οπότε και θα τους καλέσουμε για να τους παρουσιάσουμε νέες πληροφορίες και νέα δεδομένα.

7. "Έκφραση λύπης".

Στην συγκεκριμένη περίπτωση οι γνώμες των ειδικών για την έκφραση κάποιου είδους "λύπης ή ακόμη και οδύνης" ως μέρους της διαδικασίας διαχείρισης κρίσεως διίστανται και μάλιστα όχι μόνο στην πατρίδα μας αλλά σε διεθνές επίπεδο.

Υπάρχουν οι συνάδελφοι, τόσο στον ακαδημαϊκό χώρο όσο και στην πρακτική της καθημερινότητας, οι οποίοι διατείνονται ότι η κοινή γνώμη και κάποιοι εκπρόσωποι των ΜΜΕ θα εκλάβουν μια τέτοια συναισθηματική έκφραση εκ μέρους της επιχείρησης ή του οργανισμού για τραυματισμούς, απώλεια ζωής και φυσικές καταστροφές εγκαταστάσεων και μηχανημάτων ή προϊόντων ως "έμμεση παραδοχή κάποιας δικής μας ενοχής" για το συμβάν. Με την άποψη αυτή συμπαρατάσσονται, συνήθως, οι νομικοί σύμβουλοι της επιχείρησης ή του οργανισμού και οι ασφαλιστικές εταιρείες.

Από την αντίτερη όχθη, πάλι, υπάρχουν οι συνάδελφοι που διατείνονται ότι η έκφραση της δικής

μας συναισθηματικής φόρτισης δεν τεκμηριώνει ευθύνες για μας ούτε και μπορεί να εκληφθεί ως "πιθανή απολογία" για ενδεχόμενες ενοχές μας.

Η διεθνής πρακτική έχει να παρουσιάσει πολλά παραδείγματα όπου η αμεσότητα της ομάδας διαχείρισης κρίσεων να εκφράσει την λύπη ή την οδύνη της για ένα τραγικό γεγονός λειτουργησης θετικά ακόμη και σε περιπτώσεις όπου τελικά αποδείχθηκε κάποιο ποσοστό νομικής ευθύνης της επιχείρησης ή του οργανισμού απέναντι στα θύματα μιας καταστροφής. Αντίθετα ή έλλειψη κάποιας συναισθηματικής έκφρασης είχε ως αποτέλεσμα, πέρα από τις όποιες αστικές ευθύνες η επιχείρηση ή ο οργανισμός να εισπράξει και τον καταλογισμό ανευθυνότητας, κυνισμού και έλλειψης "ανθρωπίας" απέναντι στα θύματα και τις οικογένειές τους.

Ουσιαστικά πρόκειται για μια περίπτωση που ο λαός μας σοφά χαρακτηρίζει ως δίκοπο μαχαίρι αλλά η έκφραση συμπόνιας και η επίδειξη ανθρωπιάς, σε γενικές γραμμές, συνήθως λειτουργεί θετικά και όχι αρνητικά.

8. "Διασφάλιση ακρίβειας".

Οι διαδικασίες διασφάλισης ακρίβειας αφορούν και στα όσα θα δώσει γραπτά ή θα αναφέρει προφορικά σε ραδιοτηλεοπτικά ΜΜΕ το στέλεχος που έχει επιφορτισθεί τις ευθύνες ενημέρωσης των εκπροσώπων των ΜΜΕ αλλά και στον εντοπισμό πιθανών λαθών σε αναφορές που γίνονται από έντυπα ή ραδιοτηλεοπτικά ΜΜΕ και αφορούν

στην κρίση που διαχειριζόμαστε και σημαντικές πτυχές και στοιχεία της. Κατά κανόνα, οι κώδικες ηθικής και δεοντολογίας των στελεχών επικοινωνίας και δημοσίων σχέσεων αποκλείουν την παροχή ψευδών πληροφοριών, τη διαστρέβλωση της πραγματικότητας ή της αλήθειας. Και η καθημερινή εμπειρία του καθένα και της καθεμιάς μας, όμως, επιβεβαιώνει την αρχαϊκή θέση ότι από τη σπιγμή που θα πούμε ένα ψέμα θα χρειασθεί να πούμε πολλά περισσότερα για να το καλύψουμε και υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να "τα κάνουμε θάλασσα". Συμφέρει λοιπόν να λέμε πάντοτε όλες τις αλήθειες που γνωρίζουμε και είναι υποχρέωσή μας να ελέγχουμε ότι αυτά που γράφονται στο τύπο ή αυτά που ακούγονται και φαίνονται στα ραδιοτηλεοπτικά προγράμματα είναι σωστά, χωρίς στρεβλώσεις και υπερβολές.

Σε περιπτώσεις κρίσεων η διασφάλιση της ακρίβειας των γεγονότων (tautότητες θυμάτων, αναφορές σε περιουσιακά στοιχεία, ακριβής αριθμός πτήσεως εάν πρόκειται για αεροπορικό ατύχημα, ακριβή στοιχεία αυτοκινήτων ή φορτηγών εάν πρόκειται για οδικό ατύχημα) παρέχει προς τους δέκτες των μηνυμάτων μας τη διαβεβαίωση ότι η επιχείρηση ή ο οργανισμός είναι αξιόπιστες οντότητες και αποφεύγουμε την πρόκληση περαιτέρω προβλημάτων δημιουργώντας ανησυχίες στην κοινή γνώμη ή αναστατώνοντας οικογένειες χωρίς να συντρέχουν ουσιαστικοί λόγοι.

Εάν τα ΜΜΕ παρουσιάζουν την εικόνα της κρίσης με στρεβλώσεις τότε ο υπεύθυνος επικοινωνίας ζητά άμεση

επανόρθωση των γεγονότων και επικαλείται και τη βοήθεια των νομικών συμβούλων της επιχείρησης ή του οργανισμού όπου αυτό κρίνεται σκόπιμο για να ασκηθεί η απαιτούμενη πίεση με στόχο την επανόρθωση της εταιρικής μας εικόνας και την αποκατάσταση της αλήθειας προς την κοινή γνώμη που μας αφορά.

9. "Προβολή ευαισθησίας".

Ίσως ακουστεί παράξενο για μια κοινή γνώμη που θεωρεί ότι οι κανόνες συμπεριφοράς σε εμπόλεμες καταστάσεις όπως και στον σύγχρονο κόσμο των επιχειρήσεων και οργανισμών είναι και σαφείς και...απάνθρωποι, καθώς στο πνεύμα της ανταγωνιστικότητας "ο θάνατός σου είναι...η ζωή μου" και η προτροπή έμπειρων στελεχών προς νεώτερα στελέχη υποτίθεται ότι συνοψίζεται στην έκφραση "κόψε το λαιμό τους πριν σου τον κόψουνε..."

Όταν λοιπόν περιλαμβάνουμε στο εγχειρίδιο και στο πρόγραμμα διαχείρισης κρίσεων το θέμα της προβολής ευαισθησίας εκ μέρους των Ενόπλων Δυνάμεων, της επιχείρησης ή του οργανισμού όπου απασχολούμεθα εννοούμε ότι χρειάζεται να δείξουμε τα συναισθήματά μας στα θύματα και τις οικογένειές τους είτε πρόκειται για δικούς μας εργαζόμενους είτε πρόκειται για μέλη του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος στο οποίο λειτουργούμε.

Σε κάθε δραματικό ή τραγικό γεγονός που συνιστά το επίκεντρο της κρίσης που καλούμαστε να διαχειριστούμε, όπως και σε κάθε άλλη ενέργεια επικοινωνίας με την

εσωτερική και εξωτερική κοινή γνώμη ποτέ κανείς δεν έχασε επειδή προέβαλε τα θέματα, τις δραστηριότητες και την πληροφόρηση με ευαισθησία, ενώ αντίθετα, με το τέλος της κρίσης κάθε ενέργεια, κάθε κείμενο, κάθε πράξη που μπορούσε να θεωρηθεί "απάνθρωπη" καθώς έλειπε ο απαραίτητος συναισθηματισμός επέστρεψε, ως Ερινύα, και καταδίωξε τα στελέχη της ομάδας διαχείρισης κρίσεων, την επιχείρηση και τον οργανισμό.

10. "Μαθαίνουμε από τις εμπειρίες".

Κλείνοντας θα επικαλεσθώ ένα λαϊκό μας ρήτο που περιγράφει, για στόμα, οικογένειες ή κοινωνικά σύνολα τα αποτελέσματα κάθε κρίσης λέγοντας "αν δεν πάθεις δεν θα μάθεις". Όσο χρήσιμο και αν ήταν και συνεχίζει να είναι το συγκεκριμένο γνωμικό, έχω την αίσθηση ότι για ακαδημαϊκούς και μαθησιακούς λόγους χρειάζεται εδώ να αντιτάξω αυτό που λέγεται ότι ειπώθηκε για παρόμοιες περιπτώσεις από τον μεγάλο Γερμανό ηγέτη Bismarck "όλοι λένε ότι αν δεν πάθεις δεν θα...μάθεις. Προσωπικά προτιμώ να μαθαίνω από τα παθήματα των...άλλων!"

Κανένα στέλεχος των Ενόπλων Δυνάμεων, καμία επιχείρηση και κανένας οργανισμός που επιθυμεί να σέβεται τον εαυτό του, την εταιρική του ταυτότητα και την εσωτερική και εξωτερική κοινή γνώμη δεν μπορεί να επαναπαυτεί στην εντύπωση ότι "όλα πάνε καλά και σε εμάς δεν πρόκειται ποτέ να έλθει καμία κρίση..."

Ανοίγοντας το θέμα είχα διατυπώσει την άποψη ότι η Ιπποκρατική θέση που θεωρεί την πρόληψη ως την καλύτερη θεραπεία ισχύει και στην περίπτωση κάθε μεγάλης ή μικρής κρίσης. Αυτό σημαίνει ότι είμαστε προετοιμασμένοι να την αντιμετωπίσουμε, εάν και όποτε συμβεί, και όχι, κατά το σύνθετος (που δεν αποτελεί αποκλειστικό ελληνικό προνόμιο) να τρέχουμε τελευταία στιγμή και να μην προλαβαίνουμε.

Από κάθε μικρή ή μεγάλη κρίση που θα διαχειρισθούμε μπορούμε να μάθουμε κάποια πράγματα, να εντοπίσουμε τα δυνατά και αδύνατα σημεία του σχεδίου μας, τις διαφορές στην εκδήλωση συμπεριφοράς των μελών της ομάδας διαχείρισης κρίσεων, την ενσάρκωση των ρόλων που είχαν εκπαιδευθεί να διαδραματίσουν εάν κάτι συνέβαινε.

Σίγουρα υπάρχουν και άλλα θέματα που αφορούν στη Νομική πλευρά κάθε κρίσης (εξώδικες συμφωνίες, πληρωμές, αποκατάσταση ζημιών κοκ) τα οποία δεν συζητούνται ανοιχτά και από τα οποία μπορούν να μάθουν πολλά τα ανώτατα στελέχη διοίκησης της επιχείρησης ή του οργανισμού όχι όμως και τα μέλη της ομάδας που διαχειρίσθηκε την κρίση με μεγάλη ή μικρή επιτυχία.

Κλείνοντας οφείλω να σταθώ στο θέμα της μαθησιακής εμπειρίας που πρέπει να αντλούμε από τη διαχείριση κρίσεων και, δανειζόμενος αυτό που προανέφερα ότι είπε κάποτε ο Bismarck δηλαδή...να μαθαίνω από τα παθήματα των άλλων ... να σχολιάσω χωρίς κακεντρέχεια ότι εάν οι υπεύθυνοι του Βρετανικού γηπέδου στο Σέφφηλντ είχαν μελετήσει το

τραγικό γεγονός των 21 φιλάθλων που είχαν ποδοπατηθεί και έχασαν τη ζωή τους σε παρόμοιο περιστατικό στο γήπεδο του Ολυμπιακού, στη θύρα 7 του σταδίου Καραϊσκάκη το 1981, τότε ίσως να είχαν προλάβει το θάνατο 96 συμπατριωτών τους. Δυστυχώς, όμως, δεν μαθαίνουμε πάντα όσα χρειάζεται είτε από δικές μας κρίσεις είτε από παθήματα άλλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Cohn, R. *The PR Crisis Bible*, St.Martin;s Press, NY 2000.

Fink, S. *Crisis Management/Planning for the Inevitable*, Backinprint.com, 2000.

Harvard Business Review on Crisis Management, Cambridge Mass. 2000.

Πιπερόπουλος, Γ. *Επικοινωνώ άρα υπάρχω, Δημόσιες Σχέσεις και Επικοινωνία*, ΖΥΓΟΣ, 7η έκδοση, Θεσσαλονίκη 2004.

Πιπερόπουλος, Γ. *Εφαρμοσμένη Ψυχολογία*, ΖΥΓΟΣ, 6η έκδ. Θεσ/νίκη 1999.

Ray, S. *Strategic Communication in Crisis Management*, Quorum Books, CT, USA, 1999.

Regester, M & Larkin, J. *Risk Issues and Crisis Management*, Institute of Public Relations, USA 2002.

Schoff, J., *Crisis Management in Japan and the USA*, Brassey's, Mass., 2004.

ΠΕΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΔΙΗΜΕΡΙΔΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΑΠΟ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΣΧΟΛΗΣ ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟ ΙΩΑΝΝΗ ΠΕΤΡΙΔΗ

διημερίδα
Επίθεωρηση

Κυρίες και Κύριοι

Με τη λήξη των εργασιών της διημερίδας, έχω την πεποίθηση ότι τόσο οι πληροφορίες και οι απόψεις που μετέφεραν οι εκλεκτοί ομιλητές, όσο και οι συζητήσεις που επακολούθησαν και με τη συμμετοχή των σπουδαστών της Σχολής, συνέβαλαν ουσιαστικά ώστε να αντιληφθούμε τόσο το σημαντικό ρόλο των MME στον επηρεασμό της κοινής γνώμης και τη σχέση τους με τις Ένοπλες Δυνάμεις, όσο και την έννοια της κρίσης, τις μορφές της, τον τρόπο διαχείρισης και τη λήψη αποφάσεων σε Εθνικό Επίπεδο.

Η πλούσια παρουσίαση των δεδομένων και η κατάθεση από τους ομιλητές πραγματικών περιστατικών, σχετικών με τα δύο θέματα, έδωσαν στο εκλεκτό μας ακροατήριο τη δυνατότητα να ενημερωθεί, να προβληματιστεί, να αναζητήσει τις απαντήσεις και τέλος να διαμορφώσει άποψη για τα παραπάνω θέματα.

Πράγματι η θεματολογία της διημερίδας ήταν επίκαιρη και άκρως ενδιαφέρουσα. Ζούμε στην εποχή της εικόνας και της αστραπιάς ενημέρωσης. Καλούμαστε να διαχειριστούμε άμεσα και με επιτυχία, αναφυόμενες, ταχέως εξελισσόμενες κρίσεις, τις περισσότερες φορές τεχνητές.

Θα ήθελα όμως και εγώ από την πλευρά μου να αναφέρω συμπερασματικά και συνοπτικά, εκείνα

τα σημεία που εντόπισα ως ιδιαίτερης προσοχής και που πιθανόν να συγκλίνουν ή να ταυτίζονται με πολλούς από εσάς.

Είμαστε στην εποχή της υπερβολής, φαινόμενο που τροφοδοτεί τα MME αλλά και που τροφοδοτείται από αυτά. Αναμφίβολα τα MME έχουν αναδειχθεί σε μορφή "εξουσίας", και μάλιστα κατατασσόμενα πάνω και από τις τρεις γνωστές και θεσμοθετημένες εξουσίες της δημοκρατίας, όπως μας το επισήμανε εκλεκτός ομιλητής. Η δυναμική αυτή που έχει αποκτηθεί, δημιουργεί πολλές φορές ανεξέλεγκτες αλλά και υπερβολικές καταστάσεις. Χάνεται το μέτρο, δυσκολεύεται ο έλεγχος της σωστής και λογικής διαχείρισης και λειτουργίας της ενημέρωσης και επικοινωνίας.

Από την άλλη όμως πλευρά, οι αρχές της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης έχουν υιοθετηθεί και προστατεύονται από όλες τις δημοκρατικές χώρες. Η συνετή διαχείριση της δύναμης των MME και η τήρηση των κανόνων δεοντολογίας στη λειτουργία τους, θα μπορούσε να αναδείξει τον ευεργετικό τους ρόλο, αυτόν, της σωστής ενημέρωσης και της προώθησης εθνικών συμφερόντων, αξιών ζωής, προτύπων συμπεριφορών και άλλων ιδανικών.

Όλοι γνωρίζουμε το πρόβλημα, όλοι γνωρίζουμε ότι βρισκόμαστε στο

παρά 5 ή και πιθανόν, αν υιοθετήσω την άποψη ομιλητού, στο και 5. Δυστυχώς όμως δεν έχουμε το θάρρος και την τόλμη να το αποδεχθούμε και να το σταματήσουμε. Ίσως γιατί δεν θέλουμε να κατηγορηθούμε για παρεμπόδιση στην ελεύθερη λειτουργία της ενημέρωσης, ίσως γιατί τα οικονομικά συμφέροντα και οφέλη να είναι τεράστια, ίσως γιατί θα θέλαμε τον ακροατή - τηλεθεατή, όμηρο, χωρίς γνώμη και βούληση.

Όσο αφορά τη σχέση των ΜΜΕ με τις Ένοπλες Δυνάμεις, θα τη χαρακτηρίζαμε ως σχέση "χαλαρή". "Δεν Πουλάει" μας είπε, πολύ χαρακτηριστικά, ομιλητής. Το κοινωνικό έργο των Ενόπλων Δυνάμεων, που δεν είναι ασήμαντο, δεν προβάλλεται από τα ΜΜΕ, όσο θα έπρεπε, όπως δεν προβάλλεται και το αξιόμαχο και οι δραστηριότητες τους. Πράγματα που θα εμπέδωναν περισσότερο το αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στις ΕΔ. Ενώ οι λίγες εικόνες που βγαίνουν στην οθόνη είναι εικόνες στρατοπέδων με αφορμή αυτοκτονίες ή ατυχήματα.

Κρίση, όπως μας την προσδιόρισαν οι εξαίρετοι ομιλητές μας, είναι κατάσταση στην οποία παρατηρούνται ταχέως εξελισσόμενα γεγονότα που ταυτόχρονα εμπεριέχουν και δημιουργούν το στοιχείο της έκπληξης. Οι κρίσεις δημιουργούν απειλές, σε θέματα υψίστης σημασίας ή προτεραιότητας, όπως είναι τα εθνικά θέματα.

Η αντιμετώπιση μιας κρίσης θα

πρέπει να γίνεται σε υψηλό επίπεδο με τη συνεργασία διπλωματικών και στρατιωτικών υπηρεσιών. Μια συνεργασία η οποία θα πρέπει να λαμβάνει χώρα προληπτικά και έγκαιρα, παρά κατασταλτικά. Θα πρέπει αυτοί οι μηχανισμοί να είναι καθορισμένοι από πριν, να βρίσκονται σε διαρκή αναζήτηση και εγρήγορση. Η συλλογή πληροφοριών, η επεξεργασία αυτών και η λήψη των αποφάσεων πρέπει να είναι συντονισμένη, διαρκής και μόνιμη. Η ταχύτητα των χειρισμών, η ύπαρξη συγκεκριμένων προσώπων που θα χειρίζονται τις κρίσεις, η ψυχολογική τους προετοιμασία και ο εξοπλισμός τους με τα απαραίτητα μέσα διεξαγωγής, είναι στοιχεία που συμβάλλουν στον επιτυχή χειρισμό των κρίσεων.

Μια χώρα θα μπορούσε να αποφύγει περιπτώσεις προκλήσεων και τεχνιτών κρίσεων όταν διατηρεί ισχυρή διπλωματία και ισχυρές αξιόμαχες Ένοπλες Δυνάμεις. Για το λόγο αυτό, εμείς που έχουμε ταχθεί στην υπηρέτηση του σκοπού αυτού, δηλαδή να διατηρούμε τις Ένοπλες Δυνάμεις στον υψηλότερο βαθμό ετοιμότητας, θα πρέπει να κάνουμε το ανθρωπίνως δυνατό για την εκπλήρωση του καθήκοντος.

Κλείνοντας τις εργασίες της διημερίδας αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω, από του βήματος, τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους τους εισιτηριές αλλά και στους εκλεκτούς προσκεκλημένους μας που συνεισέφεραν με τη συμμετοχή τους στην επιτυχή έκβαση της 2ης

διημερίδας της ΑΔΙΣΠΟ, η οποία και θα συνεχίσει τις προσπάθειές της για την επιμόρφωση των Αξιών των τριών κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων για το συμφέρον της πατρίδας και της υπηρεσίας γενικότερα.

ΣΕΛΙΔΑ - ΣΕΛΙΔΑ

60

Θέματα κυριαρχίας
στο Αιγαίο

Το Αιγαίον
διαμεριζόμενον

Η γεωπολιτική,
η σύγκρουση των
πολιτισμών και ο
Αιγιακός χώρος

Περί διασποράς

Τα κριτήρια της
Κοπεγχάγης
και η Τουρκία

έρευνες- μελέτες

ΘΕΜΑΤΑ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ
Πρέσβυς ε.τ. **Βύρων Θεοδωρόπουλος**

Θέματα κυριαρχίας στο Αιγαίο αποτελούν στις τελευταίες δεκαετίες ένα μόνιμο πρόβλημα της εξωτερικής μας πολιτικής. Πρόβλημα βασικά πολιτικό που εμφανίζεται όμως υπό διάφορες νομικές μορφές ή παραμορφώσεις.

Δεν πρόκειται να αποπειραθώ εδώ να κάνω μια νομική ανάλυση των θεμάτων αυτών. Αρκεί να διευκρινισθεί προκαταρκτικά ότι η λέξη "κυριαρχία" στο πλαίσιο αυτού του άρθρου χρησιμοποιείται όχι μόνο με την αυστηρή νομική, αλλά με κάπως ευρύτερη έννοια. Με την αυστηρή έννοια η κυριαρχία ενός κράτους πάνω στο χερσαίο χώρο του εδάφους του, η πειρατικό ή νησιωτικό, είναι πιο εκτεταμένη και απόλυτη από την αντίστοιχη εξουσία που το κράτος έχει στη θαλάσσια ζώνη που περιβάλλει το έδαφος του γνωστή ως "αιγαλίτιδα ζώνη" ή "χωρικά ύδατα" καθώς και τη στήλη αέρος που εκτείνεται πάνω από το χερσαίο έδαφος και την αιγαλίτιδα ζώνη και που είναι γνωστή ως "εθνικός εναέριος χώρος", γιατί σ' αυτές τις ζώνες ισχύουν ορισμένοι περιορισμοί της κυριαρχίας. Άλλα εκτός αυτού εξουσία με δικαιώματα και υποχρεώσεις των κρατών υπάρχει και έξω από αυτούς τους χώρους και συγκεκριμένα στα διεθνή ύδατα και στον διεθνή εναέριο χώρο, καθώς επίσης και στον βυθό και το υπέδαφος της θάλασσας, δηλ. την υφαλοκρητίδα. Το πλέγμα των κυριαρχικών, των οιονεί κυριαρχικών και των λοιπών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ενός κράτους, σε έναν χώρο μάλιστα αρχιπελαγικό, όπως είναι το Αιγαίο, είναι πολύμορφο και δεν σηκώνει την υπεραπλούστευση που συχνά είναι παραπειστική. Θέλω μάλλον να επικεντρωθώ σε τρία σημεία.

Το πρώτο αφορά την ιστορική πορεία των προβλημάτων που έχουμε με την Τουρκία στο Αιγαίο σε συνδυασμό με την αντίληψη που η πορεία αυτή έχει δημιουργήσει στην απέναντι όχθη. Η ελληνική κυριαρχία στο χώρο αυτό διευρύνθηκε σε τρεις φάσεις.

Πρώτα ήρθε η απελευθέρωση των νησιών του κεντρικού Αιγαίου με τη δημιουργία του ελευσέρου ελληνικού κράτους. Ακολούθησε η απελευθέρωση των νησιών του βόρειου και του ανατολικού Αιγαίου και της Κρήτης. Και τέλος η απελευθέρωση της Δωδεκανήσου. Είναι μια σταδιακή εξέλιξη που εκτείνεται σε περισσότερο από έναν αιώνα. Σ' αυτή την πορεία όμως παρεμβάλλεται η περίοδος 1919-1922, όταν η Τουρκία είδε να απωθείται όχι μόνον από τα νησιά, αλλά από όλη την ακτή του Αιγαίου (σημειωτέον, όχι μόνο από τους Έλληνες) ενώ επικρέμαται και ταυτόχρονη απειλή ολοκληρωτικού διαμελισμού της χώρας. Η περίοδος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έδωσε το ερέθισμα στην Τουρκία να αποβλέψει σε επάνοδο στον αιγαιακό χώρο πέρα από τις ηπειρωτικές της ακτές, και γι'αυτό διαπραγματεύθηκε ζητώντας ανταλλάγματα στο Αιγαίο και με τις δυο εμπόλεμες πλευρές χωρίς όμως αποτέλεσμα, αφού ούτε η μία ούτε η άλλη πλευρά χρειάστηκαν τελικά τη συμμαχία της Τουρκίας. Η κοινή απειλή που μετά το τέλος του πολέμου αισθάνονταν τόσο η Τουρκία όσο και η Ελλάδα από τη γειτνίαση με τον σοβιετικό χώρο οδήγησε σε μια σύντομη περίοδο ηρεμίας και φιλικών σχέσεων. Περίοδος που κράτησε μόνο λίγα χρόνια, μέχρις ότου ανακινήθηκε το Κυπριακό, ήδη από το 1950 με το ενωτικό δημοψήφισμα στην Κύπρο και έντονα πια από το 1953, όταν η Ελληνική Κυβέρνηση υιοθέτησε το δίκαιο θαλάσσης του οποίου την ισχύ επικαλούμεθα.

Ένα τρίτο στοιχείο είναι ότι το σημερινό δίκαιο της θαλάσσης μας δίνει

μεν το δικαίωμα να επεκτείνουμε τα χωρικά μας ύδατα σε 12ν.μ. μέχρις εκεί τουλάχιστον που θα συναντώνται με τα αντίστοιχα τουρκικά. Μας δίνει το δικαίωμα, δεν μας υποχρεώνει.

Μπορούμε, εάν θέλουμε, να ορίσουμε π.χ. εύρος χωρικών υδάτων στα ηπειρωτικά διαφορετικό από το εύρος γύρω από τα νησιά. Πάντως να έχουμε υπ' όψιν ότι η μετατροπή τμήματος των διεθνών υδάτων στο Αιγαίο σε εθνικά ύδατα ενδέχεται να επιφέρει ορισμένα προβλήματα όχι πια μόνο με την Τουρκία αλλά με όλους τους διεθνείς χρήστες του Αιγαίου λόγω δημιουργίας διεθνών στενών, όπου ισχύουν άλλοι κανόνες ναυπιλίας.

Τέταρτο στοιχείο είναι η αβεβαιότης, αν η υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου δηλ. ο βιθός και το υπέδαφος του πέρα από τα χωρικά ύδατα κρύβει πράγματα τους πετρελαϊκούς θησαυρούς που είχαν διατυπωθεί πριν από μερικές δεκαετίες, ιδίως από τους Τούρκους. Όπως λένε μερικοί ειδήμονες, έχει ίσως μόνο μερικά πενιχρά αποθέματα και αυτά κακής ποιότητος. Γ' αυτό η σημασία ελέγχου της υφαλοκρηπίδας έχει ελάχιστη οικονομική σημασία. Για την ελληνική πλευρά όμως έχει μεγάλη σημασία να μην βρεθούν μια μέρα τα νησιά μας εγκλωβισμένα σε τουρκική υφαλοκρηπίδα.

Πέμπτο στοιχείο τέλος είναι το θέμα της αποστρατιωτικοποίησης των νησιών. Εκεί τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα. Γιατί το καθεστώς της αποστρατιωτικοποίησης είχε θεσπισθεί με τρεις διαφορετικές ρυθμίσεις. Και για μεν τη Λήμνο και τη Σαμοθράκη εμείς βασίμως ισχυρίζόμαστε πως το καθεστώς αυτό έχει λήξει αφ' της σπιγμής έληξε η αποστρατιωτικοποίηση των τουρκικών Στενών με τη Συνθήκη του Μοντρέ το 1936. Για τα λοιπά παραμεθόρια νησιά υπάρχουν οι Συνθήκες της Λωζάνης του 1923 και Παρισίων (Συνθήκη Ειρήνης με την Ιταλία) του 1947 που επιβάλλουν πράγματι αποστρατιω-

τικοποίηση. Η Ελλάς όμως διατηρεί στα νησιά από την κρίση του 1974 και πέρα στρατιωτικές δυνάμεις. Ερωτάται, αν αυτό αποτελεί παραβίαση του διεθνούς δικαίου. Σ' αυτό το θέμα υπάρχει μια γενική πεποιθηση και αποφασιστικότητα όλων μας ότι δεν μπορεί να γίνει καν λόγος για επάνοδο σε καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης.

Αυτό είναι ένα καθεστώς που είχε επιβληθεί αρχικά μετά τη μικρασιατική εκστρατείακαι απέβλεπε να αποτρέψει τυχόν νέα μελλοντική επιθετική ενέργεια της Ελλάδος κατά του τουρκικού εδάφους. Πράγμα που σήμερα κανείς δεν διανοείται, ενώ αντίθετα από τη δική μας πλευρά έχουμε ζωντανή μπροστά μας την τουρκική εισβολή και κατοχή στην Κύπρο. Ξέρουμε τις πολύ μεγαλύτερες στρατιωτικές δυνατότητες της Τουρκίας, συμπεριλαμβανομένου του αποβατικού της στόλου. Γνωρίζουμε την πλεονεκτική στρατηγική θέση ενός ηπειρωτικού χώρου έναντι ενός νησιωτικού. Ζούμε καθημερινά ακόμη παραβιάσεις του εθνικού εναερίου χώρου από την τουρκική αεροπορία. Ακούμε από την άλλη όχθη διεκδικήσεις εδαφικές αλλά και "απειλή πολέμου". Υπ' αυτές τις συνθήκες δεν είναι νοητή οποιαδήποτε χαλάρωση των μέτρων προστασίας των νησιών.

Μπορεί να πρέπει να ξανασκεφθούμε ίσως άλλα θέματα όπως η αναντιστοιχία μεταξύ εθνικού εναερίου χώρου και χωρικών υδάτων ή το θέμα της επεκτάσεως ή όχι των χωρικών υδάτων. Για αποστρατιωτικοποίηση των νησιών στο προβλεπτό μέλλον τουλάχιστον δεν μπορεί να γίνεται λόγος.

Το τρίτο τέλος σημείο είναι ότι στις μέρες μας παρατηρείται μια προοδευτική ελάττωση της σημασίας του εδαφικού συνόρου και κατ' επέκτασην της έννοιας της κυριαρχίας. Είναι μια εξέλιξη που οφείλεται σε δυο παράγοντες.

Ο ένας είναι ο τεχνικός. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας (και μάλιστα με

επιταχυνόμενους ρυθμούς) έχει ως αποτέλεσμα ότι σήμερα από ποικίλες πλευρές τα τείχη του κάθε εδαφικού συνόρου έχουν ολοένα λιγότερη σημασία. Οι πληροφορίες κινούνται πάνω από τα τείχη αυτά. Το ίδιο και οι ιδέες. Το ίδιο και τα κεφάλαια. Σε συνεχώς αυξανόμενο μέτρο και οι άνθρωποι. Το φαινόμενο της λεγόμενης "παγκοσμιοποίησης" δεν είναι πια αναστρέψιμο.

Ο άλλος παράγων είναι πολιτικός και αφορά ειδικότερα το χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στα τελευταία πενήντα περίπου χρόνια, η οικοδόμηση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου προχωρεί, έστω και με βραδείς ρυθμούς, με αναστολές, με δισταγμούς. Το γεγονός ότι η χώρα μας, πρόσφατα δε και η Κύπρος αποτελούν τμήμα αυτού του ενιαίου χώρου αλλάζει ριζικά τα πολιτικά δεδομένα στην περιοχή μας. Όσο και αν αυτό δεν είναι τυπικά και συμβατικά διατυπωμένο, είναι γεγονός ότι τα σύνορα της Ελλάδος αποτελούν πια τα σύνορα της Ευρώπης. Είναι μια πολιτική πραγματικότητα που δεν μπορεί να την αγνοήσει η Τουρκία. Ένα παραπάνω που τώρα δηλώνει ότι επιθυμεί να συμμετέχει και αυτή στην Ευρώπη. Βεβαίως μπορεί να υπάρξουν πολλά σενάρια πάνω σ' αυτό το θέμα. Είτε αρχίσουν τελικά οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της με προοπτική να διαρκέσουν 12 ως 15 χρόνια, είτε η έναρξη των διαπραγματεύσεων αναβληθεί, είτε από τις διαπραγματεύσεις προκύψει τελικά αντί για πλήρη ένταξη κάποια ειδική σχέση Ένωσης-Τουρκίας, πάντως είναι εύλογο να πιστεύουμε ότι η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας ελαττώνει σημαντικά την πιθανότητα να επιδιώξει η Τουρκία βίαια μεταβολή στο Αιγαίο.

Αυτή η αισιόδοξη προοπτική δεν πρέπει βεβαίως να μας οδηγεί σε εφησυχασμό. Η πολιτική ρευστότητα που επικρατεί (και πιθανότατα θα εξακολουθήσει να επικρατεί) στην Τουρκία

αφ' ενός και αφ' ετέρου τα ασθενή σημεία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος πρέπει να εξακολουθούν να μας απασχολούν. Ούτε η αμυντική μας ικανότητα πρέπει να εξασθενήσει, ούτε η επίμονη προσπάθεια μας να ξεκαθαρίσουν οι εκκρεμότητες που έχει προκαλέσει η τουρκική στάση στο Αιγαίο πρέπει να χαλαρωθεί. Ο ευρωπαϊκός μας προσανατολισμός αφ' ενός και αφ' ετέρου η ομοψυχία που σημειώνεται σε όλο το πολιτικό φάσμα στα θέματα του Αιγαίου επιτρέπουν να βλέπουμε με αυτοπεποίθηση προς το μέλλον.

εργαζόμενοι

ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΔΙΑΜΕΡΙΖΟΜΕΝΟΝ

Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
Εμμανουήλ Μικρογιαννάκης

Παμπάλαιη είναι η άποψη ότι η γη τέμνεται δίχα. Στην Κλασική εποχή το μεν ένα ήταν η Ασία το άλλο η Ευρώπη. Γενικώς τα αντιπθέμενα μέρη λέγονται Ανατολή και Δύση και γύρω απ' αυτή την αντίθεση υφαίνεται ακατάπαυστα ο ιστός της Ιστορίας σε πανανθρώπινο επίπεδο. Δεδομένης της παγίας αυτής αντιθέσεως (που δεν την παραμέρισε ουδεμία άλλη τμήση, π.χ. Βορρά και Νότου) γεννάται το ερώτημα πού είναι η διαχωριστική γραμμή, το όριον, μεταξύ των δύο κάσμων.

Ο Ελλήσποντος (με την πολυωνυμία του) είναι πράγματι σαφής διαχωριστική γραμμή, διότι επέχει θέση ποταμού. Είναι όμως χαρακτηριστικό ότι και εδώ οι διαβαίνοντες εκατέρωθεν (ο Ξέρης ή ο Μέγας Αλέξανδρος) έδιδαν εξαιρετική σημασία εις την διάβασιν (και τα διαβατήρια) και εκορύφωναν τις εκδηλώσεις των εις το μέσον του στενού. Η γραμμή του Ελλησπόντου επεκτεινόμενη προς την Προποντίδα διασχίζει τον Βόσπορο χωρίς σοβαρά προβλήματα και αμφισβήτησεις. Το πρόβλημα προκύπτει με την γραμμή στο Αιγαίο.

Στο μέγιστο χρονικό διάστημα της Ελληνικής Ιστορίας η Ελλάς αντιμετωπίζουσα τον Μήδον ή τον Τούρκον ευρίσκεται αντιμέτωπος του προβλήματος αυτού. Στην θετικότερη για την Ελλάδα φάση το πρόβλημα έγινε άφαντο όταν η Ασία (Μικρά και ευρύτερη, όση ήταν γνωριζομένη) ανήκαν στο Ελληνικόν. Με τις κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου η Ασία μέχρι των Ινδιών έγινε για πολλούς αιώνες Ελληνική (μάλλον Ελληνιστική), ενώ η Ελλάς υπήκθη στην Ασία με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Κρίσιμη είναι η φάση στην αναμέτρηση Ανατολής και Δύσεως όταν η αντίθεση εντοπίζεται στο Αιγαίο. Σε δύο

περιπτώσεις η αντίθεση αυτή παρουσιάζεται εντονώτερη. Η μία είναι του 4ου αι. π.Χ., την οποία θα αναλύσουμε και η δευτέρα είναι η νυν, αυτή την οποία αντιμετωπίζει η Ελλάς με την Τουρκία. Της πρώτης γνωρίζουμε την εξέλιξη και το αποτέλεσμα. Της δευτέρας το μέλλον είναι άδηλον. Ίσως η ανάλυση της πρώτης θα μπορέσει σε κάποιο βαθμό να διαφωτίσει και την σύγχρονη. Στον 4^ο αι. π.Χ. (400-300) η Περσία με το να βοηθήσει την Σπάρτη να νικήσει στον Πελοποννησιακό πόλεμο (431-404) παρουσιάζεται ως ρυθμιστής των Ελληνικών πραγμάτων. Συμπικνώνω σε δύο μόνον λέξεις την πολιτική των Περσών έναντι των Ελλήνων (διά το ευμνημόνευτον): τρίβειν, επανισούν. Τρίβει τους Έλληνες μεταξύ τους, άλεθε τους, είναι η παλαιότερη μορφή του Ρωμαϊκού divide (=διαιρεῖ) που έχει βέβαια ως επακόλουθο (και προβάλλεται ως επιταγή) το impera (=βασίλευε, κυρίευε).

Το επανισούν είναι πολυπλοκώτερο και περιεκτικότερο (το έχω αναλύσει στα βιβλία μου Παθολογία πολιτευμάτων στην Αρχαιότητα και Ολυμπιακή δημοκρατία). Ας σημειώσω εδώ απλώς ότι η επανίσωσις είναι η ευφυέστερη διπλωματική αλλά και δημιαγωγική τακτική, διότι δ' αυτής προβάλλονται πολλοί δελεαστικοί όροι που εμπλέκουν (ως κάθε δέλεαρ) και οδηγούν στην αλίευση. Ο ευγοίτευτος (=ευεξαπάτητος) σαγηνεύεται και εμπίπτει εις το δίκτυο. Όταν συνειδητοποιήσει την σύλληψη, είναι πλέον αργά.

Οι Πέρσες με υπόδειξη των Ελλήνων, του Αθηναίου Αλκιβιάδη και του Σπαρτιάτη Ανταλκίδα, επιτυγχάνουν τον κατακερματισμό της Ελλάδος με την επιβολή της αυτονομίας που αποτελούσε καθολικό Ελληνικό αίτημα. Η παγίδευση των Ελλήνων ήταν ολοσχερής. Ο βασιλεύς των Περσών, Αρταξέρης Β', με τελεσίγραφο που παραδίδει ο Ξενοφών στα Ελληνικά του (Ε' 1,31) ορίζει την νέαν

τάξιν. Η ειρήνη που επέβαλε έχει δύο σκέλη: το ένα αναφέρεται στις Ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας που εκάλυπταν όλα τα δυτικά παράλια (και ήταν Αιολικές, Ιωνικές και Δωρικές) και το άλλο τας όλας Ελληνίδας πόλεις και μικράς και μεγάλας. Τις μικρασιατικές πόλεις τις πάιρνει ο ίδιος. Τις άλλες τις αφήνει αυτόνομες και εγγυάται την αυτονομία τους. Το πιο επαίσχυντο σ' αυτήν την ειρήνη είναι ότι ο Πέρσης βασιλεύς για την κατακράτηση των Ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας παραμιθεί τους Έλληνες. Με τί; Με την αυτονομία που, όπως την χορηγεί, φέρει όλεθρο. Απαγορεύει κάθε ένωση πόλεων της Μ. Ασίας, κάθε άθροισιν δυνάμεως. Από άλλης σκοπιάς εξεταζόμενη η ειρήνη παρουσιάζει τον βασιλέα των Περσών να λαμβάνει για την αυτονομία που έδωσε ένα αντίδωρον και αυτό ήταν οι πόλεις της Μ. Ασίας.

Άλλα το πρόβλημα δεν τελειώνει. Μάλλον περιπλέκεται. Που υπάγονται τα νησιά του Αιγαίου; Είναι μια μακρά ιστορία που συνυφαίνεται με το θέμα των παράκτιων πόλεων της Μ. Ασίας. Η απάντηση εις το πρόβλημα θα ήταν απλή αν ελαμβάνετο υπόψη το εθνολογικό στοιχείο. Αφού κατοικούνται από Έλληνες θα τύχουν του αυτού καθεστώτος. Βλέπετε όμως ότι η αρχή αυτή δεν ελήφθη υπόψη, διότι εκυριάρχησε το γεωγραφικό στοιχείο, το οποίον στην γνωστή μας ειρήνη (την βασιλέως ή βασιλείου ή Ανταλκίδειον) του 386 π.Χ. έφερε την διαχωριστική γραμμή Ασίας (κυριαρχούμενης τότε από την Περσία) και Ελλάδος (προμαχούσης τότε της Ευρώπης) σύρριζα στην ακτή της Μ. Ασίας. Ήταν τόση η επιμονή να τονισθεί επακριβώς η παραλία ως όριον ώστε εχρειάσθη στην ολιγόσπιχη ειρήνη να γίνει ειδική μνεία των Κλαζομενών που είναι μεν στο ηπειρωτικό μέρος αλλά έχει και νησιωτικό τμήμα. Οι Κλαζομενές ήταν η μόνη πόλις (μαζί με την Κύπρο) που περιήλθε στους Πέρσες αν και είχε κάπι

νησιωτικόν.

Αυτά ώριζε η Ανταλκίδειος ειρήνη του 386 π.Χ. Με έκπληξη όμως διαβάζομε ότι (γύρω στο 333 π.Χ. και ενώ είχε αρχίσει η εκστρατεία του Μ. Αλεξανδρου με πρώτη μέριμνα την απελευθέρωση των Ελληνικών πόλεων της Μ. Ασίας) η Μυτιλήνη και η Τένεδος περιέρχονται στους Πέρσες ακόμη δε ότι αυτή η ρύθμιση γίνεται επ' Ανταλκίδου. Τί σημαίνει αυτό;

Η πληροφορία προέρχεται από τον πολύ αξιόπιστο ιστορικό Αρριανό, ο οποίος σημειώνει ότι η Μυτιλήνη και η Τένεδος υποχρεώθησαν να διακόψουν τις σχέσεις των με τον Μ. Αλέξανδρο και να συμμορφωθούν προς την επ' Ανταλκίδου ειρήνη, η οποία, ως λέγεται εις το κείμενο (Αναβ. Β' 1, 3-5 και 2, 2-3), έγινε προς τον βασιλέα Δαρείο. Τι συμβαίνει εδώ; Συνάπτεται ειρήνη επ' Ανταλκίδου, 34 χρόνια μετά τον θάνατον του προς τον Δαρείο Γ' (τον Κοδομαννό, τον αντίπαλο του Μ. Αλεξανδρου); Οι πολυάριθμοι μελετητές του Αρριανού ευρισκόμενοι σε απορία οβελίζουν από το κείμενο το όνομα του Δαρείου. Με την εξάλειψη όμως του ονόματος του Δαρείου από δύο χωρία του Αρριανού επιτυγχάνουν κάπι ή εμπλέκονται περισσότερο; Θέλουν να πουν ότι η Μυτιλήνη και η Τένεδος το 386 που έγινε η Ανταλκίδειος ειρήνη υπήχθησαν στους Πέρσες. Άλλα είδαμε ότι τότε ουδεμία νήσος του Αιγαίου περιήλθε στους Πέρσες. Τι ωδήγησε τους μελετητές του Αρριανού να προβούν (αβασίμως) σε διόρθωσιν του κειμένου του; Το επ' Ανταλκίδου το ερμηνεύουν ως χρονικό προσδιορισμό (κατά την εποχή του). Το επί όμως με γενική του ονόματος μπορεί να σημαίνει: επί τη βάσει, κάπι επί του οποίου στηρίζεται κάποιος. Έτσι στον Ηρόδοτο (Α' 24, 7) λέγεται ότι οι Λυδοί μετωνομάσθησαν Τυρσηνοί επί του Τυρσηνού.

Ομοίως η Λιβύη εκλήθη επί Αιβύης ...γυναικός αυτόχθονος η δε Ασίη επί της

Προμηθέος γυναικός.... (Ηροδ. Δ' 45, 3).

Άφεται όμως η δυσκολία με την πρόταση μας; Ο Ανταλκίδας, πιστεύω, διετύπωσε μία άποψη, ένα δόγμα (ως Μοητοε) και έπεισε τους Πέρσες να το αποδεχθούν (αφού μάλιστα αυτούς κυρίως συνέφερε). Το δόγμα του Ανταλκίδα, όπως κάθε δόγμα, είναι πολύ γενικό, απλό και ευμνημόνευτο.

Δεν περιέχει λεπτομέρειες, ειδικές και μεταβατικές διατάξεις. Το δόγμα του Ανταλκίδου που προεβλήθη για να ρυθμίσει άπαξ δια παντός τις σχέσεις Ανατολής και Δύσης (υπό την μορφήν που ενεφανίζοντο τότε) έλεγε: Η Ασία στον βασιλέα των Περσών και η Ελλάς με τις πόλεις της αυτόνομες. Αυτό είναι το δόγμα και η ειρήνη (από το είρω: τακτοποιώ δια του λόγου, ρυθμίζω) του βασιλέως. Κάθε ειρήνη στην εφαρμογή της δέχεται κατ' ανάγκην κάποιες επιμέρους διατάξεις.

Έτσι στην πρώτη γνωστή εφαρμογή του δόγματος (το 386) οι Αθηναίοι αξίωσαν και έγινε δεκτό να εξαιρεθούν από την αυτονομία η Λήμνος, η Ίμβρος και η Σκύρος και να υπαχθούν στην Αθήνα. Ειδική ρύθμιση τήταν επίσης η υπαγωγή των Κλαζομενών στους Πέρσες. Έτσι στην πρώτη εφαρμογή της ειρήνης τα νησιά του Αιγαίου (οι πόλεις της Λέσβου, η Χίος, η Σάμος) έμεναν αυτόνομες. Βαθμηδόν όμως τί έγινε; Όσο εμειώνετο η δύναμη αντιστάσεως των Ελληνικών πόλεων, τόσο ημένετο η Περσική βουλιμία. Έτσι εφθάσαμε στο σημείο να θεωρούν οι Πέρσες ως ιδικές των νήσους, όσαι προσκυρούσιν Ασία (Πλουτ. Άρτ. 21, 2). Αν οι προσκυρούσες νήσοι περιέλθουν στους Πέρσες, τότε από πού διέρχεται η διαχωριστική γραμμή. Και τί θα εμπόδιζε με την φοράν που πήραν τα πράγματα, με τον θρίαμβο της Περσικής διπλωματίας, να διεκδικήσουν οι Πέρσες όλο το Αιγαίο και να φθάσουν μέχρι το στενό του Ευρίπου, κάπου στην Αυλίδα, από όπου πάλαι έγινε η εκστρατεία κατά της Τροίας; Από τα παράδοξα της

Ιστορίας είναι ότι το Ανταλκίδειον δόγμα, αυτή την ειρήνη που ίσχυσε πάνω από μισό αιώνα (386 έως 333 π.Χ.), την ακύρωσε στην πράξη ο Μ. Αλέξανδρος. Με αυτόν η οροθετική γραμμή των δύο κόσμων Ανατολής και Δύσεως αφού πέρασε στον ήλιο ποταμό, τον Ευφράτη και τον Ινδό, έχασε τη σημασία της μέσα σε μια άλλη οικουμένη, την Ελληνιστική, την οποία συνεχίζει η Ρώμη. Η πόλη αυτή του Τιβέρεως δια του Αινείου θα κληρονομήσει την Τροία, θα εκδικηθεί δια την Ιλίου Πέρσαιν και σε μία νέα ανάμειξη λαών και πολιτισμικών στοιχείων θα δημιουργήσει το Ελληνορρωμαϊκό δίπτυχο.

Αναζητούντες κάποιο σταθμόν για να καταθέσουμε την γραφίδα δεν ευρίσκουμε καταλληλότερο τόπο από την Κωνσταντινούπολην και χρόνο το 330 μ.Χ.

Ο Μ. Κωνσταντίνος έχει διορατικότητα και επισκοπών τα καιρια τοποθετεί την πρωτεύουσα του στο σημείο τομής των δύο κόσμων που τους ενώνει σε ένα. Έν το παν.

έρευνες - μελέτες

**Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ,
Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ
ΚΑΙ Ο ΑΙΓΑΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ**

Υπό Ιωάννη Λουκά

*Καθηγητή και Διευθυντή του Τομέα
Ανθρωπιστικών και Πολιτικών Επιστημών της
Σχολής Ναυτικών Δοκίμων*

Η Γεωπολιτική, ως επιστημονική μέθοδος ανάλυσης της πραγματικότητας, εντάσσεται στο πεδίο της λεγόμενης "ρεαλιστικής σχολής σκέψης"¹, έτσι όπως η σχολή αυτή θεμελιώθηκε από τον Θουκυδίδη πάνω στην αντίληψη ότι η "ισχύς" αποτελεί την κυριότερη έκφανση της ανθρώπινης δράσης πάνω στον ιστορικό χάρτη². Στους αντίποδες αυτής της σχολής, βρίσκεται ο "ρομαντικός ιδεαλισμός" που πιστεύει στο ουτοπικό όραμα της "Επί Γης Ειρήνης" μέσω διαδικασιών όπως η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των λαών (ζητούμενο και της "παγκοσμιοποιητικής" αντίληψης του Διεθνούς Συστήματος) και η επιβολή εφ' όλων των λαών της γης, ανεδρήτη από το είδος και την ποιότητα του πολιτισμού τους, του καθεστώτος της δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού³.

Η Γεωπολιτική, που αποτελεί ταυτόχρονα επιστημονικό γνωστικό

1. Βλ. σχετικά Ι. Λουκάς, Η Γεωπολιτική, Αθήνα, εκδ. Τροχαλία, 2000, σελ. 32 κ.ε., Γ. Μούρτος, Ελλάδα και Τουρκία στη μετα-Ψυχροπολεμική εποχή, Προϋπόθεσεις για μια ελληνική Realpolitik, Αθήνα, εκδ. Τροχαλία, 1997, Αθ. Πλατίας, Το Νέο Διεθνές σύστημα. Ρεαλιστική πρασίγνιση διεθνών σχέσεων, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1995, σελ. σελ. 28 κ.ε.

2. Θουκυδίδης, B, 37, 41. Για τον Θουκυδίδη ως "ιδρυτή" της σχολής ακέψιης του πολιτικού ρεαλισμού βλ. μ.ά. B. Frankel (ed.), Roots of Realism, London, Frank Cass, 1996, I. Λουκάς, Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία και Παγκόσμιο Πόλεμο, Αθήνα, εκδ. Τροχαλία, 1996, σελ. 33 κ.ε., Α. Πλατίας, Το Νέο Διεθνές σύστημα. Ρεαλιστική πρασίγνιση των διεθνών σχέσεων, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1995, σελ. 28 κ.ε..

3. Βλ. μ.ά. Γ. Μούρτος, σ.ο.π., και πρβ. F. Deppen, Η Νέα Διεθνής Τάξη, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα - Αιβάνη, 1995, Δ. Κωνσταντίνος & K. Αρβανιτόπουλος, Διεθνείς Σχέσεις, Συνέδεια και μεταβολή, Αθήνα, εκδ. I. Σιδέρη, τ. A, 1997, 154 κ.ε.

αντικείμενο και εργαλείο χάραξης μιας τάξης πραγμάτων στο Διεθνές Σύστημα, επιβάλλει την εξέταση της αλληλεπίδρασης του πολιτισμικού οικοδομήματος του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος (μέσα στο οποίο το οικοδόμημα αυτό εγγράφεται) με σκοπό την απόκτηση και την αύξηση της οικονομικής ισχύος ή / και της στρατιωτικής ισχύος⁴. Στην πρώτη περίπτωση, όταν δηλαδή η εξέταση της διαπλοκής μεταξύ ανθρώπου και φυσικού χώρου γίνεται με στόχο την οικονομική ισχύ, τότε έχουμε να κάνουμε με το σκέλος της Γεωπολιτικής που ονομάζεται Γεωοικονομία⁵. Το άλλο σκέλος είναι η Γεωστρατηγική, τις αρχές της οποίας εφαρμόζουμε όταν στοχεύουμε στην απόκτηση της στρατιωτικής ισχύος μέσω της αξιοποίησης του ανθρώπινου παρεμβατισμού επί του γεωγραφικού χάρτη⁶.

Η πρώτη ιστορική καταγραφή της δημιουργίας συγκεκριμένων πεδίων συγκροτημένης γεωπολιτικής αντίληψης του πολιτισμού μας οφείλεται σε εκείνον που σήμερα χαρακτηρίζουμε ως "πατέρα" της Ιστορίας, δηλαδή τον Ηρόδοτο από την Αλικαρνασσό. Στην εισαγωγή της Ιστορίας του, όπου πραγματεύεται τις ελληνο-περσικές συρράξεις του βου και του 5ου αι. π.Χ., σκιαγραφεί με σαφή τρόπο μια μακραίωνη εξελικτική διαδικασία με απαρχές της τους μύθους της αρπαγής της Ευρώπης και της Αργοναυτικής Εκστρατείας και απόληξή της την περσική επιδρομή κατά των ελληνικών πόλεων-κρατών που κορυφώθηκε με τη συντριβή του Ασιάτη εισβολέα στη Σαλαμίνα (480 π.Χ.) και στις Πλαταιές (479 π.Χ.).

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά στην εναρκτήρια παράγραφο του έργου του το οποίο συνέγραψε λίγες δεκαετίες

4. I. Λουκάς, Η Γεωπολιτική, σ.ο.π., σελ. 23.

5. I. Λουκάς, σ.ο.π., σελ. 33 κ.ε.

6. I. Λουκάς, σ.ο.π., σελ. 39 κ.ε.

μετά τους Περσικούς Πολέμους, "ο Ηρόδοτος ο Αλικαρνασσεύς παρουσιάζει την έρευνά του αυτή για να μη λησμονηθούν με τον καιρό τα έργα των ανθρώπων και να μη μείνουν αμνημόνευτα τα μεγάλα και θαυμαστά κατορθώματα των Ελλήνων και των βαρβάρων, ούτε, ειδικότερα, τα αίτια για τα οποία πολέμησαν μεταξύ τους"⁷. Η σημαντικότερη γεωπολιτική πτυχή που έχει το έργο του Ηρόδοτου είναι και ο βασικός μεθοδολογικός πυρήνας γύρω από τον οποίο παρουσιάζει να εκτυλίσσονται τα πράγματα: η τιτάνια σύγκρουση μεταξύ Ελλήνων και Περσών παρουσιάζεται από τον αρχαίο Ιστορικό ως μια κατά κάποιο τρόπο νομοτελειακά προκαθορισμένη σύγκρουση των πολιτισμών! Από τη μια πλευρά, του ελληνικού πολιτισμού της ελευθερίας και της ανθρωποκεντρικής πρόσληψης της πραγματικότητας, που αποτελεί την κοιτίδα του ευρωπαϊκού και του ευρύτερου δυτικού πολιτισμού. Από την άλλη πλευρά, του περσικού πολιτισμού του δεσποτισμού και της θεοκεντρικής αντίληψης του κόσμου, γνήσιου εκπροσώπου του ασιατικού τρόπου συγκρότησης της ανθρώπινης κοινωνίας.

Το σημερινό ευρύ κοινό εξοικειώθηκε με τον όρο "σύγκρουση των πολιτισμών" από τα τέλη του 20ού αι. και εξής, χάρη κυρίως στο έργο του Αμερικανού S. Huntington "Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης". Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και Διευθυντής του "John M. Olin Institute for Strategic Studies", και έχοντας διατελέσει μεταξύ άλλων Διευθυντής Στρατηγικής Ασφάλειας στο Αμερικανικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας, ο S. Huntington δημοσίευσε την εν λόγω μελέτη του σε μια

7. Ηρόδοτος, Α, 1 (μεταφράσεις των χωρίων του Ηρόδοτου: Ά. Βλάχος, εκδ. Κυκεών - Ωκεανίδαι).

8. S. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, Simon & Schuster, 1996.

κρίσιμη ιστορική καμπή του Διεθνούς Συστήματος, όταν είχε καταρρεύσει ο σοβιετικός κόσμος και εμφανίζονταν απειλητικά στον ορίζοντα τα σύννεφα των συνεχών συρράξεων της - υπό αγγλοσαξονικής κηδεμονίας - Δύσης από τη μια πλευρά, με ισχυρούς εκπροσώπους του ισλαμικού φονταμενταλισμού από την άλλη. Στόχος του Αμερικανού γεωπολιτικού ήταν να δημιουργήσει ένα ενιαίο πλαίσιο αναφοράς της δυτικής δυναμικής μέσα από τη συνειδητοποίηση της λειτουργίας του πολιτισμού ως βασικού συντελεστή διαμόρφωσης του γεωπολιτικού παιγνίου ισχύος. Κομβικό σημείο στην όλη επιχειρηματολογία του Αμερικανού επιστήμονα είναι η ηροδότεια αντίληψη περί πολιτισμού, την οποία ο S. Huntington επικαλείται μέσα από την αυτούσια διατύπωση των διαβεβαιώσεων που οι Αθηναίοι έδωσαν στους Σπαρτιάτες για να τους πείσουν ότι δεν επρόκειτο ποτέ να τους προδώσουν στους Πέρσες και οι οποίες εμπειριέχουν τον πρώτο - και πλέον τεκμηριωμένο - επιστημονικό ορισμό της εθνικής συνείδησης⁹:

"Γιατί υπάρχουν πολλοί και σοβαροί λόγοι που μας απαγορεύουν να κάνουμε κάτι τέτοιο, ακόμα και να θέλαμε. Πρώτο και κύριο, τα αγάλματα και οι ναοί των θεών κάτηκαν και έχουν ερειπωθεί. Πρέπει να πάρουμε εκδίκηση γι' αυτό με όλες μας τις δυνάμεις και όχι να συνεργαστούμε με τους ανθρώπους που διέπραξαν τέτοια εγκλήματα. Δεύτερον, η ελληνική φυλή έχει το ίδιο αίμα και την ίδια γλώσσα, μοιραζόμαστε τους ίδιους θεούς, ναούς, τις ίδιες θυσίες και έθιμα. Θα ήταν πράγματι, πολύ άσχημο αν οι Αθηναίοι τα πρόδιδαν όλα αυτά".

Η σύγκρουση των πολιτισμών, που έλαβε ως γεωπολιτικό όρος συγκεκριμένο επιστημονικό περίβλημα με το έργο του S. Huntington, αποτελεί το νοηματοδοτικό πλαίσιο εντός του οποίου εγγράφεται από τον Ηρόδοτο η σύρραξη

9. S. Huntington, ο.π., σελ. 52

μεταξύ Ελλήνων και Περσών κατά την αρχαιότητα, αλλά, παράλληλα, λειτουργεί με διαφορετικό τρόπο στο έργο του Αμερικανού γεωπολιτικού και του αρχαίου ελληνικού Ιστορικού. Ο πρώτος χρησιμοποιεί τη σύγκρουση των πολιτισμών με ένα γνήσια γεωπολιτικό τρόπο, προσπαθώντας να οικοδομήσει πάνω σε αυτή μια συγκεκριμένη στρατηγική ασφάλειας του αγγλοσαξονικού κόσμου και (στο μέτρο που ο κόσμος αυτός τοποθετείται επικεφαλής του δυτικού πολιτισμού) όλης της Δύσης. Ενώ ο δεύτερος είχε χρησιμοποιήσει την αντίτιψη της σύγκρουσης των πολιτισμών για να εισχωρήσει στους αιτιοκρατικούς μηχανισμούς ενός ιστορικού "γεγονότος" το οποίο, τελικά, χάρη σε αυτήν την προσέγγισή του, το ανέλυσε με όρους γεωπολιτικούς.

Παράλληλα, ο Ηρόδοτος έθεσε και τις μεθοδολογικές βάσεις για την προσέγγιση ενός από τα μείζονα ζητήματα της γεωπολιτικής προσέγγισης των πραγμάτων: αυτού της θαλάσσιας και της χερσαίας ισχύος ως διαφοροποιητές της στρατηγικής συγκρότησης των πολιτισμών.

"Εισάγοντας" ο Ηρόδοτος το θέμα της θαλάσσιας ισχύος σε σχέση με τη χερσαία, διευκολύνει μεθοδολογικά την έρευνα στην αποκωδικοποίηση του δυναμικού πεδίου δόμησης του κλασικού πολιτισμού μέσα από το λεγόμενο "οδυσσειακό μοντέλο", του οποίου οι (πρωτο)ϊστορικές απαρχές συνδέονται με την Αργοναυτική Εκστρατεία που αποτελεί την πρώτη "ανάμνηση" οργανωμένης επιχείρησης του ελληνισμού για γεωπολιτικούς στόχους, και το ζενίθ του είναι η αθηναϊκή κυριαρχία επί των θαλασσών χάρη στην οποία κατέστη δυνατή και η υλοποίηση του πανελλήνιου οραματισμού κατάλυσης της ασιατικής ισχύος επί Μεγάλου Αλεξανδρου. Αν όμως ο Ηρόδοτος μας προσφέρει τις πρώτες μαρτυρίες για το όλο ζήτημα, μέσω της

αναφοράς της δράσης του Εκαταίου του Μιλήσιου, εκείνος ο οποίος μας παρέχει ένα ολοκληρωμένο πεδίο ανάλυσης του ζητήματος αυτού είναι ο "πατέρας" του Ορθολογισμού Θουκυδίδης.

Όπως το έργο του Ηροδότου, έτσι και αυτό του Θουκυδίδη γράφτηκε "για να μείνει αιώνιο κτήμα των ανθρώπων και όχι σαν έργο επικαιρού διαγνωσμού για ένα πρόσκαιρο ακροατήριο"¹⁰. Ο Θουκυδίδης θέτει τις βάσεις της σχολής σκέψης του πολιτικού ρεαλισμού η οποία, όπως προαναφέρθηκε, σε αντίθεση με τον ρομαντικό ιδεαλισμό, πρεσβεύει πως η "ισχύς" είναι ο βασικός γνώμονας αποκωδικοποίησης του διεθνούς συστήματος το οποίο, αποτελώντας στην ουσία μια μεγέθυνση της ανθρώπινης κοινωνίας, είναι "άναρχο" και δε διέπεται από κανόνες ηθικής τάξης και αισθητικής ευκοσμίας.

Το έργο του Θουκυδίδη ανέδειξε το ρόλο της ναυτικής ισχύος ως "γεωπολιτική σταθερά" ενός χώρου αποτελουμένου από πλήθος νήσων και περιβαλλόμενου από θάλασσα όπως ο ελληνικός χώρος, αλλά παράλληλα κατέδειξε τις στρατηγικές αναγκαιότητες όλων των καταρχάς "ναυτικών κρατών" της Δύσης. Ορισμένα χωρία του, όπως το ακόλουθο που είναι λόγια του Περικλή προς τους Αθηναίους, έχουν μάλιστα καταλάβει εξέχουσα θέση στην παγκόσμια ανθολογία στρατηγικής¹¹: "Σας λέω ότι από τα δύο μέρη του κόσμου που μπορεί να χρησιμοποιεί ο άνθρωπος, την γη και την θάλασσα, εξουσιάζετε απόλυτα τη δεύτερη, όχι μόνο στις περιοχές όπου σήμερα κυριαρχείτε, αλλά και σεκείνες όπου, στο μέλλον, θα ποφασίζατε να επεκταθείτε. Με το ναυτικό που έχετε σήμερα, ούτε ο (Πέρσης) Μέγας Βασιλεύς ούτε άλλο κανέναν έθνος μπορεί να σας εμποδίσει να πάτε όπου θέλετε. Η ναυτική αυτή δύναμη

10. Θουκυδίδης, Α', 22 (μεταφράσεις των χωρίων του Θουκυδίδη, Α. Βλαχού, εκδ. Ηριδανός).

11. Θουκυδίδης, Β', 62.

έχει πολύ μεγαλύτερη αξία από τα σπίτια σας και τα χωράφια σας, που η στέρησή τους σας φαίνεται τόσο φοβερή. Δεν πρέπει να θλίψεστε τόσο πολύ γι'αυτά. Πρέπει να τα θεωρείτε σαν περιβολάκια ή μικροστολίδια πολυτελείας αν τα συγκρίνετε με τη ναυτική σας δύναμη. Πρέπει να ξέρετε ότι, με την ελευθερία, αν την υπερασπιστούμε και την διαφυλάξουμε, εύκολα θ' αποκτήσετε πάλι και σπίτια και χωράφια, ενώ αν υποκύψετε σε ξένους, τότε θα χάσετε κι αυτά που έχετε".

Για το λόγο τούτο, το έργο του Θουκυδίδη είχε πολύ μεγάλη επίδραση στη διαμόρφωση της νεότερης και της σύγχρονης γεωπολιτικής σκέψης, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις άλλες Δυτικές ναυτικές χώρες.

Εξίσου σημαντική, αν όχι μεγαλύτερη, υπήρξε η επίδραση των γεωπολιτικών θεωρήσεων που εμπεριέχει το έργο του Θουκυδίδη στη διαμόρφωση της σκέψης σημαντικών εκπροσώπων της αγγλοσαξονικής γεωπολιτικής σχολής, ιδιαίτερα δε στη σκέψη και το έργο του Αμερικανού Ναυάρχου Alfred Mahan (1840-1914) ο οποίος έθεσε τις βάσεις του γεωστρατηγικού προσδιορισμού της θαλάσσιας ισχύος ως εφαλτήρα για τη μετατροπή των ΗΠΑ σε μια αυτοκρατορική Δύναμη του πλανήτη¹².

Ο Mahan, που ήταν βαθύς γνώστης της Ιστορίας και διετέλεσε Πρόεδρος της Αμερικανικής Ιστορικής Εταιρείας, πίστευε όπως ο Θουκυδίδης για τους αρχαίους Αθηναίους ότι οι Αμερικανοί είναι "νησιωτικό έθνος" και οφείλουν να πιστοποιούν πως έχουν συνειδηση αυτής της πραγματικότητας μέσω της διαχείρισης της θαλάσσιας ισχύος¹³, της

οποίας το περιεχόμενο θα διαφοροποιήσει από αυτό της ναυτικής ισχύος. Από την Έδρα της Ναυτικής Ιστορίας της Αμερικανικής Ναυτικής Σχολής Πολέμου επέβαλε τη χρησιμοποίηση της έννοιας "ναυτική ισχύς" μόνο για τη δύναμη του Πολεμικού Ναυτικού και άριστε τη "θαλάσσια ισχύ" ως ένα σύνθετο μέγεθος που αποτελεί το άθροισμα της ναυτικής ισχύος με τη δύναμη της εμπορικής ναυτιλίας της χώρας και με τη δυνατότητά της να ελέγχει σημεία γεωστρατηγικής σημασίας πάνω στο θαλάσσιο χάρτη¹⁴.

Η σκέψη του Mahan θα ταξιδέψει πέρα από τον Ατλαντικό και οι θεωρίες του θα γονιμοποιήσουν την ευρωπαϊκή γεωπολιτική σκέψη που, την εποχή εκείνη, έκανε την πρώτη εμφάνισή της στην παγκόσμια ιστορία των επιστημών. Και είναι στον ευρωπαϊκό χώρο, και πιο συγκεκριμένα στο γερμανικό, που η λέξη "Γεωπολιτική" θα λάβει τη ληξιαρχική πράξη γέννησή της, επινοηθείσα από τον Σουηδό Καθηγητή Ιστορίας και Πολιτικών Επιστήμων Rudolf Kjellen (1846-1922) που στο έργο του "Το κράτος ως μορφή ζωής" ("Staten som Lifsform", 1916) θα ορίσει αυτή τη νέα προσέγγιση των διακρατικών σχέσεων ως την "επιστήμη πού μελετά το κράτος σαν γεωγραφικό οργανισμό, έτσι όπως αυτός εκδηλώνεται μέσα στο χώρο".

Ο ορισμός αυτός αντανακλούσε σαφώς τους εύρωστους γεωπολιτικούς οραματισμούς του Β' Γερμανικού Ράιχ¹⁵, που την εποχή εκείνη είχε ήδη ξεκινήσει τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, του οποίου ο στρατηγικός νους, Ναύαρχος Alfred von Tirpitz υπήρξε βαθιά επηρεασμένος αφενός από τη σκέψη του Mahan και αφετέρου από το έργο του Friedrich Ratzel

12. Βλ. Ι. Λουκάς, "Φλιππίνες και Κύπρος: Αμερικανική και Αγγλική Γεωστρατηγική στον 19ο αι.", Ναυτική Επιθεώρηση, τ. 512, Ιούλιος - Αύγουστος 1998, σελ. 21 κ.ε.

13. Βλ. G. W. Baer, *One Hundred Years of Sea Power: The U.S. Navy, 1890-1990*, Stanford, University Press, 1993, σελ. 12.

14. Βλ. και τις σχετικές αντιλήψεις που αναπτύσσει στο λογότερο γνωστό έργο του *The Interest of America in Sea Power: Present and Future*, Boston, Little Brown, 1898.

15. Βλ. Ι. Λουκάς, Η Γεωπολιτική, ό.π., σελ. 207 κ.ε.

(1844-1904)¹⁶ ο οποίος και είχε θέσει τις γεωπολιτικές βάσεις του Β' Ράιχ.

Την ίδια εποχή που στη Γερμανία η γεωπολιτική σκέψη του Ratzel, "πατέρα" της θεωρίας περί "ζωτικού χώρου" (:Lebensraum), επηρέαζε τόσο την πολιτική σκέψη όσο και το χώρο των επαγγελματιών ιστορικών, οι οποίοι πρόσφεραν την ιδεολογική βάση της δημιουργίας ενός ισχυρού συγκεντρωτικού κράτους, στον αγγλοσαξονικό χώρο δημιουργείτο μια άλλη ολοκληρωμένη σχολή γεωπολιτικής σκέψης από τον Διευθυντή του London School of Economics και μέλος του Βρετανικού Κοινοβουλίου Halford Mackinder (1861-1947)¹⁷. Εκφραστής της θαλάσσιας ισχύος και αυτός, σαν τον Αμερικανό Ναύαρχο Mahan, ο Mackinder υπήρξε Πρόεδρος του Αυτοκρατορικού Οργανισμού Ναυτιλίας της Μεγάλης Βρετανίας και, για ένα μικρό διάστημα, δίδαξε Γεωγραφία στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, όπου από το 2000 και εξής λαμβάνουν χώρα οι κλειστές συγκεντρώσεις του Γεωπολιτικού Φόρουμ που φέρει το όνομα του, το οποίο έχει θεσπιστεί από το Βρετανικό Υπουργείο Άμυνας και όπου συμμετέχουν εξέχουσες προσωπικότητες του σημερινού γεωπολιτικού χώρου¹⁸.

Με βαθύτατες γνώσεις Ιστορίας και μολονότι δεν αυτοαπεκλήθη "Γεωπολιτικός", ο Mackinder κατέστη ο

16. Bl. Fr. E. Brezet, "La pensée navale allemande des origines à 1914", στο: H. Coutau-Bégarie (ed.), *L'évolution de la pensée navale*, Paris, Commission Française d'Histoire Maritime - Fondation pour les Etudes de Défense Nationale, Dossier 41, 1990, σελ. 127 κ.ε., I. Λουκάς, ό.π., σελ. 211 κ.ε., και πρβ. G. Weir, *Building the Kaiser's Navy (1890-1919)*, Annapolis, Naval Institute Press, 1992.

17. Για τη σκέψη του H. Mackinder βλ. I. Λουκάς, Η Γεωπολιτική, ό.π., σελ. 177 κ.ε.

18. Στο εν λόγω Forum, στο οποίο ο γραφών εκπροσωπεί την Ελλάδα, συμμετέχουν, μ.ά., ο Καθηγητής και Σύμβουλος των κυβερνήσεων των ΗΠΑ Zb. Brzezinski, ο Γενικός Διοικητής των NATOϊκών στρατευμάτων στον Πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας Στρατηγός W. Clark και άλλες προσωπικότητες από

πραγματικός "πατέρας" της αγγλοσαξονικής γεωπολιτικής σκέψης επιβάλλοντας τη θεωρία του περί "καρδιάς της Γης" ("Heartland") που καταλαμβάνει τον ευρασιατικό χώρο, και που είναι η Ρωσία, της οποίας όμως το έδαφος αποτελεί αντικείμενο δυνητικής ιδιοποίησης από τη Γερμανία στα δυτικά και από την Κίνα ή την Ιαπωνία στα ανατολικά. Περιοχή κλειδί για την παγκόσμια ηγεμονία, η "καρδιά της Γης" πρέπει, κατά τον Βρετανό Γεωπολιτικό, να "περισφίγγεται" συνεχώς από έναν "δακτύλιο ανάσχεσης" ("Rimland") των δυτικών ναυτικών Δυνάμεων, οι οποίες οφείλουν να διατηρούν τον έλεγχο του Παγκόσμιου Ωκεανού. Στο βασικό έργο με τίτλο "Γεωπολιτικά ιδανικά και πραγματικότητα"¹⁹, ο Mackinder θα επισημάνει με εξαιρετική διαύγεια τη διαπλοκή μεταξύ φυσικού χώρου και πολιτισμού την οποία θα καταστήσει θεμελιώδη αρχή της γεωπολιτικής προσέγγισης των πραγμάτων. Και θα θεωρήσει ως διαμορφωτικό πεδίο αυτής της γεωπολιτικής αρχής την αιγαϊκή δυναμική της αρχαίας εποχής από τη μινωική θαλασσοκρατορία μέχρι τη σύγκρουση ελληνικού και περσικού πολιτισμού. Γράφει σχετικά²⁰:

"Η σύγχρονη έρευνα έχει ξεκαθαρίσει ότι ο ναυτικός αγώνας της αρχαιότητας προερχόταν όλες τις εποχές από τη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Ευρώπης και Ασίας που είναι γνωστή ως Αιγαίο Πέλαγος και Αρχιπέλαγος. Ναυτικοί από αυτή τη θάλασσα εμφανίζονται να έχουν διδάξει στους Φοίνικες το εμπόριο τον ακαδημαϊκό, τον πολιτικό, τον διπλωματικό και τον στρατιωτικό χώρο της Μεγάλης Βρετανίας και των ΗΠΑ. Μέχρι τώρα, το Mackinder Forum έχει συγκληθεί τρεις φορές στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (στην "Αίθουσα Mackinder"), μια φορά στο Naval War College των ΗΠΑ (Newport, Rhode Island) και μια φορά - σε συνδιοργάνωση Σχολής Ναυτικών Δοκίμων και εφοπλιστικού χώρου - στη Χίο.

19. H. Mackinder, *Democratic Ideals and Reality*, New York, The Norton Library, 1919, β' έκδ. 1966.

20. H. Mackinder, ό.π., σελ. 33 κ.ε.

σε περιόδους που τα ελληνικά δεν ήταν ακόμα διαδεδομένα. Έχει μεγάλη σημασία να σημειώσουμε ότι το κέντρο του πολιτισμού του προ-ελληνικού κόσμου του Αιγαίου, σύμφωνα με ενδείξεις της μυθολογίας αλλά και πρόσφατων ανασκαφών, ήταν το νησί της Κρήτης. Ήταν άραγε αυτή η πρώτη βάση της θαλάσσιας ισχύος; Από εκεί οι ναυτικοί, πλέοντας βόρεια, είδαν την ανατολή του ήλιου στα δεξιά και τη δύση του στα αριστερά, και ονόμασαν τη μία Ασία και την άλλη Ευρώπη: Υπάρχουν τόσα πολλά νησιά στο Αρχιπέλαγος που το όνομά του έχει γίνει (όπως για παράδειγμα το Δέλτα του Νείλου στην Αίγυπτο) μια από τις πιο περιγραφικές ορολογίες της γεωγραφίας. Όμως η Κρήτη είναι το μεγαλύτερο και πιο καρποφόρο από όλα. Έχουμε εδώ την πρώτη περίπτωση της σημαντικότητας μιας μεγάλης βάσης θαλάσσιας ισχύος; Το ανθρώπινο δυναμικό της θάλασσας θα πρέπει να τραφεί από κάποια στεριά καθώς και από άλλα πράγματα που θεωρούνται ισοδύναμα - όπως η ασφάλεια της εστίας και η ενέργεια των ανθρώπων - η δε ισχύς θα ελέγχει το δυναμικό πεδίο της θάλασσας. Η επόμενη φάση της αιγιαλικής ανάπτυξης διδάσκει ουσιαστικά το ίδιο μάθημα. Ιππικές ελληνόφωνες φυλές κατέβηκαν από το Βορά στη χερσόνησο που τώρα αποτελεί ελληνικό έδαφος, και εγκαταστάθηκαν εξελληνίζοντας τους ντόπιους κατοίκους. Αυτοί οι Έλληνες προσδέψαν στο τελευταίο άκρο της χερσονήσου, την Πελοπόννησο, που συνδέεται με το ηπειρωτικό τμήμα μέσω του ισθμού της Κορίνθου. Με τον τρόπο αυτό, οργανώνοντας θαλάσσια ισχύ στη σημαντική βάση της χερσονήσου, μια από τις ελληνικές φυλές, οι Δωριείς, θα κυριέψουν την Κρήτη, μια μικρή αλλά εντελώς νησιωτική βάση. Πέρασαν αιώνες, κατά τη διάρκεια των οποίων οι Έλληνες έπλευσαν γύρω από την Πελοπόννησο στα βόρεια παράλια της έως τα Ιόνια νησιά και

δημιουργήσαν αποκίες στις ακτές εκείνης της θάλασσας. Έτσι, η χερσόνησος μετετράπη σε ακρόπολη στο κέντρο του ελληνικού ναυτικού κόσμου. Κατά μήκος των ακτών των διδύμων θαλασσών, του Αιγαίου και του Ιονίου, οι Έλληνες άποικοι ήταν εκτεθειμένοι σε επίθεση από πίσω. Μόνο στην ενδοχώρα της χερσονήσου ήταν οι πληθυσμοί, σχετικά και όχι πάντα, ασφαλείς.

Στην ανατολική πλευρά του Αιγαίου οι Πέρσες κινήθηκαν από την ενδοχώρα εναντίον των ελληνικών πόλεων μέσω της θάλασσας και ο αθηναϊκός στόλος μετέφερε βοήθεια από την ακρόπολη της χερσονήσου στις απειλούμενες περιοχές και επέθη ζήτημα μεταξύ θαλάσσιας και χερσαίας ισχύος. Η περιστήνη επίθεση αποκρούστηκε στον Μαραθώνα και οι Πέρσες κατέφυγαν στη στρατηγική της χερσαίας ισχύος. Υπό τον Ξέρενη, εκστράτευσαν κυκλικά φτιάχνοντας γέφυρες για τα πλοία στα Δαρδανέλια και εισέβαλαν στη χερσόνησο από τα βόρεια με την ιδέα να καταστρέψουν τη φωλιά απ' όπου οι σφίγγες βγαίνουν και τσιμπούν και μετά πετάνε μακριά με ακαθόριστο τρόπο²¹.

Την τελευταία συμβολή του στη γεωπολιτική προσέγγιση των πραγμάτων, ο Mackinder τη δημοσίευσε το 1943 - ενώ ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος βρισκόταν στο ζενίθ του - στο αμερικανικό ημι-επίσημο (και για τούτο υψηλού κύρους) περιοδικό "Foreign Affairs"²². Στη μελέτη αυτή, επανερχόταν στη σπουδαιότητα του ελληνικού χώρου για την ασφάλεια της Δύσης, προέβλεπε κατά κάποιο τρόπο τον επικείμενο Εμφύλιο Πόλεμο που θα ξεσπούσε στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωση από το γερμανικό ζυγό, και έθετε τις βάσεις της δημιουργίας του NATO και της μετα-πολεμικής γεωπολιτικής αρχιτεκτονικής, θεμελιώδης λίθος της οποίας υπήρξε στην Ανατολική

21. H. Mackinder, "The Round World and the Winning of the Peace", Foreign Affairs, July 1943.

Μεσόγειο το Δόγμα Τρούμαν²².

Οι μετα-πολεμικές εξελίξεις δικαίωσαν ολοκληρωτικά τη γεωπολιτική σκέψη του Mackinder, που θα πεθάνει το 1947, έτοις όπως αυτή εμπλουτίστηκε με τις αντιλήψεις ενός άλλου αγγλοσάξονα (ολλανδικής καταγωγής) Γεωπολιτικού, του Nikolas Spykman, περί της στρατηγικής σπουδαιότητας του "δακτυλίου ανάσχεσης" ("Rimland") για την παγκόσμια κυριαρχία της ναυτικής Δύσης²³. Η Ευρω-ατλαντική Συμμαχία θα στηρίχτει στις θεωρήσεις των Mackinder και Spykman²⁴, οι οποίες θα γνωρίσουν την πλέον ολοκληρωμένη εφαρμογή τους στην παγκόσμια κονίστρα με τη δημιουργία της Νοτιοανατολικής Πτέρυγας του NATO μέσω της ένταξης σε αυτό της Ελλάδας και της Τουρκίας. Είναι ακριβώς αυτή η "κοινή μοίρα" των δύο χωρών στο πλαίσιο της ΝΑΤΟϊκής γεωπολιτικής σχεδίασης που θα επιδράσει καταλυτικά στην αντιμετώπιση του ελληνικού παράγοντα σε σχέση με τον ασιατικό χώρο κατά την ψυχροπολεμική περίοδο.

Η σύγκρουση αρχαίων Ελλήνων και Περσών, είχε θεωρηθεί ως μια πραγματική σύγκρουση των πολιτισμών ήδη από τους αρχαίους Ιστορικούς, αρχής γενομένης με τον ίδιο τον Ήρόδοτο, και ως τέτοια συνέχισε να θεωρείται από τη νεότερη και τη σύγχρονη ιστοριογραφία. Παράλληλα, η εμφάνιση των Τούρκων τον 15ο αι. και η προς δυσμάς προέλασή τους, σε συνδυασμό με τα δομικώς διαμετρικά αντίθετα προς τη Δύση θρησκευτικά και ευρύτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους, τους κατέστησαν ένα είδος "επιγόνους" των αρχαίων Περσών στη σκέψη και τη γεωπολιτική αντίληψη της

νεότερης Ευρώπης. Στο έργο των διανοούμενων και των Διαφωτιστών της Δύστης του 16ου, 17ου και 18ου αι. οι Τούρκοι ήταν οι κατεξοχήν εκπρόσωποι της "βαρβαρότητας", καταλαμβάνοντας έτσι την αντίστοιχη θέση με αυτή που είχαν οι Πέρσες στην αρχαία διανόηση. Με όρους του πεδίου της σύγκρουσης των πολιτισμών θα περιγράψουν τους Τούρκους, μεταξύ άλλων, ο αρχηγός της θρησκευτικής Μεταρρύθμισης Λούθηρος το 1528, ο ελισαβετιανός νομικός Αλμπέρτο Τζεντίλι το 1588, ο φιλόσοφος Βάκωνας, ακόμα και ο κατεξοχήν εκπρόσωπος του ανθρωπισμού Έρασμος που θα παρακινήσει "τα έθνη της Ευρώπης" να αναλάβουν εκστρατεία κατά των Τούρκων στο όνομα των ανθρωπιστικών αξιών του ευρωπαϊκού πολιτισμού²⁵. Τα δεδομένα της αρχαίας Ιστορίας θα συγχρωτιστούν με το γεωπολιτικό περιβάλλον της νεότερης εποχής κυρίως από τον μυστικοσύμβουλο του Γάλλου Καρδιναλίου Ρισελίε Pere Joseph που, ως ...άλλος Όμηρος, θα συγγράψει το αποτελούμενο από 4.637 έμμετρους στίχους κατανεμημένους σε πέντε βιβλία ηρωικό έπος "Τουρκιάς" με το οποίο θα καλέσει τις ευρωπαϊκές Δυνάμεις να προστρέψουν προς απελευθέρωση των Ελλήνων από τον ασιατο-τουρκικό ζυγό²⁶!

Στη συνέχεια του πνεύματος αυτού, στο ιστορικό πλαίσιο του Διαφωτισμού, και σε συνδυασμό με την προετοιμασία και τον Αγώνα των Νεοελλήνων για αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού, οι Έλληνες μαχητές της ελευθερίας θα "ανακτηρυχτούν" σε συνεχιστές του πολεμικού και ταυτόχρονα πολιτισμικού έργου των Μαραθωνομάχων,

22. Βλ. Ι. Λουκάς, ό.π., σελ. 284 κ.ε.

23. N. Spykman, *America's Strategy in World politics. The United States and the Balance of Power*, Hamden, Connecticut, 1942 και *Geography of the Peace*, Harcourt and Brace, New York, 1944.

24. Βλ. Κ. Αρβανιτόπουλος & Π. Νεφαλίτος, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Αθήνα, εκδ. Ποιότητα, 1999, σελ. 47 κ.ε., Ι. Λουκάς, ό.π., σελ. 275 κ.ε.

25. Για την αντι-τουρκική στάση των εκπροσώπων της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού βλ. μ.ά. P. Coles, *Οι Οθωμανοί στην Ευρώπη*, Αθήνα 1985, σελ. 90 κ.ε.

26. Για το ρόλο του Pere Joseph στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής του Αυστροβικου ΙΓ και του Καρδιναλίου Ρισελίε βλ. Ι. Λουκάς, *Η Γεωπολιτική*, ό.π., σελ. 110 κ.ε.

Θερμοπυλομάχων και Σαλαμινομάχων της αρχαιότητας²⁷. Συνενώνοντας αυτή την πραγματικότητα με τα δεδομένα του Ανατολικού Ζητήματος κατά το πέρασμα του 19ου αι. προς τον 20ό, οπότε η Οθωμανική Αυτοκρατορία εναγκαλίζοταν όλο και πιο ασφυκτικά με το Β' Ράιχ και απειλούσε όλο και περισσότερο τον αγγλο-γαλλικό ναυτικό συνασπισμό²⁸, ο Γάλλος εκπρόσωπος της Διπλωματικής Ιστορίας Edouard Driault θα ισχυριστεί όπι η "τελική λύση" του Ανατολικού Ζητήματος θα επερχόταν τότε μόνον εάν οι ευρωπαϊκοί λαοί κατόρθωναν να κυκλώσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία και "εξόντωναν" τους Τούρκους²⁹, τους οποίους περιέγραφε ως τη "σύγχρονη έκφραση" της έννοιας της βαρβαρότητας³⁰:

"Άκρως περιφρονητικοί και σκληρόκαρδοι για κάθε ηπιμένο, ανίκανοι για πολιτική οργάνωσης και οικονομική διευθέτηση, ικανοί μόνο για πόλεμο και λεηλασία, γεννημένοι για να κάνουν το κακό θα μπορούσαμε να πούμε, και συνακόλουθα καταδικασμένοι να εξαφανιστούν μπροστά στην πολιτισμική πρόοδο, οι Τούρκοι (...) κατέστρεψαν τα αγαθά της γης και για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους για πολυτέλεια και τρυφλότητα τα εξάντλησαν εντελώς: το γρασίδι δε φυτρώνει πια μετά το πέρασμά τους. Δεν έκτισαν τίποτα. Παντού προκάλεσαν την καταστροφή. Η θετική πλευρά της εμφάνισής τους στην Ιστορία είναι ανύπαρκτη. Οι Τούρκοι είναι μια σκιά

27. Βλ. αναλυτικά Ι. Λουκάς, Η νοηματοδότηση του 1821 και η ναυτική ισχύς του ελληνισμού. Ιδεολογία και προπαγάνδα στις προκηρύξεις του Αλεξάνδρου Υψηλάντη, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1996.

28. Βλ. Ι. Λουκάς, "La Question d' Orient. Points de vue géopolitiques anciens et nouveaux (de l'affaiblissement de l'empire ottoman à la perte française de l'Afrique subsaharienne)", *Guernes Mondiales et Conflicts Contemporains*, vol. 192, Decembre 1998, σελ. 167-182.

29. E. Driault, *La Question d' Orient*, Paris, F. Alcan, 1900, σελ. 377.

30. E. Driault, o.p., σελ. 378.

σαν σκούρος λεκές πάνω στην ιστορική ανάπτυξη της ανθρωπότητας³¹.

Η συμμετοχή της Τουρκίας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό της αντιπάλου της ναυτικής Δύσης Γερμανίας και η "επιτίδεια ουδετερότητά" της στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο³², σε άμεση σχέση με τη διαιμετρικά αντίθετη γεωπολιτική συμπειριφορά της Ελλάδας που και στους δύο Πολέμους συμπαρατάχθηκε με τη Δύση, επέτρεψαν τη διαιώνιση αυτών των αντιτίψεων μέχρι τα μέσα του 20ου αι. και συνέβαλαν πολύ στον εξαναγκασμό του Κεμάλ Ατατούρκ και των επιγόνων του να εργαστούν σκληρά προς την κατεύθυνση της "απόδειξης" περί του ότι οι Τούρκοι, τουλάχιστον οι σημερινοί, που "απεμπόλησαν" την ισλαμική-οθωμανική τους ταυτότητα, δεν αποτελούν "γνήσιους εκφραστές" του ασιατικού συγκρουσιακού πόλου των πολιτισμών. Άλλα η υιοθέτηση του στρατοκρατικού μοντέλου διακυβέρνησης από το κεμαλικό κράτος³³ δεν επέτρεψε τον αποχαρακτηρισμό των Τούρκων ως συγχρόνων "βαρβάρων", αντιτοίχων των αρχαίων Περσών³⁴. Το πρόβλημα όμως απλουστεύτηκε για την τουρκική πλευρά αμέσως μετά την ένταξη της Τουρκίας μαζί με την Ελλάδα στο NATO το 1952: ο δύο χώρες θεωρούνταν πλέον ως ένα "ενιαίο γεωστρατηγικό όλον", πράγμα που σημαίνει πως η αγγλοσαξονική γεωπολιτική αρχιτεκτονική

31. Ο όρος αφείλεται στον F. Weber, *The Evasive Neutral*, University of Missouri: (ελλην. μετ.) Ο Επιτήδειος Ουδέτερος, Αθήνα, εκδ. Θετίη, 1985.

32. Βλ. I. Λουκάς, Η Γεωπολιτική, o.p., σελ. 243 κ.ε.

33. Βλ. τις εξηρετικές παρατηρήσεις του Γ. Μούρτου, Τουρκία: Το ένστολο κράτος: Στρατός και Κράτος από τους Οθωμανούς έως σήμερα, Αθήνα, εκδ. Επικοινωνίες Α.Ε., 2002 και πρβ. την αναλυτική μελέτη του Π. Χιδρογλου, Ταυτότητα και Επεράτητα στον Τουρκικό Πολιτισμό, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2002. Αξέρινα σημειώθει ότι κατέσχονται της αμερικανικής γεωπολιτικής σχεδίασης, όπως ο S. Huntington (o.p., σελ. 198), επισημαίνουν των αναστατωτικό χαρακτήρα που έχει για την ευρωπαϊκή προσποτή της Τουρκίας η διαιώνιση της ιστορικής ανάμνησης "των σφακηγών επιδρομών στη Δυτική Ευρώπη και των Τούρκων στις πύλες της Βιέννης".

σχεδίαση όφειλε να "κανονικοποιήσει" την "διαχρονική πολιτισμική διαφορά" που υφίστατο μέχρι τότε μεταξύ της Τουρκίας και της Δύσης η οποία είχε ανέκαθεν ως αιχμή του δόρατος της στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου την Ελλάδα. Άρα, στην ουσία, η γεωπολιτική διευθέτηση του προβλήματος έγκειτο στην άρση μιας "διαφοράς" που υφίστατο μεταξύ ελληνικού και τουρκικού παράγοντα.

Τόσο τα Απομνημονεύματα του Προέδρου Τρούμαν³⁴ όσο και το αρχειακό υλικό αμερικανικών υπηρεσιών³⁵ αποδεικνύουν ότι στη σκέψη του Αμερικανού Προέδρου και της αμερικανικής γεωπολιτικής σχεδίασης, η Ελλάδα και η Τουρκία θα θεωρηθούν ως "γεωστρατηγικά αλληλοσυμπληρωματικές χώρες". Από τη μια πλευρά η Άγκυρα ανελάμβανε τον έλεγχο των Στενών, μέσω των οποίων έπρεπε να διέλθουν αρχικά οι ναυτικές δυνάμεις του Συμφώνου της Βαρσοβίας για να εισέλθουν στη Μεσόγειο, η δε Αθήνα τον έλεγχο του διεθνούς θαλάσσιου και εναέριου χώρου του Αιγαίου, που αποτελεί τη φυσική συνέχεια των Στενών. Ταυτόχρονα όμως, σύμφωνα με τη νατοϊκή αντίληψη, ο ελληνικός χώρος αποτελούσε "φυσική συνέχεια" του τουρκικού και ως προς την ανάσχεση των δυνάμεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας μέσω της Βουλγαρίας³⁶. Όλα αυτά απαιτούσαν μια "ελληνο-τουρκική φιλία", δηλαδή κάπι πολύ περισσότερο από μια απλή εξομάλυνση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων (οι βάσεις της οποίας είχαν προσπαθήσει να τεθούν με το Ελληνο-τουρκικό Σύμφωνο του 1930) που και αυτή όμως κάθε άλλο παρά

εύκολη ήταν.

Η εξομάλυνση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων διερχόταν μέσα από το πολιτικό και διπλωματικό πεδίο, όπου τα πράγματα δυσχέραναν τρομερά μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, αλλά ο πυρήνας της "ελληνο-τουρκικής φιλίας" βρισκόταν στο νοοτροπικό επίπεδο όπου, στο συλλογικό ασυνείδητο των Ελλήνων, οι Τούρκοι παρέμεναν οι "διαχρονικοί εχθροί" του ελληνισμού, έχοντας παραλάβει τη σκυτάλη της πολιτισμικής αντιπαλότητας Δύσης-Ανατολής από τους Πέρσες. Στο πεδίο αυτό, η γεωπολιτική σκέψη του Ψυχρού Πολέμου αφενός δημιουργήσε την ένωση του "ενδιάμεσου χώρου" ή "ενδιάμεσης περιοχής" και αφετέρου, ερχόμενη σε διάσταση με τους σκαπανείς της γεωπολιτικής σκέψης του 19ου και του πρώτου μισού του 20ού αι., σταμάτησε να παραπέμπει συστηματικά στους Ελληνο-περσικούς Πολέμους.

Η ένωση του "ενδιάμεσου χώρου" στηρίζεται στην αντίληψη ότι η Ελλάδα και η Τουρκία καταλαμβάνουν στο χάρτη τη γεωγραφική καρδιά ενός ευρύτερου χώρου που βρίσκεται μεταξύ της Δύσης και της Ανατολής³⁷, αντίληψη που σημαίνει πως ούτε η Ελλάδα είναι Δύση ούτε η Τουρκία Ανατολή. Και εάν στην πολιτική προέκταση της γεωπολιτικής αντίληψης περί "ενδιάμεσου χώρου" στηρίχθηκε από ορισμένους ένα δράμα περί της δημιουργίας μιας Ελληνο-τουρκικής Ομοσπονδίας, στην πολιτισμική προέκταση υπάρχει η αντίληψη ότι ο ελληνικός και ο τουρκικός πολιτισμός των ημερών μας είναι "συγγενείς" εφόσον

34. H. Trouman (trad. fr.), *Mémoires*, Paris, vol. 1, 1955, σελ. 238.

35. Βλ. αναλυτικά Α. Αλεξανδρής, "Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, 1923-1954", στο: Α. Αλεξανδρής κ.ά., *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987*, Αθήνα, 1991, σελ. 113 κ.ε.

36. Βλ. και Γ. Τσιτσόπουλος κ.ά., "Οι ελληνοτουρκικές αμυντικές σχέσεις, 1945-1987", στο: Α. Αλεξανδρής κ.ά., σ.π., σελ. 179 κ.ε.

37. Αυτή τη γεωπολιτική αντίληψη ανέπτυξε πρώτος ο Δ. Κτσούκης στο έργο του *Συγκριτική Ιστορία Ελλάδος και Τουρκίας στον 20ό αι.*, Αθήνα, εκδ. εστία, 1978 (β' εκδ. 1990), σελ. 35 κ.ε. (χάρτης της "ενδιάμεσης περιοχής" στις σελ. 38-39). Για την τοποθέτηση αυτής της αντίληψης στο γεω-σύστημα της Ανατολικής Μεσογείου βλ. I. Λουκάς, σ.π., σελ. 288 κ.ε.

αμφότεροι δημιουργήθηκαν κατά την οθωμανική περίοδο και "συνέννωσαν ψυχ(ολογ)ικά" τους Ρωμιούς και τους Τούρκους. Ο πλέον γνωστός εκφραστής αυτής της αντίληψης, ο Καθηγητής Δημήτριος Κιτσίκης που επινόησε τη γεωπολιτική αντίληψη της "ενδιάμεσης περιοχής" και διετέλεσε και Σύμβουλος του Τουργκούτ Οζάλ ο οποίος προσπάθησε να εισάγει την Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, γράφει σχετικά³⁸: "Ο Έλληνας όπως και ο Τούρκος χρειαζόταν έναν ψυχαναλυτή. Είχαν ζήσει οι δύο τους μαζί επί εννιακόσια χρόνια και όταν κατέρρευσε το κοινό τους κράτος, η Οθωμανική Αυτοκρατορία, βρεθήκανε ορφανά με την πληγή του χωρισμού, χωρίς να καταλάβουν ότι η ψυχολογική τους ανισορροπία προερχόταν από το γεγονός ότι είχαν χάσει το ήμισυ τους!"

Παράλληλα, οι σύγχρονοι αγγλοσάξονες Γεωπολιτικοί, σταμάτησαν συστηματικά την "αναφορά" στην κλασική αρχαιότητα. Με εξαίρεση κάποιες ανεπαίσθητες προσπάθειες του Henri Kissinger να προσεγγίσει τη γεωπολιτική σχεδίαση του σύγχρονου Διεθνούς Συστήματος με όρους που εμπεριέχοντο στη σύσταση των διακρατικών σχέσεων του κλασικού κόσμου³⁹, οι σύγχρονοι αγγλοσάξονες Γεωπολιτικοί πράττουν ένα εκ των δύο: είτε απλά εμμένουν στη σημασία του τουρκικού παράγοντα για την αμυντική πολιτική της Δύσης, όπως το πράττει ο πολύς Zbigniew Brzezinski που δέχεται επίσης την ύπαρξη ενός "ενδιάμεσου χώρου" τον οποίο όμως ταυτίζει κυρίως με την ρωσική "ευρασιατική καρδιά"⁴⁰, είτε καταβάλλουν αξιοπρόσεκτη προσπάθεια να διαχωρίσουν τους Νεοέλληνες από τους Αρχαίους Έλληνες και να ομοιοθετήσουν γεωπολιτικά, αλλά και πολιτισμικά, το

38. Δ. Κιτσίκης, σ.π., σελ. 20.

39. H. Kissinger, Διπλωματία, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα - Λιβάνη, 1995, σελ.25-26.

40. Zb. Brzezinski, Η Μεγάλη Σκακιέρα, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα - Λιβάνη, 1997, σελ. 68.

νεοελληνικό παράγοντα με τον τουρκικό. Αυτή είναι η περίπτωση του S. Huntington που, στο προαναφερθέν έργο του για τη σύγκρουση των πολιτισμών στην εποχή μας, τονίζει μεν τη σημασία του αρχαίου ελληνικού κόσμου για τη δημιουργία του σημερινού δυτικού γεωπολιτικού αρχιτεκτονήματος⁴¹, πλην όμως θεωρεί πως το νέο ελληνικό κράτος συναποτελεί μαζί με το τουρκικό γεω-πολιτισμικούς φορείς που τίθενται αφευτοί στην "άλλη πλευρά" του δυτικού γεω-πολιτισμικού συνόρου⁴².

Και ενώ οι εν λόγω επιφανείς Αγγλοσάξονες Γεωπολιτικοί καταβάλλουν φιλότιμη προσπάθεια για να αποσείσουν την ταύτιση του τουρκικού παράγοντα με τον ασιατικό "αντίπαλο" της Δύσης στο πεδίο της σύγκρουσης των πολιτισμών, έρχεται ο κατεξοχήν "ευρωπαϊστής" Τούρκος πολιτικός της σύγχρονης εποχής, ο Τουργκούτ Οζάλ, που "άνοιξε" τον δρόμο της Ευρώπης στη χώρα του κατά τη δεκαετία του 1980, να διακηρύξει ακριβώς τα αντίθετα! Στο βιβλίο του "Η Τουρκία στην Ευρώπη"⁴³ που κυκλοφόρησε για να στηρίξει την τουρκική υποψηφιότητα εισδοχής στην ευρωπαϊκή οικογένεια, ο Οζάλ υιοθετεί πλήρως την ταυτότητα των Τούρκων ως κατεξοχήν εκπροσώπων του ασιατικού στοιχείου που αντιπολεμήθηκε με την Ελλάδα και την ευρύτερη Δύση από την εποχή του Τρωικού Πολέμου μέχρι και την Μικρασιατική Εκστρατεία του 1922! Κινούμενος στο ίδιο μήκος κύματος με ορισμένους Ιστορικούς της ύστερης φάσης του Ψυχρού Πολέμου που προσπάθησαν να αποδείξουν ότι η περισκή εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας "προκλήθηκε" από μια επεκτατική εναντίον της Ασίας στάση της ανερχόμενης Αθήνας (!)⁴⁴, ο Οζάλ ερμηνεύει και την τουρκική

41. S. Huntington, σ.π., σελ. 52 κ.ε.

42. S. Huntington, σ.π., σελ. 217.

43. Βλ. Ενδεκτικά P. Hoegemann, "The Challenge of Europe and the Birth of the Persian "Reichsflotte" (549-490 B.C.). Some Preliminary Steps", στο: Ο

επέλαση εναντίον του ελληνικού χώρου ως "απάντηση" της ασιατικής Ανατολίας στον διαχρονικό "ελληνικό επεκτατισμό" προς ανατολάς! Έτσι, αφού πρώτα υποστηρίξει ότι κατά τον Τρωικό Πόλεμο οι Έλληνες βρήκαν αντιμέτωπους τους όλους τους "συνασπισμένους λαούς" της ασιατικής Ανατολίας, ξεκαθαρίζει πλήρως την κατάστασή⁴⁵:

"Οποια κι αν είναι η αλήθεια, ο Τρωικός Πόλεμος μου φαίνεται γεγονός μεγάλης σημασίας. Αποδεικνύει την ικανότητα των λαών, που ήταν αρκετά σπάνια πριν από 3.000 χρόνια, να ξεπερνούν τις αντιθέσεις τους και να επιτυχάνουν την ενότητα της Ανατολίας. Ο Ρωμαίος Αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Α' ο Μέγας θα επισκεφθεί την Τροία το 326 μ.Χ., εκδηλώνοντας έτσι το ενδιαφέρον του Βυζαντίου για την Ανατολία, της οποίας την ενότητα αποκατέστησε. Ο Κωνσταντίνος είχε την πρόθεση να ανοικοδομήσει την πόλη αλλά παραιτήθηκε από το σχέδιό του. Δέκα αιώνες αργότερα, ο νεαρός σουλτάνος των Οθωμανών Μωάμεθ ο Πορθητής, αγωνίζεται για μια ακόμη φορά να αποκαταστήσει την ενότητα της Ανατολίας, πάνω στα ερείπια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Σύμφωνα με την παράδοση, ο Μωάμεθ είχε διαβάσει την "Ιλιάδα" στο πρωτότυπο. Στον Πάπα Πίο τον Β' ο οποίος προετοίμαζε σταυροφορία εναντίον του, έγραψε επιστολή στην οποία δικαιολογούσε τη δική του εκστρατεία εναντίον της Πελοποννήσου: την τελευταία θεωρούσε ως ανταπόδοση για τον Τρωικό Πόλεμο, ως εκδίκηση για το θάνατό του Έκτορα και τον εξέπλησσε το γεγονός ότι η Ιταλία τον αντιμετώπιζε εχθρικά, ενώ θα έπρεπε να είναι σύμμαχός του, εφόσον είχαν την ίδια

Ελληνισμός στην Ανατολή, Πρακτικά Α' Διεθνούς Αρχαιολογικού Συνεδρίου (δελφοί, 6-9 Νοεμβρίου 1986), Αθήνα, Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, 1991, σελ. 57 κ.ε.

45. T. Ozal, *La Turquie en Europe*, Paris, Plon, 1988, σελ. 4 κ.ε.

καταγωγή (Σ.Σ.: οι Ρωμαίοι, των οποίων επίγονος ήταν ο Πάπας, θεωρούντο απόγονοι του Τρώα ήρωα Αινεία). Πιο πρόσφατα, η απόπειρα των χωρών της Αντάντ να κυριεύσουν τα στενά των Δαρδανελίων το 1915 μας θυμίζει την Τροία. Η εποποίια της Ανατολίας κατά τη συνδυασμένη επίθεση των Μεγάλων Δυνάμεων, που ήθελαν να τελειώνουν μια και καλή με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, δεν είναι λιγότερο ηρωική από της Τροίας, ούτε έχει μικρότερη πολιτική σημασία. Διηγούνται ότι ο Μουσταφά Κεμάλ, που επρόκειτο στο μέλλον να διασώσει την ενότητα της Ανατολίας, και του οποίου γνωρίζουμε το σημαντικό ρόλο σ' αυτή τη μάχη, που θα ανέκοπτε την πορεία του εχθρού στην Ανατολία, υπενθύμισε στους συμπολεμιστές του το παράδειγμα της Τροίας. Ο Μουσταφά Κεμάλ αναφέρθηκε για άλλη μια φορά στον ηρωισμό των Τρώων κατά τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας στο Σαγγάριο, το 1921.

Διότι για την Ανατολία κάθε θανάσιμος κίνδυνος προερχόμενος από τη Δύση έχει κατ' αρχήν ως στόχο την Τροία την πρώτη και σημαντικότερη δυτική αμυντική γραμμή της. Όποιος κατορθώσει, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να τη διασπάσει, διαιρεί τη χώρα και απειλεί την πολιτική ενότητα του κράτους. Έτσι κάθε φορά που τίθεται ζήτημα ζωής και θανάτου για την Ανατολία, η Τροία είναι παρούσα".

ΠΕΡΙ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

**Υπό Ε. Παπαδάτου Δυτρια Γ.Γ Απόδημου
Ελληνισμού
Στοιχεία της ιστορίας της νεοελληνικής
Διασποράς**

Η θέση που κατέχει η Διασπορά στη γενικότερη ιστορική πορεία του νεοελληνικού έθνους ήταν πάντοτε ιδιαίτερα σημαντική. Για μεγάλα χρονικά διαστήματα, ιδιαίτερα κατά τη μακρόχρονη περίοδο της Τουρκοκρατίας, οι απόδημοι είχαν ευρύτατη συμμετοχή (κάποτε και πρωταγωνιστική) στις διαδικασίες της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής εξέλιξης του ελληνικού κόσμου και συνεπώς, και στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας και της κοινής, σε τελευταία ανάλυση, μοίρας του Ελληνισμού. Η συμμετοχή αυτή μειώθηκε βέβαια μετά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους και την ανάδειξη του στο καθαυτό εθνικό κέντρο. Ωστόσο, ο ρόλος των απόδημων, έστω και αν δεν διατηρούσε πια τον αλλοτινό του χαρακτήρα, εξακολούθησε - και εξακολουθεί ακόμα - να είναι σημαντικός, προπάντων στις περιόδους εθνικών κρίσεων.¹

Η ύπαρξη συνεπώς της Διασποράς αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα για έναν μικρό λαό, όπως ο ελληνικός, που υποχρεώθηκε να καταβάλει επανειλημένα δυσανάλογα βαρύ (σε σχέση με το μέγεθός του) κόστος είτε για την εθνική του ολοκλήρωση είτε και για τη φυσική του επιβίωση. Όταν μάλιστα οι απόδημοι, έχοντας συνείδηση της εθνικής τους καταγωγής και της πατρογονικής τους ιστορικής κληρονομιάς, συμμετέχουν με τον ένα η τον άλλο τρόπο σε συλλογικές πρωτοβουλίες πανεθνικής αλληλεγγύης, τότε η παρουσία του ανθρώπου αυτού

δυναμικού στη γενική διαδρομή του Ελληνισμού προσλαμβάνει ακόμα μεγαλύτερη σημασία.

Στη μακρόχρονη ιστορία της νεοελληνικής Διασποράς με βάση τα διαθέσιμα ιστορικά δεδομένα, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις μεγάλες περιόδους:

Η πρώτη καλύπτει το διάστημα των τεσσάρων τουλάχιστον αιώνων της Τουρκοκρατίας: από τα τέλη του 14ου και περισσότερο από τα μέσα του 15ου αιώνα έως τις αρχές του 19ου και τη δημιουργία του ελληνικού κράτους.

Στην περίοδο αυτή οι ελληνικές αποδημίες κινούνταν κυρίως στον παλαιό, λίγο πολύ γνωστό κόσμο: πρώτα στην ιταλική χερσόνησο και στη συνέχεια στη δυτική, τη νοτιοανατολική, την κεντρική και την ανατολική Ευρώπη. Ενδεικτικό εξάλλου της περιόδου αυτής ήταν και τα μικρά μεγέθη των ελληνικών παροικιών, οι οποίες δεν παρουσιάζουν τα ποσοτικά χαρακτηριστικά των μεταγενέστερων μεταναστεύσεων. Αν εξαιρέσουμε, π.χ., τους Έλληνες της Βενετίας κατά το 16ο αιώνα και της Βιέννης στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου, οι ελληνικές κοινότητες των άλλων αστικών κέντρων της δυτικής Ευρώπης, αλλά και της Ρωσίας, δεν αριθμούσαν στα μέλη τους περισσότερο από μερικές εκατοντάδες ή, έστω, λίγες χιλιάδες άτομα. Πάντως, άσχετα από την αριθμητική τους δύναμη, οι απόδημοι της περιόδου αυτής είχαν (κυρίως εξαιτίας της έλλειψης ανεξάρτητου ελληνικού κράτους) ευρύτατη συμμετοχή στις διαδικασίες της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και πολιτικής εξέλιξης του συνολικού ελληνικού κόσμου, παίζοντας σημαντικότατο (κάποτε και πρωταγωνιστικό) ρόλο στους ιδεολογικούς του προσανατολισμούς.²

Ο ρόλος αυτός μειώθηκε κατά τη

2. I. K. Χασιώπης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 35 - 37

δεύτερη περίοδο, μετά δηλαδή τη μετάθεση του βάρους από τον παροικιακό και τον περιφερειακό Ελληνισμό στο ελλαδικό εθνικό κέντρο. Η περίοδος αυτή κράτησε τρία τέταρτα αιώνα περίπου: έκλεισε, μπορούμε να πούμε, στις παραμονές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στο διάστημα αυτό οι Έλληνες απόδημοι κατευθύνονταν και πάλι προς τα γνωστά εμπορικά κέντρα της δυτικής Ευρώπης.

Ωστόσο, οι περισσότερο σημαντικές και πολυάνθρωπες ελληνικές μεταναστεύσεις πραγματοποιήθηκαν είτε προς την ανατολική Μεσόγειο είτε κυρίως προς το Νέο Κόσμο και ιδιαίτερα προς τις Ηνωμένες Πολιτείες είτε τέλος προς τη νότια Ρωσία και την Υπερκαυκασία. Οι μετανάστες προέρχονται από όλες σχεδόν τις περιοχές του ελληνικού κόσμου. Παρόλα αυτά το μεγαλύτερο τίμημα στην πληθυσμιακή αιμορραγία της περιόδου αυτής το πλήρωσε η Πελοπόννησος.³

Η τρίτη περίοδος μπορεί να οριστεί με έναν νέο κύκλο μεταναστεύσεων, που άνοιξε στα μέσα της δεκαετίας του 1950, διευρύνθηκε στην τέταρτη δεκαετία του 1960 και του 1970 και κατά κάποιο τρόπο, έκλεισε με το τέλος της δεκαετίας του 1970. Τη φορά αυτή οι μετανάστες στράφηκαν προς δύο κύριες κατευθύνσεις: ένα τμήμα προτίμησε και πάλι την εφήμερη μετοικεσία ή και τη μόνιμη εγκατάσταση στις ΗΠΑ, τον Καναδά και κυρίως στην Αυστραλία. Ένα άλλο, μαζικότερο, επιζήτησε "προσωρινή" εργασία στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και ιδιαίτερα στην Ομοσπονδιακή Γερμανία. Εξάλλου, κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται αξιοσημείωτη αλλαγή στις περιοχές προέλευσης των μεταναστών. Αυτή τη φορά προέρχονταν από τη βόρεια Ελλάδα και ιδιαίτερα τη Μακεδονία⁴.

3. I. K. Χασιώτης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 37 - 38

4. I. K. Χασιώτης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 38 - 39

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και με μεγαλύτερους ρυθμούς, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 άρχισαν ήδη να διακρίνονται μερικά δεδομένα τα οποία μας οδηγούν σε μια νέα περίοδο της ιστορίας της νεοελληνικής Διασποράς. Μερικά από τα δεδομένα αυτά είναι "εσωτερικά" (συνδέονται δηλ. με την ίδια την εξέλιξη της ελληνικής Διασποράς) άλλα είναι "εξωτερικά" (προέρχονται από γενικότερους, όχι αποκλειστικά ελληνικούς, παράγοντες), τα "εσωτερικά δεδομένα".

Στα πρώτα ανήκει η με αυξανόμενους ρυθμούς παρατηρούμενη παλιννόστηση υπολογίσμου αριθμού αποδήμων (ακόμα και μεταξύ των αποδήμων που είχαν επιλέξει επί δεκαετίες ως πατρίδα τις χώρες της έως τότε μόνιμης διαμονής τους). Οι επαναπατρίζομενοι ανήκουν σε διάφορες ομάδες αποδήμων.

• Φιλοξενούμενοι εργάτες Δυτικής Ευρώπης.

• Μετανάστες 1ης και 2ης γενιάς από ΗΠΑ, Καναδά, Αφρική, Αυστραλία.

• Πολιτικοί πρόσφυγες εμφυλίου πολέμου από Βαλκανικές και Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες και από Δημοκρατίες της τέως Σοβιετικής Ένωσης.

• Ομογενείς που εγκαταλείπουν τις παλιές εστίες του Καυκάσου, της Ν. Ρωσίας και της Κεντρικής Ασίας.

• Ελληνική Μειονότητα Αλβανίας.

Στα "εξωτερικά" δεδομένα θα πρέπει να υπαχθούν:

• Οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα χωρών υποδοχής.

• Πληγόμενα γεγονότα, όπως η κατάρρευση πολιτικοκοινωνικών καθεστώτων.

• Οι μετασχηματιζόμενες ήδη διακρατικές και εργασιακές σχέσεις των

5. I. K. Χασιώτης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 154

χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Κάτω από τις προοπτικές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της ελεύθερης πλέον (χωρίς νομικούς, διοικητικούς και τεχνικούς φραγμούς) εργασίας και διακίνησης των υπηκόων των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλάζει ριζικά και το περιεχόμενο της μετανάστευσης και η παραδοσιακή ιδιότητα των Ευρωπαίων μεταναστών, οι οποίοι δεν θεωρούνται πια ως ξένοι ή έστω "φιλοξενούμενοι εργάτες" στις χώρες υποδοχής, αλλά ως "διακινούμενοι εργάτες" και ισόνομοι "κοινωνικοί" πολίτες μιας ενιαίας ευρωπαϊκής πατρίδας.⁶

Πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα φάση στην ιστορία του Απόδημου Ελληνισμού που βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της ανέλιξης της.⁷

Οι περισσότερες χώρες υποδοχής καταγράφουν την εθνική προέλευση των μεταναστών είτε των δύο πρώτων γενεών είτε μόνο της πρώτης. Άλλες πάλι συνδυάζουν την εθνικότητα με την αναγνωρισμένη ιθαγένεια, γεγονός που συχνά προκαλεί πρόσθετη σύγχυση, αφού σε ορισμένες περιπτώσεις τα ίδια πρόσωπα διαθέτουν διπλή πολιτογράφηση (της χώρας προέλευσης και της χώρας υποδοχής).

Τέλος, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη και τις συχνές οικογενειακές κατά κανόνα παλιννοστήσεις, ιδιαίτερα από την πρώτην Σοβιετική Ένωση, την Αυστραλία, την Αφρική και τη Δυτική και Ανατολική Ευρώπη.⁸

Άλλα και οι επαναπατρισμοί αυτοί δεν ολοκληρώνονται σε όλες τις περιπτώσεις: αρκετές οικογένειες επιστρέφουν και πάλι, για πολλούς λόγους

(οικονομικούς και κοινωνικούς), στις χώρες φιλοξενίας, επανεντασσόμενοι στον απόδημο Ελληνισμό.

Είναι λοιπόν φανερό ότι με τις προϋποθέσεις αυτές η καταγραφή του απόδημου Ελληνισμού, είτε σε προγενέστερες περιόδους είτε ακόμα και σήμερα, είναι εξαιρετικά δύσκολη έως ανέφικτη. Συνεπώς δεν είμαστε σε θέση να σχηματίσουμε παρά μόνο μία κατά προσέγγιση εικόνα της αριθμητικής δύναμης της νεοελληνικής Διασποράς.

Στηρίζομενοι λοιπόν σε στοιχεία που προσφέρουν, για τους κατά χώρες ομογενείς, τα δεδομένα των απογραφών (όταν υπάρχουν), στις γενικές εκτιμήσεις των ελληνικών προξενικών αρχών και στους υπολογισμούς ομογενειακών φορέων, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι χονδρικά το σύνολο του Απόδημου Ελληνισμού κινείται σήμερα μεταξύ ενός ελαχίστου 3.000.000 και ενός μεγίστου 6.000.000 ατόμων⁹.

Πρώτος από την άποψη αυτή εμφανίζεται ο Ελληνισμός των ΗΠΑ (3.000.000)¹⁰.

Η δεύτερη στη σειρά περιοχή με μεγάλη συγκέντρωση Ελλήνων είναι η μεταπολεμική Ευρώπη με το μεγαλύτερο τμήμα εγκατεστημένο στη Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (354.000) ενώ όλη η Ευρώπη συμπεριλαμβανομένου και του Ελληνισμού της τ. Σοβ. Ένωσης και της Ανατολικής Ευρώπης υπολογίζεται σε 1.250.000 'Έλληνες'¹¹.

Μια ακόμη μεγάλη ελληνική εστία του Εξωτερικού βρίσκεται στην Αυστραλία. Οι Έλληνες μάλιστα αποτελούν τη τρίτη σε μέγεθος εθνότητα, μετά τη βρετανική και την ιταλική, της πολυεθνικής και πολύ-πολυπολιτισμικής

6. Ι. Κ. Χασιώτης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 39-40

7. Τ. Α. Καλλάρου - Λ. Μ. Μουσούρου, Παλιννόστηση, Αθήνα 1980

8. Ι. Κ. Χασιώτης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 167

9. Στοιχεία Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού.

10. ΓΓΑΕ-Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σ. Κάτσικας, Ο Απόδημος Ελληνισμός.

Φάκελος: Αυστραλία, ΗΠΑ, Καναδά, Νέα Ζηλανδία

11. ΓΓΑΕ - Πανεπιστήμιο Αθηνών. Π. Καζάκος, Ο Ελληνισμός στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

αυτής χώρας. Υπολογίζεται ότι ο Ελληνισμός των Αντιπόδων ξεπερνά κατά πολύ το μισό εκατομμύριο προσεγγίζοντας τις 700.000¹².

Δυναμική είναι επίσης η μεταπολεμική κυρίως παρουσία των Ελλήνων στον Καναδά (350.000 άτομα), ενώ λιγότερο γνωστό στην Ελλάδα είναι το τμήμα του Απόδημου Ελληνισμού που έχει μεταναστεύσει (από την εποχή κυρίως του Μεσοπολέμου και ως τα τέλη της δεκαετίας του 1960) σε χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής. Το σύνολό του, πάντως, δεν ξεπερνά τις 50.000 και είναι εγκατεστημένο κυρίως στην Αργεντινή (20.000) και στη Βραζιλία (25.000)¹³.

Περισσότερα προβλήματα παρουσιάζει η ακριβής καταγραφή του Ελληνισμού της Αφρικής¹⁴. Επιπλέον εδώ επενεργούν και ορισμένοι πρόσθετοι παράγοντες, που απορρέουν από τη ρευστότητα της κοινωνικο-πολιτικής εξέλιξης των χωρών της Μαύρης Ήπειρου. Από τους παράγοντες αυτούς προκλήθηκε αρχική η σταδιακή αποψίλωση μερικών παλιών ελληνικών παροικιών (της Αιγύπτου, της Ροδεσίας/ Ζιμπάμπουε, του Καμερούν κ.ά.) και στη συνέχεια, η δημιογραφική ανανέωση άλλων (όπως έγινε με τις ελληνικές παροικίες του Ζαΐρ και της Νοτιοαφρικανικής Ένωσης), ανανέωση όμως που σε μερικές περιπτώσεις αποδείχθηκε εφήμερη (όπως συνέβη λ. χ. με το ελληνικό στοιχείο του Ζαΐρ). Με δεδομένες λοιπόν τις αυξομειώσεις του αριθμού τους οι Έλληνες της Αφρικής υπολογίζονται κατά προσέγγιση σε 140.000 άτομα περίπου.

12 ΓΓΑΕ Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σ. Κάτσικας, Ο Απόδημος Ελληνισμός, Φάκελος: Αυστραλία, ΗΠΑ, Καναδά, Νέα Ζηλανδία

13 ΓΓΑΕ- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Π. Καζάκος

Ο Απόδημος Ελληνισμός, Φάκελος: Λατινική Αμερική

14 ΓΓΑΕ- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Π. Καζάκος

Ο Απόδημος Ελληνισμός στις χώρες της Αφρικής

Ο αριθμός των Ελλήνων που ζουν σε χώρες της Μέσης και της Εγγύς Ανατολής δεν ξεπερνά τις 5 - 6000 άτομα και είναι στην πλειοψηφία τους, κυπριακής προέλευσης¹⁵. Ο Ελληνισμός της Ασίας συμπεριλαμβανομένων και των ελληνικών κοινοτήτων της Συρίας, του Λιβάνου, της Ιορδανίας αλλά και του Καζαχστάν, Ουζμπεκιστάν προσεγγίζει τα 70.000 άτομα.

Σήμερα 6.000.000 άτομα ελληνικής καταγωγής ζουν σε 140 περίπου χώρες ανά τον κόσμο. Οργανωμένοι σε 3.000 κοινότητες, εθνικοτοπικούς συλλόγους, ομοσπονδίες, κληρικολαϊκές συνελεύσεις, συνομοσπονδίες, επαγγελματικές οργανώσεις και επαγγελματικούς συλλόγους συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική και οικονομική ζωή των χωρών μόνιμης διαμονής τους¹⁶.

Από την πρώτη περίοδο των εγκαταστάσεων τους οι μετανάστες άρχισαν τις προσπάθειες για την εθνική τους συστείρωση. Το πρώτο βασικό μέλλιμα τους ήταν όπως άλλωστε και σε παλαιότερες περιόδους της ελληνικής Διασποράς, η κάλυψη των θρησκευτικών τους αναγκών. Αυτό κατορθώθηκε με την οικοδόμηση ορθόδοξων ναών (ακόμα και στις ολιγάριθμες ελληνικές εστίες) και τη μετάκληση εφημέριων από την Ελλάδα ή από το ανθρώπινο δυναμικό του Οικουμενικού Πατριαρχείου και του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας (για την αφρικανική ήπειρο)¹⁷.

Η δεύτερη θεμελιώδης φροντίδα των αποδήμων ήταν η λειτουργία, έστω και σε υποτυπώδη μορφή, ελληνικών σχολείων. Συχνά οι δύο στόχοι αλληλοδιαπλέκονταν. Άλλωστε, σε ορισμένες περιοχές η κοινοτική οργάνωση, ακόμα και όταν προτιγήθηκε χρονικά ενσωματώθηκε

15. Ι. Κ. Χασώπης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 175.

16. ΓΓΑΕ - Μια Γραμματεία χωρίς σύνορα.

17. Ι. Κ. Χασώπης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 180

τελικά στην εκκλησιαστική.

Η σύγκλιση του λαϊκού και του εκκλησιαστικού παράγοντα φαίνεται ιδιαίτερα στις Η.Π.Α., όπου η Αρχιεπισκοπή Βορείου και Νοτίου Αμερικής αποτελεί τον πιο ζωντανό και δυναμικότερο ίσως από τους θεσμούς του ελληνο-αμερικανικού στοιχείου, με εμβέλεια που ξεπερνά την αμερικανική ήπειρο.

Σήμερα η Αρχιεπισκοπή Β. και Ν. Αμερικής έχει διαιρεθεί στην Ελληνορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Αμερικής με επικεφαλής τον Αρχιεπίσκοπο Δημήτριο και στις Ιερές Μητροπόλεις του Καναδά, της Κεντρώας Αμερικής και Παναμά και του Μπουένος Αΐρες και Ν. Αμερικής με επικεφαλής αντίστοιχα τους μητροπολίτες Σωτήριο, Αθηναγόρα, και Ταράσιο.

Στην Αυστραλία παρά την αδιαφοιβήτητη (από το 1970 τουλάχιστον) πνευματική ηγεσία της εκεί Αρχιεπισκοπής, μεγάλο μέρος των παλαιών κοινοτήτων (με σεβαστή συσσωρευμένη περιουσία), βρίσκεται σε χρόνιο ανταγωνισμό με τις αντίστοιχες κοινοτικές (εκπαιδευτικές κ.λ.π.) οργανώσεις της εκκλησίας.

Τέλος σε μερικές χώρες (κυρίως της Δυτικής Ευρώπης) οι κοινοτικές-λαϊκές και οι εκκλησιαστικές οργανώσεις διαχωρίστηκαν ευθύς εξ αρχής σε ανεξάρτητους αλλά συνεργαζόμενους και όχι ανταγωνιζόμενους φορείς.

Πάντως, στις περισσότερο αξιόλογες ομογενειακές δραστηριότητες οι απόδημοι επιδιώκουν (και συχνά το πετυχαίνουν) τη γενικότερη συνεργασία. Η συνεργασία αυτή είναι απαραίτητη όχι μόνο εξαιτίας των κοινών εθνικών συμφερόντων αλλά και εξαιτίας του πλήθους των επιμέρους ενώσεων.

Η ΓΓΑΕ έχει καταγράψει 3.000 περίπου οργανώσεις διαφόρων τύπων και στόχων συμπεριλαμβανομένων και των δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων ενώσεων που έχουν δημιουργηθεί¹⁰.

*18 Αρχείο Ομογενειακών Οργανώσεων ΓΓΑΕ

Πρώτη βαθμίδα οργάνωσης είναι οι ελληνικές κοινότητες (οι Έλληνες μιας πόλης του εξωτερικού), οι εθνικοτοπικοί σύλλογοι (οι Έλληνες μιας πόλης του εξωτερικού που κατάγονται από μια συγκεκριμένη στενότερη η ευρύτερη περιοχή της Ελλάδας) και οι σύλλογοι διαφόρων τύπων και στόχων.

Διαφοροποιήσεις υπάρχουν μεταξύ των κοινοτήτων ανάλογα με τη σχέση τους με την εκκλησία, έτσι:

• Στην ενοριακή κοινότητα που είναι υπό την αιγίδα της εκκλησίας, η εκκλησία διατηρεί απόλυτο έλεγχο.

• Στην κοινότητα - ενορία, υπάρχει σχετική αυτονομία από την εκκλησία.

• Ενώ στη λαϊκή κοινότητα η απλώς κοινότητα, υπάρχει πλήρης ανεξαρτησία από την εκκλησία.

Δεύτερη βαθμίδα οργάνωσης αποτελούν οι ομοσπονδίες των παραπάνω οργανώσεων, που υπάρχουν σε εθνικό επίπεδο της χώρας υποδοχής, (ΟΕΚ, Ομοσπονδία Θρακικών Συλλόγων Γερμανίας).

Τρίτη βαθμίδα οι συνομοσπονδίες που λειτουργούν σε διεθνές επίπεδο (Παγκρήπιος, Παμμακεδονική).

Οι μορφές οργάνωσης των αποδήμων αποτέλεσαν κατά το παρελθόν και εξακολουθούν ακόμα και σήμερα να αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους μοχλούς για τη διατήρηση της εθνικής συνειδησης και την ανάπτυξη της ομογένειας. Σήμερα όμως η πλειοψηφία των παραδοσιακών οργανώσεων παρουσιάζει κρίση σε σχέση με τη συμμετοχή των ομογενών και κυρίως των νέων. Ανάπτυξη παρουσιάζουν οι οργανώσεις που καλύπτουν νέες ανάγκες και παρέχουν νέα κίνητρα όπως οι επαγγελματικές, επιστημονικές και πολιτιστικές ενώσεις.

Ας μη ξεχνάμε ότι σήμερα είναι προτιμότερο να μιλάμε για ελληνικής καταγωγής κατοίκους του εξωτερικού, παρά για Έλληνες μετανάστες δεύτερης,

τρίτης και τέταρτης γενιάς. Η πλειοψηφία της δεύτερης, τρίτης και τέταρτης γενιάς αποδήμων στις ΗΠΑ δεν επικοινωνεί πλέον στα ελληνικά. Η προσέγγιση των νεοτέρων γενεών αποτελεί πλέον το σύγχρονο ζητούμενο.

Πάντως, τα ποσοτικά μεγέθη ή οι τρόποι οργάνωσης δεν αποτέλεσαν στην ιστορία της νεοελληνικής Διασποράς (τόσο στις πρώτες περιόδους όσο και στη σύγχρονη) το βασικό κριτήριο για την εκτίμηση του ρόλου των αποδήμων.

Εκείνο που ενδιαφέρει περισσότερο από το μέγεθος του ομογενειακού κόσμου είναι η ποιότητα και το εύρος της δραστηριότητας που αναπτύσσει, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της ομογενειακής και κοινοτικής του ζωής.

Και πραγματικά: Το ελληνικό στοιχείο, ακόμα και στις περιπτώσεις που εμφανίζεται εξαιρετικά μειωμένο, έχει να επιδείξει αξιοσημείωτες επιδόσεις στον οικονομικό, τον πολιτιστικό και στον πολιτικό τομέα¹⁹.

Η οικονομική επιφάνεια π.χ. των Ελλήνων των αφρικανικών κρατών ξεπερνά κατά πολύ τη δημογραφική τους εικόνα, ακόμα και μετά τις καταστροφές των περιουσιών τους κατά την προηγηθείσα τριακονταετία.

Η πολιτιστική δραστηριότητα, επίσης, του Ελληνισμού της Γαλλίας (στις τέχνες και στις ανθρωπιστικές επιστήμες) θεωρείται εντυπωσιακή για τον σχετικά μικρό αριθμό των Ελλήνων που ζουν στη χώρα αυτή.

Ο αριθμός εξάλλου των Ελλήνων πολιτικών, γερουσιαστών και βουλευτών της Αυστραλίας (πολιτειακών και ομοσπονδιακών) είναι ασύγκριτα ανώτερος από αντίστοιχους αριθμούς άλλων εθνοτήτων με μεγαλύτερη δημογραφική δύναμη (όπως είναι π.χ. των Ιταλών). Το ίδιο εντυπωσιακή είναι και η

19. Ι. Κ. Χασιώτης, Επισκόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 176 - 177

παρουσία Ελληνοαμερικανών βουλευτών και γερουσιαστών στους μεγάλους δήμους, στις τοπικές, πολιτειακές Βουλές στη Γερουσία και το Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επιδόσεις των αποδήμων στην ποίηση, την πεζογραφία, το θέατρο, τις εικαστικές τέχνες και τη μουσική.

Το φαινόμενο παρουσιάζει πρόσθετο ενδιαφέρον, επειδή αφορά τη σταδιακή διαμόρφωση ιδιόμορφων κατά χώρες λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών "σχολών" (ελληνο-αμερικανική, ελληνο-αυστραλιανή, ελληνο-γερμανική, ελληνο-σιβιετική κ.λ.π.), στις οποίες συγχωνεύονται δημιουργικά στοιχεία και βιώματα διαφορετικών κοινωνιών και πολιτιστικών παραδόσεων.

Όλον αυτό τον πλούτο της παρουσίας της ομογένειας ανά τον κόσμο προσπαθεί να εκφράσει το κορυφαίο όργανο έκφρασης της αυτοοργανωμένης ομογένειας, το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ) ο ρόλος του οποίου κατοχυρώθηκε και συνταγματικά στην πρόσφατη αναθεώρηση του Ελληνικού Συντάγματος.

Το ΣΑΕ εδρεύει στην πρωτεύουσα του Οικουμενικού Ελληνισμού τη Θεσσαλονίκη, έχει εισηγητικό προς την ελληνική πολιτεία ρόλο για θέματα Αποδήμων, αναπτύσσει φιλανθρωπικές, εκπαιδευτικές, πολιτιστικές, κοινωνικές δράσεις, έχει περιφερειακή δομή (ΣΑΕ Ευρώπης, Αμερικής, Ασίας-Αφρικής και Ωκεανίας) και από την 3η Παγκόσμια Συνέλευσή του το Δεκέμβριο του 1999 ενισχύθηκε με τη δημιουργία των Θεματικών Δικτύων: Νεολαίας, Γυναικών, Επιχειρηματιών, Πολιτισμού και Επιστημόνων²⁰.

Στο ΣΑΕ συμμετέχουν οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι όλων των μορφών οργάνωσης του Αποδήμου Ελληνισμού και των Θεματικών Δικτύων του.

20. ΣΑΕ, Κοντά στους Ελλήνες του Κόσμου, 2001

Το Δεκέμβριο του 2003 πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη η Ε' Παγκόσμια Συνέλευση του Συμβουλίου Αποδήμου Ελληνισμού όπου συμμετείχαν 750 σύνεδροι και εκλέχθηκε το νέο 11μελές προεδρείο με πρόεδρο τον κ. Α. Αθενά.

9 χρόνια μετά την ίδρυσή του, το ΣΑΕ με νόμο που πρόκειται να έλθει στη Βουλή εκτελεστικό του Συντάγματος, προχωρά σε αλλαγές στην δομή και οργάνωση του αναβαθμίζοντας την περιφερειακή λειτουργία του, καθώς και τον εισιγητικό και γνωμοδοτικό του χαρακτήρα προς την ελληνική κυβέρνηση.

Για την οικονομική αυτοτέλεια του ΣΑΕ προωθήθηκε η δημιουργία του Εθνικού Ταμείου Ομογενών, με σκοπό την οικονομική στήριξη και προβολή όλων των προγραμμάτων και δράσεων του ΣΑΕ. Τα μέλη του ΣΑΕ καλούνται να καταβάλλουν εισφορά ύψους 100 € ενώ απολαμβάνουν μια σειρά από ειδικά προνόμια σύμφωνα με το ύψος της εισφοράς τους.

Παράλληλα το ΕΤΟ προσδοκεί να δέχεται δωρεές είτε με τη μορφή χορηγικών μεριδίων ή με τη δημιουργία συνεργασιών με οργανισμούς, κυβερνητικούς φορείς, ιδιωτικές εταιρείες και ιδιώτες για ειδικές δράσεις και προγράμματα²¹.

Σημαντική συνδρομή στις σχέσεις μας με τις υπόλοιπες χώρες του κόσμου προσφέρει η Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση του Ελληνισμού (ΠΑΔΕΕ) στην οποία συμμετέχουν περισσότεροι από 150 ελληνικής καταγωγής βουλευτές του κόσμου. Η Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση του Ελληνισμού συνεργάζεται στενά με τη Βουλή των Ελλήνων και το Ελληνικό Υπουργείο των Εξωτερικών. Κατά τη διάρκεια της 4ης Γενικής Συνέλευσης που διεξήχθη στην Αθήνα τον Ιούλιο του 2002 με τη συμμετοχή περισσοτέρων από 80

ελληνικής καταγωγής κοινοβουλευτικών του κόσμου από 14 κοινοβούλια, η ΠΑΔΕΕ εξέλεξε το νέο της 9μελές Προεδρείο στο οποίο συμμετέχουν κοινοβουλευτικοί από όλες τις ηπείρους.

Παράλληλα με το ΣΑΕ και με την υποστήριξη της ΓΓΑΕ λειτουργεί και το Δίκτυο των Ομογενειακών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στόχος του οποίου είναι η συντονισμένη υποστήριξη και προβολή των συμφερόντων του Ελληνισμού. Σημαντικό ρόλο και λόγο στην υποστήριξη των Ομογενειακών ΜΜΕ έχει εκτός από την ΓΓΑΕ, και το Υπουργείο Τύπου που αναγνωρίζει και βραβεύει ετησίως τα καλύτερα ομογενειακά ΜΜΕ και που καλεί, φιλοξενεί και ενημερώνει επίσης σε επήσια βάση ελληνικής καταγωγής δημοσιογράφους που εργάζονται σε ξένα ΜΜΕ.

Ένας νέος θεσμός που μπορεί να προσφέρει πολλά στην υπόθεση των σχέσεων Ελλάδας-Ευρωπαίων, είναι το Δίκτυο Αιρετών Τοπικής Αυτοδιοίκησης Ευρώπης που δημιουργήθηκε στο τέλος του 2001 και στο οποίο συμμετέχουν περισσότεροι από 150 ελληνικής καταγωγής δημοτικοί και νομαρχιακοί σύμβουλοι και δήμαρχοι χωρών της Ευρώπης. Η πλειοψηφία των μελών του Δικτύου προέρχεται από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, ενώ σημαντικός αριθμός εκλέγεται και δραστηριοποιείται στις χώρες της τ. Σοβ. Ένωσης και την Αλβανία.

Λειτουργεί σε συνεργασία με την ΚΕΔΚΕ και το ΣΑΕ και αποτελεί ένα χώρο διαλόγου και ανάληψης πρωτοβουλιών για την ενίσχυση και υποστήριξη των δράσεων και προγραμμάτων της Ε.Ε., των Ευρωπαϊκών κρατών και του ΣΑΕ. Στη 2η Γενική Συνέλευση που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη τον Νοέμβριο του 2003, εκλέχθηκε το νέο 16μελές προεδρείο του.

Η ανάγκη συντονισμού των Ευρωπαίων Αποδήμων και η διερεύνηση των δυνατοτήτων έναρξης ενός

21. Εθνικό Ταμείο Ομογενών Συμβούλιο Αποδήμου Ελληνισμού (ΣΑΕ)

εξειδικευμένου διαλόγου προς αντιμετώπιση των επιμέρους θεσμικών και άλλων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα 35 περίπου εκατομμύρια Ευρωπαίων Απόδημων τόσο εντός όσο και εκτός των συνόρων της Ε.Ε. οδήγησαν στη δημιουργία μιας Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης των Ευρωπαίων του Κόσμου στην οποία συμμετέχουν οργανώσεις της Ευρωπαϊκής Διασποράς, δηλαδή τα αντίστοιχα Συμβούλια Απόδημου Ελληνισμού.

Στόχος αυτής της πρωτοβουλίας είναι η επεξεργασία και η εκπόνηση κοινών πολιτικών που αφορούν όλους τους Ευρωπαίους Απόδημους.

Κατά τη διάρκεια της ελληνικής Προεδρίας πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη τον Ιούνιο του 2003, Σύνοδος Ευρωπαϊκής Διασποράς με στόχο την ανίχνευση πλαισίου διαμόρφωσης ενιαίας πολιτικής της Ε.Ε για τους Απόδημους.

Αφετηρία για την αναβάθμιση των σχέσεων της Ελλάδας με τον Απόδημο Ελληνισμό από τη μεριά της πολιτείας υπήρξε η ίδρυση το 1983 της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού (ΓΓΑΕ)²².

Υπάγεται στο Υπουργείο Εξωτερικών και είναι αυτόνομη Δημόσια Υπηρεσία με επικεφαλής Γενικό Γραμματέα. Εποπτεύεται από τον αρμόδιο Υφυπουργό Εξωτερικών και έχει ως αποστολή τη διαμόρφωση κυβερνητικής πολιτικής για την αποδημία - παλιννόστηση. Μεριμνά για τη σύσφιξη των δεσμών των Απόδημων Ελλήνων με την Ελλάδα, τη διαφύλαξη της εθνικής συνείδησης και τη διατήρηση της ελληνικής γλώσσας και πολιτιστικής ταυτότητας των Απόδημων, υλοποιώντας προγράμματα και ενισχύοντας δραστηριότητες των ομογενειακών οργανώσεων.

Ουσιαστικό βήμα αναβάθμισης των σχέσεων Ελλάδας- Απόδημων αποτέλεσε επίσης και η δημιουργία της Ειδικής

22. ΓΓΑΕ - Μια Γραμματεία χωρίς σύνορα

Μόνιμης Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων για τον Απόδημο Ελληνισμό. Το Μάιο του 1996 το ελληνικό κοινοβούλιο υιοθέτησε, πρόταση τροποποίησης του κανονισμού της Βουλής για την ανάδειξη, της έως τότε ad hoc Επιτροπής Απόδημου Ελληνισμού, σε μόνιμη και διαρκή με στόχο "την ενίσχυση και αξιοποίηση του Απόδημου Ελληνισμού χάριν των ιδίων των Απόδημων Ελλήνων και των εθνικών μας συμφερόντων".

Κατ' αυτό τον τρόπο στις 6 μόνιμες επιτροπές της Βουλής προστέθηκε και η επιτροπή Απόδημου Ελληνισμού.

"Αντικείμενο της επιτροπής που αριθμεί 30 βουλευτές όλων των κομμάτων, είναι η διατήρηση και προαγωγή των σχέσεων και των δεσμών της εθνικής αντιπροσωπείας και του ελληνικού λαού με τους απόδημους Έλληνες, η μελέτη των προβλημάτων τους και η προώθηση της επίλυσής τους."

Τα τελευταία χρόνια, οι προσπάθειες για τη συνεργασία των επιμέρους οργανώσεων του ομογενειακού κόσμου, από το ένα μέρος, και της Ελλάδας, από το άλλο, έπαψαν πια να περιορίζονται στα όρια μόνο της αντιμετώπισης των πρακτικών προβλημάτων των ομογενών και των παλιννοστούντων. Και οι δύο πλευρές αναζητούν επιπλέον τρόπους να συντονιστούν και σε ζητήματα με ακόμα μεγαλύτερη εμβέλεια: στην προβολή και την προώθηση των εθνικών θεμάτων.

Στις παλαιότερες περιόδους της ιστορίας της, η νεοελληνική Διασπορά αναλάμβανε, αξιοσημείωτο, κάποτε και πρωταγωνιστικό ρόλο, σε καίρια σημασίας ζητήματα του Γένους. Η παράδοση αυτή συνεχίστηκε και μετά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους και υπογραμμίζεται στη συμπαράσταση - υλική και ηθική, ατομική και συλλογική - την οποία έσπευσαν να προσφέρουν οι απόδημοι στην ελληνική πατρίδα, σε όλες σχεδόν τις κρίσιμες για το έθνος

περιστάσεις, θεωρώντας τες ως κοινή υπόθεση του συνολικού Ελληνισμού.

Η συμπαράσταση αυτής άρχισε να αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα και, το σημαντικότερο, να συστηματικοποιείται μόλις κατά την τελευταία εικοσαετία, με καταλύτη την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 και την έναρξη των τουρκικών πιέσεων στο Αιγαίο. Από τότε και στο εξής οι ομογενειακές οργανώσεις όχι μόνο άρχισαν και πάλι να ευαισθητοποιούνται έναντι των εθνικών προβλημάτων της Ελλάδας, αλλά και να μεταλλάσσουν σιγά σιγά την εθνική τους ευαισθησία σε ουσιαστική πολιτική δράση. Τόσο οι κυριότερες παραδοσιακές ομογενειακές οργανώσεις όσο και εκείνες που ιδρύθηκαν ακριβώς για να ανταποκριθούν στις κρίσιμες περιστάσεις, κατάφεραν να συντονίσουν τη δράση τους, με βάση τα κατά χώρες πρότυπα των ομάδων: πολιτικής πίεσης (lobbies), σε μια κοινή προσπάθεια για την προάσπιση ή έστω την αποτελεσματική προβολή των ελληνικών θέσεων²³.

Εκτός από τα εξωτερικά τους αποτελέσματα, οι εθνικές κινητοποιήσεις των ομογενών όχι μόνο στις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία, αλλά και σε μικρότερες ελληνικές εστίες της Διασποράς, είχαν και άλλες θετικές συνέπειες. Οι εθνικές προτεραιότητες κατ' αρχήν βοήθησαν στη συνεργασία των επιμέρους οργανώσεων και ομάδων, εξασθενίζοντας τις κεντρόφυγες τάσεις και τις διασπαστικές κινήσεις. Η εμπειρία εξάλλου που απέκτησαν οι ηγεσίες της ομογένειας, τις εξοικείωσε με τους ουσιαστικούς πολιτικούς μηχανισμούς των κρατών και των κοινωνιών όπου ζουν.

Πέρα όμως από αυτά, η συσπείρωση των ομογενών έφερε και άλλους καρπούς. Ενίσχυσε κατ' αρχήν την

23. Γενική Γραμματεία Απόδημου ελληνισμού - Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικός Ταχυδρόμος αφίερωμα. Η οικονομία του Απόδημου Ελληνισμού. Στοιχεία της ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Ι. Κ. Χασιώτης, Αθήνα 1997.

εθνική αυτοπεποίθηση των αποδήμων έναντι των άλλων εθνοτήτων. Αναθέρμανε επίσης το ενδιαφέρον των νεότερων γενεών της ελληνικής Διασποράς για την ιστορία, τη γλώσσα και τις παραδόσεις της Ελλάδας. Η εξέλιξη αυτή δεν επιβλήθηκε από την πίεση των γονέων και των παππούδων τους ή, έστω, από το αναπόφευκτο γεγονός της εθνικής τους καταγωγής. Ήταν αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής, που απέφερε υπερηφάνεια και ανανεωμένες πολιτιστικές αξίες σε εκείνους, που συμμετείχαν στις ιδεολογικές αυτές διεργασίες. Όπως υπερηφάνεια και ενδιαφέρον για τη σύγχρονη Ελλάδα έχει δημιουργήσει και η ανάληψη και η διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα.

Άλλωστε, η ανάπτυξη της εθνικής ιδιαιτερότητας μεταξύ των νεότερων γενεών του ομογενειακού στοιχείου άρχισε εδώ και μερικά χρόνια να ακολουθεί διαφορετικούς δρόμους:

Απαλλαγμένοι από τα διλήμματα των πρώτων Ελλήνων μεταναστών (που παράδερναν ανάμεσα στον πολιτισμικό απομονωτισμό της συχνά "γκετοποιημένης" παροικίας και στην ολοκληρωτική ενσωμάτωση στις κοινωνίες της χώρας φιλοξενίας), οι απόδημοι συναρθρώνουν σήμερα αρμονικά την ελληνικότητά τους με την κοινωνική διαστρωμάτωση, τον πολιτισμό και τους θεσμούς των νέων - μόνιμων πια για τους περισσότερους - πατριδών τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. K. Χασιώτης, Επιακόπηση της Ιστορίας της Νεοελληνικής Διασποράς, Θεσσαλονίκη 1993.

Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, Μια Γραμματεία χωρίς σύνορα, Αθήνα 2002.

Υπουργείο Εξωτερικών, Ο Ελληνισμός του εξωτερικού, Αθήνα 1992.

Υπουργείο Εξωτερικών, Γενική
Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού,
Απόδημος Ελληνισμός, Αθήνα 2001.

ΓΓΑΕ - Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών. Π. Καζάκος,
Ο Απόδημος Ελληνισμός. Φάκελος:
Λατινική Αμερική, Αθήνα.

ΓΓΑΕ - Πανεπιστήμιο Αθηνών. Π.
Καζάκος, Ο Ελληνισμός στις Χώρες
της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Αθήνα
1995.

ΓΓΑΕ - Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σ.
Κάτσικας, Ο Απόδημος Ελληνισμός.
Φάκελος: Αυστραλία, ΗΠΑ, Καναδά,
Νέα Ζηλανδία, Αθήνα 1995.

ΓΓΑΕ - Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών. Π. Καζάκος,
Ο Απόδημος Ελληνισμός στις Χώρες
της Αφρικής, Αθήνα 1998.

Τ. Α. Κολλάρου - Λ. Μ. Μουσούρου,
Παλινόστηση, Αθήνα 1980.

ΣΑΕ, Κοντά στους Έλληνες του
Κόσμου, 2001.

Εθνικό Ταμείο Ομογενών Συμβούλιο
Αποδήμου ελληνισμού (ΣΑΕ),
Θεσσαλονίκη 2002.

ΓΓΑΕ - Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος,
Οικονομικός Ταχυδρόμος αφέρωμα
Η οικονομία του Αποδήμου
Ελληνισμού. Στοιχεία της ιστορίας
της Νεοελληνικής Διασποράς, Ι. Κ.
Χασιώτης, Αθήνα 1997.

**ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΠΕΓΧΑΓΗΣ
ΚΑΙ Η ΤΟΥΡΚΙΑ**
Γιώργος Παπαδημητρίου
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επανέλαβε την 17η Δεκεμβρίου 2004 στα συμπεράσματα του ότι η Τουρκία προορίζεται να προσχωρίσει στην Ένωση με βάση τα ίδια κριτήρια που ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη. Ακόμη, χαιρέτισε την εκτεταμένη, όπως σημειώνει, διαδικασία μεταρρυθμιστικής που έχει ξεκινήσει η Τουρκία για να εκπληρώσει τα κριτήρια της Κοπεγχάγης του 1993 και εξέφρασε την πρόθεση της Ένωσης να παρακολουθεί στενά την πορεία των πολιτικών μεταρρυθμίσεων, ιδίως ως προς τις θεμελιώδεις ελευθερίες και τον πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το Συμβούλιο υπογράμμισε επίσης τη δήλωση της Τουρκίας ότι θα υπογράψει το Πρωτόκολλο σχετικά με την προσαρμογή της Συμφωνίας της Άγκυρας για την τελωνειακή ένωση μετά την προσχώρηση των δέκα νέων κρατών, συμπεριλαμβανομένης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεν παρέλειψε επίσης να τονίσει τη σαφή δέσμευση της Τουρκίας για σχέσεις καλής γειτονίας και επιβεβαίωσε την ανάγκη, ανεπίλυτα θέματα που επηρεάζουν τη διαδικασία προσχώρησης να υποβάλλονται τελικά στην κρίση του Διεθνούς Δικαστηρίου. Τέλος, δέχθηκε ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. Για το λόγο αυτό, αποφάσισε την έναρξη διαπραγματεύσεων, υπό τον όρο ότι η Τουρκία θα θέσει σε ισχύ τις πρόσφατες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις.

Από την προσεκτική ανάγνωση των σημείων των συμπερασμάτων (17-22) που αναφέρονται στην προοπτική των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία προκύπτει ότι κεντρική σημασία για την εν λόγω απόφαση έχει ο σεβασμός και η τήρηση των κριτηρίων της

Κοπεγχάγης. Η διαπίστωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ότι η Τουρκία πληροί τα εν λόγω κριτήρια θα μπορούσε πάντως να δημιουργήσει την εσφαλμένη εντύπωση ότι η κρίση αυτή ισχύει άπαξ δια παντός. Έτοι δεν θα απαιτούνταν να κρίνει η Ένωση εκ νέου το ζήτημα στις επιμέρους φάσεις της διαπραγματευτικής διαδικασίας, η οποία προγραμματίζεται άλλωστε να διαρκέσει επί μακρόν. Η εντύπωση αυτή είναι όμως εντελώς εσφαλμένη.

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, που αποτελούν το γνώμονα για την τήρηση των βασικών προϋποθέσεων που πρέπει να πληροί η Τουρκία, επιβάλλεται να συντρέχουν όχι απλώς στιγμιαία αλλά διαρκώς. Εάν λοιπόν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δέχθηκε κατ' οικονομία ότι τηρούνται υπό τις παρούσες συνθήκες δεν σημαίνει ότι δεν θα επανέρχεται στο ζήτημα, ανεβάζοντας μάλιστα τον πύχη. Ζητούμενο της δύσκολης και μακρόσυρτης αυτής διαδικασίας είναι η διαπίστωση ότι στην κατάληξη της Τουρκίας εξακολουθεί πάντοτε να πληροί τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Αυτό άλλωστε συνέβη στην πρόσφατη διεύρυνση το 2003 με την προσχώρηση των δέκα νέων μελών.

Ποια είναι όμως τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, για τα οποία γίνεται τόσο συχνά λόγος; Εν πρώτοις, τα πολιτικά κριτήρια επιβάλλουν σε κάθε υποψήφια χώρα να εγγυάται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την προστασία των αθρωπίνων δικαιωμάτων και την προστασία των μειονοτήτων. Τα οικονομικά κριτήρια συνίστανται εξάλλου στην εύρυθμη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς, ενώ η αποδοχή του ενωσιακού κεκτημένου ισοδυναμεί με την ικανότητα κάθε υποψήφιας χώρας να αποδέχεται όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συμμετοχή της στην Ένωση. Αναπόσπαστη, τέλος, παράμετρο των κριτηρίων αποτελεί ο σεβασμός στη

διεθνή νομιμότητα και στους κανόνες του διεθνούς δικαίου.

Με το λιτό και περιεκτικό αυτό τρόπο τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, τα οποία οργανώνονται σε τρεις άξονες, αποτυπώνουν στην πραγματικότητα τα βάθρα στα οποία δομείται η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση και συμπυκνώνουν την πεμπτουσία της. Με άλλα λόγια, συνιστούν από θεσμική και πολιτική άποψη το σκληρό πυρήνα της και δίνουν το στίγμα για την πρώτη μεγάλη δοκιμασία μιας χώρας, όπως εν προκειμένω η Τουρκία, τη στιγμή που εκφράζει την επιθυμία προσχωρήσεων στην Ένωση. Δοκιμασία που αναμένεται, ιδίως λόγω της μεγάλης απόστασης που τη χωρίζει ακόμη από την Ευρωπαϊκή Ένωση, να συνεχιστεί με πολλές διακυμάνσεις και σε περισσότερες στιγμές. Γι' αυτό ακριβώς ο σεβασμός και η τήρηση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης θα εξακολουθεί να αποτελεί το γνώμονα και τον καταλύτη όλης της ενταξιακής διαδικασίας.

Η πρόκληση λοιπόν που αντιμετωπίζει η Τουρκία είναι να κατορθώσει να τα εκπληρώσει, γιατί αυτή καλείται να αποδείξει έμπρακτα -όχι βέβαια συμβατικά και με εκπτώσεις- ότι στη μεταρρυθμιστική διεργασία που ακολουθεί θα τείνει διαρκώς να προσεγγίζει, δίχως υπαναχωρήσεις, και εν τέλει να εκπληρώσει τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Αν δεν συμβεί αυτό, οι διαπραγματεύσεις θα ταλανίζονται και η έκβαση τους θα είναι αβέβαιη. Τι θα συμβεί, είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ακριβώς λόγω των αγκυλώσεων που εξακολουθούν να προσδιορίζουν και να υποθηκεύουν τον κοινωνικό σχηματισμό

και το πολιτικό σύστημα στη γείτονα χώρα. Αντιμέτωπη σε αυτήν την πρόκληση, υπό εντελώς διαφορετικούς βέβαια όρους, είναι και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο κίνδυνος που προβάλλει γι' αυτήν είναι να διολισθήσει σε μια ελλειμματική πρόσληψη των κριτηρίων που θα προσπαθήσει η Τουρκία να επιβάλλει επιπλέον ή εκ των πραγμάτων, στην αδυναμία της να τα προσεγγίσει και να τα ενσωματώσει στο πολιτικό της σύστημα. Στην περίπτωση αυτή τα κριτήρια της Κοπεγχάγης θα προσλάβουν περιεχόμενο ξένο προς τη θεσμική και πολιτική πεμπτουσία της Ένωσης. Αντί έτσι η Τουρκία να προσεγγίζει την Ένωση, η Ένωση θα διολισθαίνει προς τις εκπτώσεις που θα επιβάλλει η Τουρκία, με τις καταλυτικές συνέπειες για τη δομή, τη λειτουργία και την προοπτική της.

Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα που κυριάρχησε στην Σύνοδο Κορυφής των Βρυξελλών δείχνει ότι ο κίνδυνος αυτός είναι υπαρκτός.

Πρέπει, γι' αυτό, έγκαιρα να συνειδητοποιηθεί και να αποτραπεί με κάθε τρόπο. Η πολιτική της Ελλάδας να υποστηρίζει, για προφανείς λόγους, την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας θα είχε νόημα, μόνον εάν η Τουρκία σέβονταν και τηρούσε πιστά τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Αν υποτεθεί ότι ορισμένα μέλη της Ένωσης είναι ή θα φανούν διατεθειμένα να βάλλουν νερό στο κρασί τους, η Ελλάδα έχει κάθε λόγο να υπερασπισθεί την κοινοτική νομιμότητα και να μην δεχθεί εκπτώσεις στα κριτήρια.

Αυτό επιβάλλει τόσο το συμφέρον της χώρας μας όσο και το συμφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα ήταν πράγματι αδιανόητο τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, τα οποία -όπως αναφέρθηκε προηγουμένως-

αποτελούν τα βάθρα της Ένωσης, να ισχύουν με το ίδιο περιεχόμενο για όλα τα μέλη της πλην της Τουρκίας. Τυχόν διολίσθηση προς το περιεχόμενο που θα επιχειρούσε να τους προσδώσει η Τουρκία θα δυσχέρανε τη συμμετοχή της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα είχε επίσης σημαντικές επιπτώσεις στις ελληνοτουρικές σχέσεις και στην προσπάθεια επιλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών. Η Ελλάδα οφείλει λοιπόν καθόλη τη μακρά διάρκεια της διαπραγματευτικής διαδικασίας, να περιφρουρήσει επίμονα με κάθε μέσο τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, συμμετέχοντας δημιουργικά στη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

δραστηριότητες Α.Δ.Ι.Σ.ΠΟ

92

Τελετή Έναρξης 2ης Εκπαιδευτικής Σειράς

20 Σεπτεμβρίου 2004. Πραγματοποιήθηκε τελετής έναρξης της 2ης Εκπαιδευτικής σειράς της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου και τελετής επιδόσεως αναμνηστικού στον Ομότιμο Καθηγητή και Πρόεδρο της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών και Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου κ. Βαβαύσκου Κων/νου.

Στην τελετή παρέστη ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ, Στρατηγός Γεώργιος Αντωνακόπουλος, οποίος απήμυνε χαιρετισμό στους Αξιούς-Σπουδαστές της Σχολής εξαίροντας ταυτόχρονα το επιστημονικό έργο του Ομότιμου Καθηγητή κ. Βαβαύσκου Κων/νου και την προσφορά του στη Σχολή. Επίσης παρέστησαν και εκπρόσωποι των τοπικών αρχών.

Ταξίδι στη Θράκη

19 έως 21 Οκτωβρίου 2004. Πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτικού ταξιδίου στη Θράκη (Περιοχή Ευθύνης ΔΣΣ). Το ταξίδι περιελάμβανε επισκέψεις στην έδρα του ΔΣΣ την έδρα της XII Μ/Κ ΜΠ και την έδρα της XVI Μ/Κ ΜΠ όπου έγιναν ενημερώσεις των σπουδαστών για την αποστολή και το έργο των σχηματισμών. Επίσης έγιναν επισκέψεις και καταθέσεις στεφάνων στα Οχυρά Νυμφαίου και Ρούπελ.

δραστηριότητες Α.Δ.Ι.Σ.ΠΟ

Επίσκεψη στο Αρχαιολογικό, Πολεμικό και Μουσείο
Μακεδονικού Αγώνα

15 Νοεμβρίου 2004. Επίσκεψη της Σχολής στο Αρχαιολογικό Μουσείο, στο Πολεμικό Μουσείο και στο Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα της Θεσσαλονίκης.

Επίσκεψη στο ΣΔΑΕΕ

23 Νοεμβρίου 2004. Επίσκεψη της Σχολής στην έδρα του Στρατηγείου Δυνάμεων Αντιδραστηρικής Ενίσχυσης και Εφεδρείας στη Βέροια, όπου πραγματοποιήθηκε ενημέρωση των σπουδαστών για την αποστολή και το έργο του Στρατηγείου.

Επίσκεψη στη Σχολή του Νομάρχη Θεσσαλονίκης

2 Δεκεμβρίου 2004. Ο Νομάρχης Θεσσαλονίκης κ. Ψωμιάδης, πραγματοποίησε επίσκεψη στη σχολή. Ακολούθησε ενημέρωση, ξενάγηση και απονομή αναμνηστικής πλακέτας από τον Διοικητή της σχολής υποστράτηγο Ιωάννη Πετρίδη.

Επίσκεψη στο ATA

30 Νοεμβρίου 2004. Επίσκεψη της Σχολής στην έδρα του Αρχηγείου Τακτικής Αεροπορίας στη Λάρισα, όπου πραγματοποιήθηκε ενημέρωση των σπουδαστών για την αποστολή και το έργο του ATA.

Διημερίδα ΑΔΙΣΠΟ 2004

08 - 09 Δεκεμβρίου 2004. Πραγματοποιήστη Διημερίδα στη Λέσχη Αξιωματικών Φραγώς Θεσσαλονίκης, με θέματα: "ΜΜΕ Ο ρόλος τους στη Διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής ως Μέσο Προώθησης των Εθνικών Συμφερόντων" και "Χειρισμός Κρίσεων - Λήψη Αποκάρασης από ΕΔ", που διοργανώθηκε από την Ανωτάτη Διακλαδική Σχολή Πολέμου.

Την έναρξη των εργασιών της Διημερίδας κήρυξε ο Διακηγής της Σχολής Υποστράτηγος Πετρίδης Ιωάννης και την παρακολούθησαν διακεριμένες προσωπικότητες του Πανεπιστημιακού χώρου, Πολιτικές-Στρατιωτικές Αρχές, Οργανισμοί, Σύνδεσμοι, Ινστιτούτα, Επιστημονικοί Συνεργάτες, Προενικές Αρχές, οι σπουδαστές της ΑΔΙΣΠΟ, μαθητές στρατιωτικών σχολών και φοιτητές Πανεπιστημίων της Πόλης.

Επίσκεψη στο 1ο ΚΕΠ και 23η και 24η ΜΚΒ PATRIOT

14 Δεκεμβρίου 2004. Επίσκεψη της Σχολής στο 1ο Κέντρο Ελέγχου Περιοχής και στις 23η και 24η ΜΚΒ PATRIOT. Κατά τη διάρκεια των επισκέψεων, οι σπουδαστές παρακολούθησαν ενημερώσεις σχετικά με την αποστολή και τα επιχειρησιακά σχέδια των μονάδων.

Επίσκεψη Στρατιωτικής Ακαδημίας "Γ.Σ. ΡΑΚΟΦΣΚΥ"

16. Δεκεμβρίου 2004. Επίσκεψη στην ΑΔΙΕΠΟ, του Διοικητή και αντιπροσωπείας αξιωματικών της Ακαδημίας Άμυνας Βουλγαρίας "ΡΑΚΟΦΣΚΥ". Στη Βουλγαρική αντιπροσωπία έγινε εντμέρωση σχετικά με την αποστολή, το πρόγραμμα και τις μεθόδους εκπαίδευσης της Σχολής. Ακολούθησε περιήγηση εγκαταστάσεως της ΑΔΙΕΠΟ.

Επίσκεψη στην ΕΛΒΟ

17. Δεκεμβρίου 2004. Επίσκεψη της Σχολής στις εγκαταστάσεις της Ελληνικής Βιομηχανίας Οχημάτων. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, οι σπουδαστές και το εκπαιδευτικό προσωπικό, ενημερώθηκαν για τη λειτουργία και τη παραγωγή του εργοστασίου.

Πιορτή Πρωτοχρονίας - Κοπή Πίτας

31. Δεκεμβρίου 2004. Πραγματοποιήθηκε η γιορτή της Πρωτοχρονίας της σχολής, ακολούθησε η κοπή της πίτας και προσφορά δώρων.

Γενικό Προξενείο ΗΠΑ

20 Ιανουαρίου 2005. Διάλεξη στους σπουδαστές της ΑΔΙΣΠΟ από αντιπροσωπία του Γενικού Προξενείου ΗΠΑ με θέμα: "Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας των ΗΠΑ".

Εγκαίνια Βιβλιοθήκης

26 Ιανουαρίου 2005. Προγραμματοποίηση εγκαινίων της νέας βιβλιοθήκης της ΑΔΙΣΠΟ. Στην τελετή παρέστη ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Στρατηγός Γεώργιος Αντωνακόπουλος, που απήγγειλε αποχαιρετιστήριο στους σπουδαστές και το εκπαιδευτικό προσωπικό της Σχολής, εν όψει της παράδοσης των καθηκόντων του.

Διάλεξη ΑΓΕΣ

4 Φεβρουαρίου 2005. Διάλεξη στους σπουδαστές και το εκπαιδευτικό προσωπικό της ΑΔΙΣΠΟ από τον ΑΓΕΣ Αντιστράτηγο Νικόλαο Ντούβα με θέμα: "Προκλήσεις - Πραστικές - Επιλογές ΓΕΣ".

